

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 83 · 21. mai
Sesjonen 2023–2024

Møte tirsdag den 21. mai 2024 kl. 10

President: Masud Gharahkhani

Dagsorden (nr. 83):

1. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovfesting av allemannsretten)
(Innst. 307 S (2023–2024), jf. Dokument 12:8 (2019–2020))
 2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark)
(Innst. 306 S (2023–2024), jf. Dokument 12:21 (2019–2020))
 3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser) og Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)
(Innst. 303 S (2023–2024), jf. Dokument 12:9 (2019–2020) og Dokument 12:40 (2019–2020))
 4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig)
(Innst. 308 S (2023–2024), jf. Dokument 12:15 (2019–2020))
 5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen)
(Innst. 305 S (2023–2024), jf. Dokument 12:33 (2019–2020))
 6. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet)
(Innst. 301 S (2023–2024), jf. Dokument 12:2 (2019–2020))
 7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene)
(Innst. 304 S (2023–2024), jf. Dokument 12:36 (2019–2020))
 8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene) og Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovfesting av derogasjon)
(Innst. 300 S (2023–2024), jf. Dokument 12:34 (2019–2020) og Dokument 12:37 (2019–2020))
 9. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven)
(Innst. 309 S (2023–2024), jf. Dokument 12:25 (2019–2020))
 10. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett)
(Innst. 302 S (2023–2024), jf. Dokument 12:3 (2019–2020))
 11. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene)
(Innst. 314 S (2023–2024), jf. Dokument 12:39 (2019–2020))
 12. Referat
- Presidenten [10:00:32]:** Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:
- For Akershus: Tore Grobæk *Vamraak* og Tobias Hangaard *Linge*
 For Møre og Romsdal: Berit *Tønnesen*
 For Nord-Trøndelag: Torgrim Hogstad *Hallem*
 For Vestfold: Henning *Wold*
 Fra Høyres stortingsgruppe foreligger søknad om permisjon for representanten Mahmoud *Farahmand* tirsdag 21. mai for å delta på konferanse om kunstig intelligens i regi av OSSEs parlamentarikerforsamling i Lisboa, Portugal.
- Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:
1. Søknaden behandles straks og innvilges.
 2. Vararepresentanten Emilie *Schäffer* innkalles for å møte i permisjonstiden.

Presidenten [10:01:02]: Emilie Schäffer er til stede og vil ta sete.

Valg av settepresident

Presidenten [10:01:05]: Presidenten vil foreslå at det velges en settepresident for Stortingets møte i dag – og anser det som vedtatt.

Presidenten vil foreslå Lise Christoffersen. – Andre forslag foreligger ikke, og Lise Christoffersen anses enstemmig valgt som settepresident for dagens møte.

Sak nr. 1 [10:01:22]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovfesting av allemannsretten) (Innst. 307 S (2023–2024), jf. Dokument 12:8 (2019–2020))

Seher Aydar (R) [10:02:02] (ordfører for saken): Jeg vil starte med å takke komiteen for et godt samarbeid. Dette forslaget handler om å grunnlovfeste allemannsretten. Forslaget er begrunnet i et ønske om å verne allemannsretten mot raske og tilfeldige endringer av hovedregelen om allmenn ferdsel, opphold og høstingsrett.

Allemannsretten er helt vesentlig for å ivareta retten til å drive med friluftsliv og lignende formål. Flertallet i komiteen, bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, slutter seg til at allemannsretten som verdi står fjellstøtt i Norge. Flertallet mener allemannsretten bidrar til å utjevne sosiale forskjeller, men at de arealene som står til rådighet for å utøve den, er under press. Det er derfor vi støtter at forslaget vedtas.

Jeg vil redegjøre for Rødts syn – Rødt tilhører flertallet i komiteen – og regner med at de som har et annet syn, vil redegjøre for det senere.

Allemannsrettens hensikt er å garantere for retten til å oppholde seg i naturen, uavhengig av hvem som eier grunnen. Turer til fots og på ski, sykling, bading, telting og innhøsting av bær og sopp er eksempler på det. Et offentlig rom alle kan benytte fritt, er et gode for alle i samfunnet, også ved undervisning av f.eks. barnehagebarn og skoleelever, og ikke minst for eldre.

Dessverre blir stadig større deler av f.eks. strandsonen privatisert og dermed utilgjengelig for allmennheten. Det gjelder ikke bare strandsonen og på fjellet, men også ved utbygging av byer, tettsteder og samferdselsprosjekter. I dag er det en økning av grunneiere som forsøker å omgå allemannsretten, og i hele landet finnes det i varierende grad områder som er avskåret fra fri

ferdsel. Naturgrunnlaget må forvaltes på en måte som sikrer bevaring for våre kommende generasjoner.

Hundremetersbeltet langs norskekysten, som etter strandsoneloven skal være tilgjengelig for opphold og ferdsel, blir i økende grad privatisert og utbygd. Siden 2000 har antallet bygninger i strandsonen økt med hele 20 pst. I 2018 ble ni av ti disposisjonssøknader om bygging i strandsonen innvilget, ifølge Statistisk Sentralbyrå.

Allemannsretten, i motsetning til eiendomsretten, har i dag ikke grunnlovbeskyttelse. Det er både riktig og nødvendig at allemannsretten kommer til uttrykk i Grunnloven. Selv ved stadfesting i Grunnloven vil allemannsretten være begrenset av annen lovgivning og forskrifter om f.eks. naturmangfold, vannressurser, næringsvirksomhet som beitenæringer osv. Så vil andre særregler og restriksjoner som kan ha lokal karakter, fortsatt gjelde, men det å grunnlovfeste den vil gi den det vernet den trenger. Stortinget har valgt å innarbeide flere rettigheter og plikter i Grunnloven, f.eks. retten til arbeid og retten til miljø. Vi mener at også allemannsretten kan grunnlovfestes.

Allemannsretten springer ut av en veldig lang tradisjon. Vi må huske at naturen er vår i fellesskap. Det er ikke enmannseie; det er allemannsretten som gjelder der, og den bør også gjelde i framtiden. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også folks oppfatning av at landet er for alle. Det bør vi i aller høyeste grad verne om, og jeg anbefaler med dette innstillingen.

Mani Hussaini (A) [10:05:46]: I dag uttrykker Grunnloven viktige verdier som samfunnet vårt er bygd på. Derfor ønsker vi å grunnlovfeste allemannsretten.

Allemannsretten springer ut av århundregammel sedvane i Norge. Ordet betegner retten for enhver til å oppholde seg i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også folks oppfatning av at landet vårt tilhører oss alle. De muligheter til ferdsel, opplevelse og høsting som allemannsretten legger til rette for, er svært viktige for veldig mange av oss, og jeg er helt sikker på at alle som sitter i salen, har benyttet seg av den retten. Alles rett til å bruke naturen uavhengig av eiendomsrett framstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjevne økonomiske forskjeller. For fattigfolk kunne «uskyldig nyttesrett» rett og slett bety forskjellen mellom liv og død. I vår tid derimot er den et viktig symbol for landets innbyggere som likeverdige. Den bygger på fellesskapet og gir muligheten til å binde folk sammen i gode opplevelser.

Jeg har lyst til å bruke meg selv som eksempel på hva friluft og allemannsretten betydde for meg og min fami-

lie den første tiden vi bodde i Norge. Da bodde vi på asylmottak i Haugesund og fant fort ut at det var mulig å fiske i Norge uten at en måtte ut med store summer eller spørre grunneier. Da jeg og faren min begynte å dra inn masse sei, fant vi ut at det ikke var mer plass i fryseren vår, så vi begynte å forsyne hele asylmottaket med fisk. Jeg er helt sikker på at folkehelsen, i hvert fall på asylmottaket, gikk noen hakk opp på grunn av den mengden vitamin D som vi bidro med.

Friluft er altså en viktig integreringsarena. Det er der folk møtes. Jeg husker også at vi i løpet av de første årene våre i Norge lurte på hvor alle nordmennene var. Jo, de var ute i skogen, det var der de gikk tur, så da fant vi ut at vi måtte ta på oss riktig tøy og komme oss ut i skogen vi også.

Tilgangen til natur og friluftsliv er en viktig del av den norske kulturen, og gjennom friluftsliv fremmes nærhet til natur og forståelse for at vi må ta vare på den. Jeg tror det er derfor vi er så glad i naturen vår, og at vi er så flinke til å ta vare på den. Det er også et viktig prinsipp at ferdsel i naturen skal være gratis og tilgjengelig.

I det landet jeg ble født og vokste opp – Syria, de kurdiske delene der – var det ikke tilgang for allmennheten i områdene mellom Tigris og Eufrat, rikt på naturressurser og grønne sletter. Der var det gjerder, begrensninger og vakthold. Jeg skal ikke si at vi beveger oss i den retningen i Norge, men dessverre ser vi en økning i antall grunneiere som forsøker å unngå allemannsretten, og over hele landet, i varierende grad, finnes det områder som er avskåret fra fri ferdsel.

Erfaringene viser likevel at allemannsretten godt kan eksistere side om side med eiendomsretten. Mange brukere av allemannsretten er selv også grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av den. Men når eiendomsretten har hatt Grunnlovens beskyttelse siden 1814, bør også allemannsretten komme til uttrykk i Grunnloven. I Sverige har man hatt allemannsretten i grunnloven siden 2010, og det har fungert helt utmerket.

Naturen har en egenverdi, og grunnlovfesting av allemannsretten vil styrke naturens rettsvern i en tid hvor den norske naturen er under massivt press.

Jeg har vært inne på det: Som verdi står allemannsretten fjellstøtt i Norge, men de arealene som står til rådighet for å utøve allemannsretten, er under press, ikke bare i strandsonen og på fjellet, men også når det gjelder utviklingen av landet vårt – av byer, tettsteder, vei, jernbane, osv. Vi har i løpet av det siste året sett at det ikke blir mer natur, men at naturen og landet vårt bygges ned bit for bit. Naturgrunnlaget som allemannsretten forutsetter, og muligheten til å utnytte den, er under press. Tiden er derfor inne for å grunnlovfeste den. Grunnlovfesting vil verne mot raske og tilfeldige endringer av hoved-

reglene om allmennhetens ferdsels-, oppholds- og høstingsrett.

Forslaget vil først og fremst innebære en plikt for stat og kommuner til å sørge for at alle lov- og forvaltningsvedtak tar hensyn til allemannsretten og ligger innenfor de grenser som bestemmelsen etablerer.

Jeg må innrømme at for oss i Arbeiderpartiet er det veldig skuffende at vi ikke klarer å samle Stortinget til å grunnlovfeste allemannsretten. Det ville gitt en av de fineste norske verdiene som jeg vet om, en viktig plass i Grunnloven vår, men det ville også ha sørget for at allmennheten og framtidige generasjoner har tilgang på vår felles natur.

Selv om Stortinget ikke klarer å samle flertall for forslaget vårt, er jeg helt sikker på at også etter i dag vil allemannsretten stå fjellstøtt i landet vårt.

Svein Harberg (H) [10:11:53]: Grunnlovsforslaget som omhandler allemannsretten, er i ordlyd ikke revolusjonerende. Tvert imot, det er ment å understreke noe som eksisterer, og har vært der over lang tid – allemannsretten skal stå ved lag.

Bruken av allemannsretten og ikke minst nytten av den må derimot kunne sies å ha endret seg betydelig. Det som i utgangspunktet var en svært viktig ferdsels-, oppholds- og høstingsrett knyttet til hverdagsbehov, har i stor grad endret seg til friluftaktiviteter og fritidssysler. Allemannsretten er ikke mindre verdifull av den grunn.

Grunnlovsforslag om allemannsretten har vært en gjenganger i flere stortingsperioder med varierende formuleringer. Det var på denne bakgrunn det sist stortingsperiode ble samtaler på tvers av de politiske skillelinjene for å finne en formulering som kunne slå fast, men ikke utvide, virkeområdet for allemannsretten. Det var i forbindelse med dette arbeidet også en tanke om å fremme forslag som skal sikre balansen mellom allemannsretten og eiendomsretten. Det siste ble imidlertid ikke fulgt opp. Forslaget berører forholdet til eiendomsretten, og de nærmere grensene og implikasjonene forslaget vil innebære, er etter Høyres oppfatning ikke tilstrekkelig avklart.

Det vises også til at eiendomsretten, gjennom retten til erstatning om myndighetene eksproprierer privat eiendom, er forankret i Grunnloven § 105. Det er altså ikke slik at eiendomsretten slås fast i Grunnloven, men dersom du mister den til det offentlige, har du rett på erstatning. Det er det som er i Grunnloven.

Friluftsloven § 11 gir en generell plikt til å opptre varsomt og hensynsfullt for ikke å volde skade eller ulempe for grunneier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade. Dette er den såkalte allemannsplikten. Ved å etterleve denne plikten vil en i all hovedsak unngå konflikter. En grunnlovfesting av allemannsretten vil

ikke på samme måte som gjeldende lovverk vekke allemannsretten mot allemannsplikten og vil derfor kunne forrykke balansen mellom dagens regler.

Vi har en annen sak til behandling denne våren der det diskuteres hvordan vi kan fremme og behandle grunnlovsforslag på en bedre måte enn i dag. Forslaget om allemannsretten eksemplifiserer på en god måte behovet for at grunnlovsforslag er godt utredet og konsekvensene er klare. Min oppfatning er at det framsatte forslaget ikke i tilstrekkelig grad tydeliggjør bestemmelsens rekkevidde, herunder hvilke konstitusjonelle skranker forslaget vil innebære.

Allemannsretten er for Høyre sentral og viktig for norsk friluftsliv, og vi vil i videre lovarbeid selvsagt passe på at den står ved lag. Det framsatte grunnlovsforslaget støttes imidlertid ikke av Høyre.

Når jeg nå står her og argumenterer mot det forslaget jeg selv har vært med på å framsette, finner jeg trøst i det som Winston Churchill en gang skal ha uttalt: I løpet av livet har jeg ofte måttet spise mine egne ord, og jeg må innrømme at det har opplevdes som et godt og sunt kosthold.

Presidenten [10:15:40]: Det var godt sagt!
Det blir replikkordskifte.

Lars Haltbrekken (SV) [10:15:59]: Jeg skal ikke legge meg borti representantens kosthold, men vi var nok mange som for noen år siden hadde sett fram til at vi endelig skulle få allemannsretten inn i Grunnloven da også en av Høyres representanter var med på å fremme forslag om å grunnlovsfeste allemannsretten. Mitt enkle spørsmål til representanten, som da var med på å fremme dette viktige forslaget, er: Hva har forandret seg på disse få årene?

Svein Harberg (H) [10:16:41]: Det svarte jeg på i innlegget mitt. Da vi jobbet med dette, var det en forutsetning at vi skulle balansere allemannsretten mot annet lovverk som berørte spesielt eiendomsretten. Det kom aldri, og når denne representanten har uttalt seg i de tidligere perioders diskusjon om allemannsretten, har jeg vært veldig opptatt av at vi skulle forsterke allemannsretten i relevant lovverk. Så endte vi opp med denne formuleringen da vi ryddet i de mange forslagene og formuleringene i forrige periode, og vi var med på det – både jeg og flere fra både Høyre og andre partier som ikke nødvendigvis står bak det i dag. Sånn er det.

Så behandler vi det i gruppen og blir enige om hvordan vi skal håndtere det videre, men vi kjemper for allemannsretten og vil passe på at det er balanse i lovverket.

Lars Haltbrekken (SV) [10:17:45]: Også i 2019 ble grunnlovsfesting av allemannsretten diskutert i Stortin-

get. Også den gangen sa Høyre at saken var for lite utredet, og stilte spørsmål ved hva det har å si for grunneierretten. Forslaget vi i dag diskuterer, ble allikevel fremmet av representanten. Faktum er at hvis Høyre hadde stått på representantforslaget de var med på å fremme, ville det ha fått to tredjedels flertall i dag og blitt en del av Grunnloven. Derfor vil jeg gjerne få avklart hva som er viktigst for Høyre: allemannsretten for alle eller grunneierinteressene for noen få?

Svein Harberg (H) [10:18:37]: For det første må jeg korrigere representanten, for Høyre har ikke fremmet et eneste representantforslag. Det er det enkeltrepresentanter som gjør. I Høyre står vi fritt til å gjøre det hver for oss, så det er ikke riktig at Høyre har vært med og fremmet det. Dette er en diskusjon som har gått lenge, nettopp fordi Høyre er opptatt av både allemannsretten og eiendomsretten. Det mener jeg at jeg ga klart uttrykk for i mitt innlegg. Jeg har ikke noe nytt å tilføre utover det, og det regner jeg med at representanten fikk med seg. Det er en viktig balanse mellom de to tingene – og også allemannsplikten, som ikke tas med inn når en foreslår å ta allemannsretten inn i Grunnloven. Det er en balansegang mellom disse pliktene som er det viktige for oss. På den måten kan vi absolutt ivareta allemannsretten.

Presidenten [10:19:29]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Nils T. Bjørke (Sp) [10:19:47]: Allemannsretten har lange tradisjoner og står støtt i det norske samfunnet. Det er ein styrke ved det norske fellesskapet at me alle har rett til å ferdast, hausta og opphalda oss i naturen, òg på andre folks grunn. Det botnar i at me i fellesskap verdset friluftslivet og veit å taka vare på naturen.

Allemannsretten er spegla av ei allemannsplikt. Fri-luftslova § 11 gjev ei generell plikt til å opptre varsamt og omsutsfullt for ikkje å valda skade eller ulempe for grunneigar, brukar eller andre, eller påføra miljøet skade. Så lenge me alle veit å taka vare på naturen og følgja allemannsplikta, unngår me konfliktar rundt allemannsretten. Dette er samfunnskontrakten som den norske allemannsretten byggjer på.

Allemannsretten er i dag i hovudsak regulert i fri-luftslova. Allemannsretten er òg ein rett basert på sedvane langt tilbake i tid. I friluftsluva finn me balansen mellom allemannsretten og allemannsplikta. Eg er redd ei grunnlovsfesting av allemannsretten ikkje på same måten vil vekta plikt og rett, noko som potensielt vil kunna uroa balansen mellom reglane som me har i dag. Om me får konflikt rundt allemannsretten, t.d. mot eigedomsretten, er det ikkje lenger ein rett me i fellesskap er einige om. Konflikt kan setja allemannsretten i fare. Difor

meiner eg den beste måten å verna om allemannsretten er å ikkje grunnlovfesta han.

I mine område, med aukande turisme, ser me teikn til aukande konflikt mellom allemannsretten og plikta til å fara varleg og ta omsyn til beitedyr og anna bruk. Når det frå enkelte parti vert framheva at det vert meir attraktivt for utanlandske turistar å koma til Noreg med grunnlovfesta allemannsrett, er utfordringa at dei alt i dag har fått med seg allemannsretten, men dei gløymer eller har ikkje lært om varleg bruk, om allemansplikta. Eg har ikkje tal på alle dei gongene eg har måtta snakka til turistar som tek seg til rette på innmark eller anna område med telting, landing med paraglidar eller parke-ring.

I staden for å grunnlovfesta allemannsretten bør me informera betre om balansen mellom rettar og plikter. Eg er veldig glad for at folk brukar allemannsretten, men ein må òg finna balansen her. Eg har stor forståing for dei mange som meiner at mykje av strandsona vert privatisert, men det er ikkje grunnlovfesting som løyser den utfordringa.

Allemannsretten står støtt i det norske samfunnet. Eg meiner at han står seg best over tid utanfor Grunnlova. Allemannsretten, slik han er regulert i dag, gjev oss alle rom for å nytta naturen som felles ressurs, og han vernar mot kommersielle interesser som ikkje har same syn på naturen. Difor meiner eg at dagens regulering er det beste vernet av allemannsretten over tid.

Lars Haltbrekken (SV) [10:23:11]: Allemannsretten er noe av det fineste vi har i Norge. Det fineste vi har, bør inn i Grunnloven. Dette er en rett som har sikret folk fri tilgang til naturen og til høsting av den, uavhengig av om man er rik eller fattig, uavhengig av om man eier grunnen som bærene og soppen sto på, eller ikke.

I gamle dager sikret denne retten fattigfolk tilgang til storbondens områder. De kunne plukke bær og høste av naturen selv om rikfolk eide den. I dag gleder vi oss over å slå opp teltet ved kanten av et skogstjern om sommeren og gå på ski over jordene om vinteren. Det at alle hadde rett til å høste av naturen uavhengig av inntekt, betydde mye. Det har vært en veldig viktig verdi ved det norske samfunnet, som vi ønsker å gi sterkere beskyttelse.

Vi vil med dette grunnlovsforslaget sikre framtidige generasjoners rett til å gå i fjellet, i skogen og på stranda. Retten skal være for alle og for all tid. Det er egentlig det allemannsretten handler om. De siste årene har vi sett flere eksempler, bl.a. i strandsonen, hvor rike mennesker gjerder inn eiendommene sine, selv om det er ulovlig. Både stranda og fjellet skal være for alle, og ved å ta dette inn i Grunnloven forsterker vi folks rett til å ferdes fritt. Det holder ikke bare å ha allemannsretten som en

egen lov. Vi må verne om prinsippet. Dessverre ser vi at rikfolk bygger ut mer og mer av strandsonen og andre deler av norsk natur og gjør den om til private strender, kaier og rikmannsparadiser. Derfor må allemannsretten være hellig, og derfor må den også ligge i den viktigste loven vi har: Grunnloven.

Den siste tiden har vi også sett store natureiendommer bli lagt ut for salg, f.eks. Meraker Brug. Heldigvis gikk staten inn og kjøpte dette området, men hvis vi nå får et økende salg av norsk natur og det kommer på private og også utenlandske hender, kan vi risikere å få et økende press også mot allemannsretten med på kjøpet. Hva som skjer om 50 år eller om 100 år, er jo ikke godt å si, men det er lettere å hindre endringer i allemannsretten hvis vi grunnlovfester den.

Vi vet at det er ganske bred oppslutning om ønsket om å få allemannsretten inn i Grunnloven. Partier på store deler av den politiske skalaen var med og foreslo dette i forrige stortingsperiode. Hadde representanter fra de partiene som sto bak, fått med seg sine partier, hadde forslaget i dag blitt vedtatt og en lang kamp for å få allemannsretten inn i Grunnloven blitt kronet med seier.

Allemannsretten har bidratt til å forme oss som samfunn og enkeltmennesker og gjort naturen til en viktig del av kulturen og hverdagslivet vårt. Allemannsretten har bidratt til å jevne ut økonomiske forskjeller. Ikke alle har råd til en eiendom, men alle skal allikevel ha rett til å bruke naturen. Allemannsretten er på mange måter annerledesretten. Det er noe utlendinger misunner oss. Vi er annerledeslandet. La oss hegne om denne retten og gi den et langt sterkere vern.

Presidenten [10:28:05]: Det blir replikkordskifte.

Nils T. Bjørke (Sp) [10:28:20]: Representanten frå SV har lenge vore oppteken av allemannsretten, og det er eg òg. Eg meiner han er eit viktig og sterkt vern. Men eg prøvde å høyra godt etter, og eg høyrde ikkje eitt ord om allemanspliktene – om korleis ein skal klara å samordna dette med at det skal vera råd for småbrukarar og andre, som dei òg ofte er opptekne av, å kunna driva sitt arbeid samtidig med turismen. Ikkje minst utanlandsk turisme har tydelegvis ikkje fått med seg dette med allemanspliktene. Har ikkje SV noka sut for den delen i lovforslaget?

Lars Haltbrekken (SV) [10:29:01]: Allemansplikten er selvfølgelig også svært viktig i sammenheng med allemannsretten. Det er ingen som har foreslått å endre eller svekke de pliktene vi har til å ferdes i naturen på en skånsom måte, ved å grunnlovfeste allemannsretten. Disse pliktene vil fortsatt være regulert gjennom lovverket, selv om vi får et sterkere vern av allemanns-

retten for framtiden. Det er jo det viktige: å få nedfelt allemannsretten som et prinsipp for Norge også i framtiden, noe som gjør at vi får et sterkt vern av allemannsretten uavhengig av de skiftende omstendighetene som kan komme.

Nils T. Bjørke (Sp) [10:29:54]: Det er nettopp utfordringa at alle seier: Ja, me er opptekne av pliktene òg. Men dei vert ikkje kommuniserte. Dei vert ikkje kommuniserte av reiselivet, dei vert ikkje tekne fram, og dei er heller ikkje kommuniserte i dette lovforslaget. Det er litt av utfordringa mi. Dette vert meir og meir skeivfordelt, og eg meiner det er mykje viktigare at me klarer å finna ein balanse her – både for å kunna ta vare på naturen og for å kunna kombinera med beitedrift og anna bruk av naturen. Eg etterlyser sterkt at òg SV kan vera tydelegare på den sida.

Lars Haltbrekken (SV) [10:30:29]: Jeg er uenig i at vi ikke kommuniserer allemansplikten. Om noen uker får Stortinget til behandling en villreimelding fra regjeringen. I innstillingen til meldingen legger SV fram en rekke forslag som nettopp går på regulering av ferdselen i f.eks. villreinens leveområder. Jeg håper Senterpartiet vil være med på å støtte opp om de allemanspliktene vi bl.a. legger opp til i behandlingen av den meldingen.

Presidenten [10:31:18]: Replikordskiftet er avsluttet.

Grunde Almeland (V) [10:31:35]: Jeg er usikker på om jeg skal gi Magnus Lagabøte æren for allemannsretten, men det var i hvert fall for 750 år siden at Magnus Lagabøte i sin landslov første gang satte den på papiret og gjorde den til et nasjonalt regelverk som alle måtte forholde seg til. Det bygget på den tradisjonen som kanskje var der litt fra før – hvilke rettigheter allmuen hadde til å både drive ferdsel og oppholde seg i og høste av naturen, til tross for de eiendomsrettighetene som selvsagt fortsatt sto ved lag. Det har, som flere har sagt, vært med på å prege samfunnet vårt og prege den ganske særnorske tanken om allmennhetens tilgang på naturen – for det er særnorsk. Hvis du reiser rundt i verden og spør folk hvordan deres regelverk er utformet, vil du se at det er ikke veldig mange land som har en så sterk eller en så klar idé om en allemannsrett som man har i Norge og kanskje i våre naboland.

Men allemansrettens innvirkning og hvordan den har blitt forstått, har også, som flere har sagt, endret seg over de 750 årene som har gått siden Magnus Lagabøte skrev sin landslov. Der det i starten og ganske lenge hovedsakelig handlet om å sikre grunnleggende rettigheter som også bidro til sosial utjevning, har det, helt rik-

tig, i mer moderne tid i større grad handlet om allmennhetens rett til f.eks. friluftsliv. Den grunnleggende rettigheten, kjernen i allemannsretten, er fortsatt den samme. Men utfordrerne mot allemannsretten har vokst seg sterkere i moderne tid, for i stadig flere saker ser vi at grunneiere forsøker å omgå allemannsretten, og stadig flere områder forsøkes avskåret fra fri ferdsel. Det kommer stadig opp nye eksempler på nettopp dette.

Jeg er opptatt av at vi skal bevare den tunge tradisjonen vi har om en allemannsrett også for framtidige generasjoner. Selv om det i 1957 ble formelt tatt inn i norsk moderne lovgivning, i friluftslvsloven, er det på tide å stille seg spørsmålet om det nå, i landslovjubileumsåret, er riktig å sette denne retten også inn i Grunnloven.

I løpet av debatten har det kommet opp en del syn og en del påstander. For det første vil jeg være tydelig på at flertallet i komiteen, som dessverre ikke får det nødvendige flertallet i salen senere i dag, slik det ser ut, har vært tydelig på at det også er klare begrensninger i allemannsretten, knyttet til allemansplikten. Hvis Senterpartiets representant hadde lest de tydelige merknadene, ville han sett at det kommer fram at allemannsretten vil være begrenset av annen lovgivning og rettstradisjon når det gjelder både naturmangfold, vannressurser, motorferdsel og næringsvirksomhet, som f.eks. beitenæringen, som Bjørke var opptatt av i replikkvekslingen for litt siden. Jeg tror det er viktig å ha med seg at det vi forsøker å grunnlovfeste i dag, ikke er en ny og radikalt endret forståelse av allemannsretten, men en stadfesting av den allemannsretten som har i hvert fall 750 år lang tradisjon i Norge.

Jeg vil også kommentere noe av det Høyres representant sa om den private eiendomsretten. Jeg vil også være tydelig på at Grunnloven slik den er i dag, har en tydelig anerkjennelse av den private eiendomsretten. Ja, det er riktig at § 105 viser til ekspropriasjonsretten, men det er tydelig i all rettstradisjon i Norge, all juridisk teori, at nettopp denne paragrafen anerkjenner den private eiendomsretten gjennom å gi den som eier eiendommen, rettigheter dersom staten eksproprierer eller griper inn i eiendommen.

Det er heller ikke det eneste stedet at den private eiendomsretten kommer til uttrykk i Grunnloven slik som den står i dag. Også i § 117 er det en tydelig anerkjennelse av den private eiendomsretten gjennom odelsloven, og hvis man ser gjennom også de tidligere paragrafene, har man bl.a. i paragrafen som nå er opphevet om næringsvirksomhet, vært tydelig på den tradisjonen og forståelsen i Grunnloven som ligger fast om at den private eiendomsretten har et særlig vern. Derfor mener jeg at det ikke kan være tvil om at privat eiendomsrett har grunnlovsvern, og derfor er det også riktig å ta inn allemannsretten, med alle de begrensninger

som ligger i den, nettopp for å kunne få en balansert grunnlov.

Med det håper jeg fortsatt at enkeltrepresentanter snur, og at vi kanskje skal klare å få grunnlovfestet allemannsretten.

Aleksander Øren Heen (Sp) [10:37:59]: Eg vil begynna med å understreka at Senterpartiet er for allemannsretten, som òg Bjørke tidlegare har gjort greie for i sitt innlegg. Eg synest det er gledeleg å sjå at alle partia i denne salen i innstillinga er for allemannsretten. Det betyr at dette er ein rett med påfølgjande plikter som står veldig sterkt i den norske befolkninga og det norske samfunnet i dag, og som er vidt kjent også utanfor landegrensene.

Representanten Almeland spola tida tilbake til Magnus Lagabøtes landslov, som har jubileum i år, og som faktisk startar med ei markering i Bergen i dag. Det som Lagabøte i si tid gjorde, var nettopp å innføra plikter, og han skreiv dei inn i landslova si. Ein regulerte kva omsyn ein måtte ta ved utøving av allemannsretten. Eg trur at hadde ein òg fått med seg det i forslaget som ligg til behandling, kunne det henda han hadde hausta breiare fleirtal enn det ein ser i saka i dag.

Eg er oppteken av at den reguleringa me har i dag, faktisk fungerer. Dagens friluftslov varetek dei rettane som ligg i omgrepet «allemannsretten» på ein god måte, men det rammar òg inn kva pliktar ein har når ein skal nytta seg av desse rettane. Diverre ser me òg at naturen blir utfordra enkelte stader. Ein ser at ein kanskje får utfordringar med for mykje ferdsel – at ein får eit stort trykk av turistar, både norske og utanlandske, som gjer at toleevna til naturen blir påverka. Ein ser enkelte stader òg at ein kan fortrenge ville dyr, noko Haltbrekken var inne på, og som vil bli behandla i villreinmeldinga. Det kan då leggja grunnlag for at ein må inn og gjera enkelte justeringar i kva som skal liggja i allemannsretten. Om ein må innføra mellombelse avgrensingar eller anna, skal eg ikkje forskottera no, men det viser at det kan vera behov for eit meir dynamisk lovverk enn ei rein grunnlovfesting av ein rett. Difor kan det vera fornuftig òg med ei eiga lov som regulerer det, nettopp slik friluftslova gjer i dag.

Ein ser òg at det som ligg i omgrepet «ferdsel», kan bli utfordra. Stisykling er blitt ein veldig populær aktivitet. Skal det vera omfatta av allemannsretten? Kva type sykkel skal ein kunna bruka? Er elsykkel greitt? Kjem ein då inn på regelverket knytt til motorferdsel i utmark? Skal f.eks. kiting vera omfatta av allemannsretten? Det er den i dag. Det vil vera problematisk i høg fjellsområda med villrein. Det at det dukkar opp nye måtar å ferdest på i norsk natur, kan òg vera utfordrande med eit tydeleg grunnlovsvern – slik som ein legg det inn i dag, utan

nokon plikter. Det at ein kan ha eit eige lovverk på sida som kan gje nokre reguleringar og føringar, og som kan justerast i takt med den teknologiske utviklinga, trur eg kan vera fornuftig.

Eg meiner til liks med representanten Harberg at det er eit noko krevjande grunnlag å fatta vedtak på, for slik ordlyden ligg føre, har ein ikkje heilt oversikt over dei juridiske konsekvensane knytte til ei grunnlovfesting, og det kan vera grensedragingar opp mot både eigedomsrett og andre rettar i dette spørsmålet som burde ha vore nøyare utgreidde.

Likevel er eg glad for å sjå at allemannsretten står fjellstøtt i det norske storting, det er gledeleg, og det trur eg dei fleste som er for dette, merkar seg i debatten. Eg trur heller ikkje det er siste gongen dette blir diskutert i denne sal. Eg håpar ein kan finna ei form på eit forslag som sankar breiare fleirtal i framtida, og som har med seg dei utfordringane ei grunnlovfesting inneber. Då trur eg det er mogleg å oppnå eit anna vedtak i denne sal.

Presidenten [10:42:12]: Det blir replikkordskifte.

Grunde Almeland (V) [10:42:25]: Jeg vil starte med å si at dette nok ikke er siste gang vi diskuterer allemannsretten, i hvert fall ser det slik ut når vi teller opp mulige stemmer til senere i dag.

Det jeg vil stille spørsmål om, er hvilke konkrete utvidede grunnlovfestede plikter representanten ser for seg at en sånn grunnlovsbestemmelse må inneholde? I sin natur skal en grunnlovsformulering være nettopp nøkternt utformet, og med de forarbeidene som ligger hos komiteen, er en rekke av problemstillingene – som er veldig gode, og som ble reist fra talerstolen nettopp – allerede ivaretatt. Det er ingen motsetning mellom å grunnlovfeste rettigheten og det å også komme med særlovgevinger som tolker hvordan den skal forstås, og den må selvsagt ses i lys av f.eks. Grunnloven § 112, om miljørettigheter.

Aleksander Øren Heen (Sp) [10:43:29]: Eg er ikkje nokon ekspert på det juridiske, men eg meiner at det er noko snevert slik det ligg i dag – at det ikkje er grundig nok utgreidd kva konsekvensar sjølvve retten som grunnlovfesta vil få, sett opp mot både eigedomsrettar og andre rettar som vil gjelda norsk natur. Det burde ha vore meir omtala.

Presidenten [10:43:52]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Irene Ojala (PF) [10:44:10]: Allemannsretten er en rett vi har til å ferdes i utmark under visse betingelser, uansett hvem som eier grunnen. Det er et gode vi har i Norge, og som vi skal hegne om og ta vare på. Alle-

mannsretten har opp gjennom årene gitt fattig som rik mulighet til å drive friluftsliv, og det skal vi være stolte av. Allemannsretten er lovhjemlet i frilufsloven. Pasientfokus mener at allemannsretten også framover vil stå støtt i det norske samfunn, selv uten en grunnlovfesting.

I rettsstaten Norge har vi rettigheter, men med rettighetene følger det også plikter. I denne sammenhengen snakker vi om allemansplikten, som er en forutsetning for å praktisere allemannsretten. Allemansplikten har sin egen paragraf i frilufsloven § 11. Der står det i første ledd:

«Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller på sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade. Han plikter å se etter at han ikke etterlater seg stedet i en tilstand som kan virke skjemmende eller føre til skade eller ulempe for noen.»

Pasientfokus deler bekymringene fra partiene Høyre, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, som i sine merknader i innstillingen viser til en svekkelse av allemansplikten hvis allemannsretten blir grunnlovfestet. Jeg siterer fra innstillingen:

«En grunnlovfesting av allemannsretten vil ikke på samme måte som gjeldende lovverk vekke allemannsretten mot «allemansplikten» og vil derfor potensielt kunne forrykke balansen mellom dagens regler.»

Pasientfokus ser at det er flere eksempler i hele landet på at det er en ubalanse mellom rettigheter og plikter som dessverre er til skade for naturen, for dyreliv, for beitedyr, for andre mennesker og for grunneierne. Dette får lov til å skje i allemannsrettens navn.

Jeg må presisere at den forsøplingen man viser til, ikke gjelder alle som ferdes i naturen. Flertallet rydder godt etter seg, men det er mange som setter spor i naturen, og det er spor som er vanskelige å lege. Fjæra og naturen ellers forsøples, beitedyr knaser i seg tomme ølbokser og lider en smertefull død, fugler og annet vilt skremmes vekk store av menneskemengder som uhemmet er ute i naturen for å kose seg.

Vi har et småbruk i nord. Jorden grenser til fjorden, og jorden er også beitemark for husdyr. Svabergene mot fjorden egner seg godt for å fiske fra land. Vi synes det er veldig fint å se at folk står og fisker der. Området er så attraktivt at en privatperson har funnet ut at området kan selges til fisketurister fra Europa. Som grunneiere går vi bort og presenterer oss som grunneiere. Vi har med oss søppelsekker og ber dem rydde opp etter seg. Det underlige er at alle sier at de er klar over allemannsretten, men når vi viser til allemansplikten, sier ingen at de er klar over den.

Det er få, om noen, som rydder skikkelig opp etter seg. Hvem er det da som må plukke søppel? Hvem må plukke menneskebæsj? Hvem må plukke truser som legges under steinene? Hvem er det som er nødt til å få løs måken som har tullet seg inn i fiskesnøret? Hvem må plukke, og hvem må rydde? Det er ingen andre som gjør det, enn vi som er grunneiere.

Det er i dag en ubalanse mellom allemannsrettigheter og allemansplikter som må rettes opp. Hvis vi ikke klarer det, kan vi ende opp med allmenningens tragedie, der naturen utsettes for en belastning den ikke tåler. Vi må altså finne en balanse mellom allemannsretten og allemansplikten, og det har ikke dette grunnlovsforslaget tatt innover seg.

Med dette som bakgrunn er det bra at grunnlovsforslaget ikke vil få nødvendig flertall i dag, og at frilufsloven fortsatt blir allemannsrettens lov. På veien dit tenker jeg at vi må etterstrebe litt klassisk naturvern. Det er nok på tide å vekke liv i Blekkulf, og vi må formidle dette på en god måte til alle som bruker naturen i Norge.

Marte Mjøs Persen (A) [10:48:45]: Vi har akkurat feiret grunnlovsdagen vår. Jeg er veldig glad i 17. mai. Jeg liker forventningen som barna har, jeg liker fellesskapet, jeg liker at 17. mai hadde vært en helt vanlig dag om det ikke hadde vært for at vi sammen hadde laget denne dagen: handlet inn is, bakt kaker, strøket bunadsskjorter, uniformer, flagg og sløyfer, øvd på korpsnoter og sangtekster og skrevet taler – taler om grunnloven vår. Tenk at grunnloven vår har så stor folkelig oppslutning.

17. mai binder folk sammen i felles opplevelser, og det gjør noe viktig med et folk, det binder oss sammen som nasjon. Jeg er også glad for at 17. mai er om våren. Det er fordi våren er min favorittårstid, men også fordi våren gjør at jeg har lyst til å gjøre noe av det jeg liker aller best, nemlig å gå på tur: i fjellet, i fjæren og i skog og mark. Og så er det bare starten på sesongen, hvor en ser alt komme til liv i naturen. Etter hvert som sommeren og sensommeren kommer, blir det også sanking, av fisk, blåskjell og krabbe fra sjøen og bær fra skogen og fjellet, men man må alltid la noe ligge igjen til de neste som kommer.

Tradisjon, rekreasjon, trim og matauk – opplevelser som jeg deler med så mange andre her i landet, og ikke minst opplevelser som jeg fryder meg over å gi videre til neste generasjon. Det gir også en god anledning til å lære videre hvordan en skal ta vare på naturen, med tanke på både bærekraft og pliktene vi har til å ta hensyn til andre.

Grunnlovsforslaget som vi har til behandling i dag, handler om å grunnlovfeste allemannsretten. Argumentet som framføres mot, er at en grunnlovfesting vil kunne forrykke dagens balanse mellom eiendomsrett og al-

lemannsrett. Det er jeg uenig i. Eiendomsretten har forrang etter menneskerettighetene, og 110 år etter vår egen grunnlov er det på tide å gi allemannsretten grunnlovfesting.

I dagens samfunn har allemannsretten størst verdi i at det gir oss alle sammen like muligheter til å bruke naturen, med tilgang til fjordene, fjellene, skogene og skiløypene uavhengig av eiendomsrett. Den gjør oss likeverdige, og til liks med grunnlovsdagen gir den mulighet til å binde folk i nasjonen vår sammen med gode opplevelser. I tidligere generasjoner har det også vært helt nødvendig matauk. Denne retten er i seg selv viktig å sikre for framtidige generasjoner. Å kunne høste fra naturen er i dag mest til supplement og rekreasjon for de fleste av oss, men i tidligere tider var det forskjellen på liv og død for fattigfolk.

Jeg hadde håpet at Stortinget ville slutte seg til forslaget om å grunnlovfeste allemannsretten, men dessverre ser det ut til at partiene som blokkerer, synes eiendomsretten er viktigere. I merknaden fra partiene Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet kamuflerer en seg bak at frilufsloven § 11 regulerer allemannsplikten, altså plikten til å opptre varsomt i naturen, og at en grunnlovfesting av allemannsretten vil forrykke balansen mellom allemannsretten og allemannsplikten. Dette synes å være en stråmannsargumentasjon.

Frilufsloven består av 41 paragrafer. Den regulerer forholdet mellom retter og plikter. Allemannsplikten er nevnt som en av dem, men også §§ 1, 1 a, 2, osv., handler om forholdet mellom allemannsretten og eiendomsretten og grunneierrettigheter. Dette virker derfor godt balansert i frilufsloven. Det er i Grunnloven vi nå trenger denne balansen, og det kunne vi fått i dag dersom Stortinget hadde stemt for grunnlovfesting av allemannsretten. Det synes derfor underlig å snakke så varmt om friluftsliv og allemannsretten uten å ville gå til det skrittet å grunnlovfeste allemannsretten. Da burde man kanskje være ærlig og si det som det er, at den private eiendomsretten veier tyngre enn retten til felles opplevelser i norsk natur for alle.

Det gjør det ikke for Arbeiderpartiet. Vi stemmer for endringen av Grunnloven, sånn at retten vi alle har til å benytte naturen, til både rekreasjon, trim og matauk, med det blir styrket.

Carl I. Hagen (FrP) [10:53:56]: Det har vært en meget god og interessant debatt hvor det har vært slik at det er hovedavveiningen mellom allemannsretten og grunneierrettighetene som er et tema.

Selv om flertallet i innstillingen berører visse konkrete punkter, er det ikke egentlig gitt noen konkrete anvisninger til domstolene om hvilken endring som skulle skje som følge av en eventuell grunnlovfesting av

allemannsretten. Da blir spørsmålet også: Hvis man ønsker konkret å styrke allemannsretten på bekostning av grunneierrettighetene, er det Høyesterett som skal gjøre det, eller er det denne forsamling som skal gjøre det? Min holdning er at det må være denne forsamling som utformer politiske endringer i vårt land. Dersom man f.eks. konkret på navngitte områder ønsker å styrke allemannsretten på bekostning av grunneierrettigheter, bør det skje gjennom endring av det ordinære lovverket, som vi til stadighet også pleier å endre. Så beslutninger om å endre forholdene bør tas av denne forsamling, ikke i Høyesterett. Det er ikke gitt detaljerte, klare føringer til eventuelt Høyesterett om i hvilken grad man i de konkrete sakene skal gjøre endringer fra den bestående balansen, som Harberg nevnte veldig sterkt, mellom grunneierrettigheter, eiendomsrettigheter og allemannsretten.

Samtidig er det slik at det er et samlet storting, inkludert Fremskrittspartiet, som står på det gjeldende system, med en skikkelig allemannsrett, som fungerer utmerket godt. I de konflikter som måtte oppstå, har vi både rettspraksis og føringer, slik at det kan finnes en løsning. Ønsker man å endre på forholdene, synes jeg man bør endre de konkrete, vanlige lover og ikke grunnlovfeste allemannsretten, som i realiteten vil flytte avgjørelsesmyndighet bort fra denne salen og over til rettsapparatet. En slik rettsliggjøring av det politiske som flertallet her går inn for, er vi uenig i.

Presidenten [10:56:34]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [10:56:38]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark) (Innst. 306 S (2023–2024), jf. Dokument 12:21 (2019–2020))

Nils T. Bjørke (Sp) [10:57:13] (ordførar for saka): Matjorda her til lands er ein sårbar, men særns naudsynt resurs. Store areal med matjord som det tek nokre timar å skubba vekk med maskinar, tek det fleire tusen år å opparbeida. Matjorda i Noreg legg til rette for matproduksjon, busetjing og sysselsetjing over heile landet. Matjorda har ei særstilling fordi ho i tillegg til å styrkja mattryggleiken òg er avgjerande for anna samfunnsutvikling. Samanliknar ein Noreg med grannelanda, har Noreg klart mindre areal med dyrka jord.

Matjorda utgjer berre 1 pst. av arealet i Noreg. 60 pst. av all maten me et, er anten importert eller produsert med importerte førråvarer til husdyrnæringa og

oppdrettsnæringa. Difor er me utsette for stor risiko om tilgang på importert mat og førråvarer av ulike årsaker skulle verta redusert. Matjorda er ein uoppretteleg ressurs for å redusera denne risikoen.

Totalberedskapskommisjonen peikar på at jordvernet si tyding for norsk mattryggleik er forsterka i ljøs av den geopolitiske situasjonen og betre kunnskap om konsekvensane av klimaendringane og andre tilhøve som kan svekkja global matproduksjon. Kommisjonen tilrår å sjå nærare på verkemiddelbruken for å redusera tap av dyrkingsjord, inkludert om det er trong for å styrkja heimelsgrunnet.

Riksrevisjonen har undersøkt korleis dei sentrale føresetnadene som norsk matproduksjon byggjer på, vert sikra. Riksrevisjonen syner at arealressursane i jordbruket ikkje vert forvalta på ein fullt ut berekraftig måte. Betydelege jordbruksareal av god kvalitet vert bygde ned og omdisponerte. Det totale jordbruksarealet i Noreg har halde seg relativt stabilt dei siste 20 åra, men den beste jorda – der me kan produsera korn, potetar og grønsaker – har vorte redusert. Store jordbruksareal av god kvalitet er ikkje i drift. Over tid er det gjort omfattande omdisponering av dyrka og dyrkbar jord gjennom planprosessar og dispensasjonar.

Kvart år vert det nydyrka større areal enn det som vert omdisponert til andre føremål enn jordbruk. Samtidig skjer nydyrkinga i klimasoner der det i hovudsak vert dyrka grovfôr. Det meste av omdisponeringa skjer i sentrale område der arealet er godt eigna for matkorn eller andre matvekstar. Det er ein tendens til at jordbruksarealet sitt tyngdepunkt går i retning av meir marginale område. Det er alvorleg. Me kan verta meir sjølvforsynte med mat ved å auka produksjonen av korn og oljevekstar i sentrale område.

Å fø befolkninga er ein nasjonal beredskap og ei av dei mest grunnleggjande oppgåvene til ein nasjonalstat. Difor trengst det eit grunnlovsværn av den dyrka og dyrkande marka. Dyrka og dyrkande mark skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer matproduksjonen for komande slekter. Slik vert den uopprettelege fellesskapsressursen matjord løfta fram som eit overordna omsyn som er verna særskilt mot andre samfunnsomsyn, og mot kortsiktige privatinteresser. Det er særleg viktig i sentrale område, der arealet er godt eigna for matkorn og konkurransen med andre arealinteresser er størst.

Riksrevisjonen har synt at når kommunane gjev dispensasjon til å omdisponera matjord til andre føremål, gjer dei i liten grad vurderingar av kva konsekvensar omdisponering kan ha for jordbruksproduksjonen og produksjonsgrunnlaget i framtida. Matjorda som nasjonal beredskap kan ikkje vernast mot andre omsyn ved å ta avgjersler på lågast mogleg nivå. Matjord som ressurs

vert ikkje sikra godt nok gjennom ordinær storpolitikk og kan ikkje verta overlaten til det lokale sjølvstyret.

I handsaminga av rapporten til Riksrevisjonen om mattryggleik og beredskap på landbruksområdet la ein samla kontroll- og konstitusjonskomité vekt på at målet om mattryggleik skal omfatta både mattryggleik og beredskap. Utgangspunktet for matproduksjonen er arealressursane. Difor må forvaltninga av dei ha eit evig perspektiv. Eit grunnlovsværn av dyrka og dyrkande mark gjev eit slikt evig perspektiv og styrkjer heimelsgrunnet for jordvernet, slik totalberedskapskommisjonen har tilrådd.

Difor hadde eg som saksordførar vona at ein samla komité skulle støtta dette grunnlovsframlegget. I Senterpartiet er me opptekne av lokalt sjølvstyre. Jordvernet er unntaket av di erfaringar syner at kommunane vert pressa frå utbyggingsinteresser gong etter gong, og matjorda går tapt. Eg er ekstra skuffa over at Arbeidarpartiet og Venstre ikkje vil støtta dette grunnlovsforslaget. Dei er så opptekne av å grunnlovfesta allemannsretten og ta vare på naturen, men når det gjeld matjord, ser det ikkje ut som dei har same sut. Eg synest det er veldig synd, og det vil utfordra norsk matproduksjon framover.

Eg tek med dette opp forslaget og tilrår innstillinga. Eg legg til grunn at andre grunnleggjev sine synspunkt.

Presidenten [11:02:34]: Representanten Nils T. Bjørke har tatt opp det forslaget han refererte til.

Svein Harberg (H) [11:02:44]: Det har en tendens til å bli slik når vi diskuterer grunnlovsforslag, i hvert fall en god del av dem, at istedenfor en debatt om hvorvidt dette skal inn i Grunnloven eller ikke, blir det en for-eller-imot-debatt. Det er av og til litt vanskelig å presisere. Jeg prøvde i forrige sak, men ble likevel tolket helt annerledes i siste innlegg. Det kan godt være det blir slik her også, med det får jeg stå i. Spørsmålet er: Skal dette inn i Grunnloven eller ikke? Spørsmålet er ikke for eller imot jordvern.

Dette er også en krevende sak, der en er opptatt av – og jeg støtter representanten Bjørke i langt større grad – å tenke på jordvern når en har utvikling rundt om i kommunene. Jeg er selv stolt av at da jeg var ordfører, satte jeg i gang et arbeid for å kartlegge all jord, all dyrket og dyrkbar mark i min kommune, for å vite kvaliteten på de forskjellige områdene, slik at vi kunne ha det som grunnlag når vi skulle ha arealdisponeringer.

Det er et særdeles viktig arbeid, som nok kunne vært gjort flere steder, for å ha god oversikt over det. Samtidig var vi med på og fikk til gode bytter når det av andre gode årsaker ble tatt dyrkbar mark til andre oppgaver, f.eks. til trafikknutepunkt, eller at noen ville utvikle et område der det også gikk noe dyrkbar mark, mot at det

ble dyrket opp andre steder, at jord ble flyttet. Så det går an å få til mange gode løsnings.

Høyre mener nok litt annerledes enn det jeg forsto på Bjørke. Han syntes dette var for alvorlig til å være i det lokale selvstyret. Vi synes dette er så alvorlig at det bør være i det lokale selvstyret. Da får en gode, praktiske løsninger, og en får et større eierforhold til de beslutningene som tas. Det synes vi er et godt prinsipp. Det er også sterke føringer for dette i lovverket i dag. Poenget er at det må tas på alvor, og det må en gjerne gjøre en jobb med.

Jeg kan ikke se at det at denne formuleringen står i Grunnloven, gjør at det behandles på en helt annen måte i kommunene fra neste uke av. Det tror jeg ikke. Jeg tror innsatsen for å ta vare på dyrket og dyrkbar mark må gjøres på et helt annet område.

Så er det slik at vi også her får understreket det viktige som vi jobber med i en annen sak: Hvordan behandler vi grunnlovsforslag? Hvordan er de utredet? Får vi skikkelige utredninger av grunnlovsforslagene, slik det vil komme et forslag om – et forarbeid, som sier noe mer om den setningen som legges inn? Det forarbeidet har vi ikke per i dag.

Presidenten [11:06:20]: Det blir replikkordskifte.

Nils T. Bjørke (Sp) [11:06:34]: Eg kunne ikkje dy meg når min gode kollega var oppteken av jordvern, noko eg er glad for. Eg har også fylgt han som ordførar og såg at han var oppteken av jordvern. Men kva meiner representanten heilt konkret er ulempa med at dette står i Grunnlova, når me er så opptekne av å ta vare på jord?

Svein Harberg (H) [11:06:57]: Jeg ser ikke nødvendigvis en ulempe med det, bortsett fra at hvis alle de sakene som vi også diskuterer i dag, som er gode formål, skal inn i Grunnloven, så gjør det noe med Grunnloven. Vi i vårt parti er grunnlovsconservative. Det vil si at vi ikke vil ha absolutt alle rettigheter inn i Grunnloven. Vi skal ha de rettighetene som må og bør være i Grunnloven, og så kan masse reguleres på annen måte. Vi mener at dette er godt regulert i dag. Det er ikke reguleringen i lovverket som mangler; det er oppfølgingen rundt om på de mange stedene som er utfordrende, og som jeg er enig med Bjørke i at ikke er god nok.

Nils T. Bjørke (Sp) [11:07:47]: Eg meiner òg at me ikkje skal ha for mange saker inn i Grunnlova, men dei viktigaste tinga, dei som verkeleg er avgjerande for framtida, bør stå i Grunnlova. Mitt syn etter 30 år i kampen for jordvern – 40 år er det vel snart – er at eg ser at det ikkje fungerer at kommunane styrer seg sjølve, for dei vert pressa av ulike grupper. Difor må me ha eit ster-

kare vern av det, og difor meiner eg det hadde vore symbolsk veldig viktig å få jordvern inn i Grunnlova, slik at ein la eit ekstra trykk på å ta vare på framtida for etterkomarane våre.

Svein Harberg (H) [11:08:24]: Det var en fin erklæring av hva representanten Bjørke står for. Det vet jeg at han står for, og det har jeg respekt for at han står for. Så vil vi i Høyre løse det på en litt annen måte, men er akkurat like opptatt av jordvern for det.

Presidenten [11:08:38]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Birgit Oline Kjerstad (SV) [11:08:56]: Det er ei ære å få halde innlegg i ein grunnlovsdebatt.

Eg er ikkje i tvil om at vi treng grunnleggjande endringar i korleis vi ser på jord. 99 pst. av maten vår kjem frå jordbruket. Det er ein knapp ressurs som treng eit sterkare vern, og det er difor på tide at jordvernet får sin plass i Noregs grunnlov.

Kva er jord? Jord er laust materiale over fjell. Jord består hovudsakleg av mineralkorn av ulik storleik, sand, silt og leire som isbrear og elver har lagt att, eller kjem av at landet har heva seg slik at gamal havbotn har blitt tørt land. Det er tidsperspektiv over jord. Det er ein ikkje-fornybar ressurs, men frå fly ser ein korleis vi har bygd ned dyrka mark i eit rekordtempo berre i mi tid.

Det det er minst av i jord mange stader, er det som gjer jord til jord, nemleg humus og næringsstoff. Humus er eigentleg nedbrote biologisk materiale frå plantestov og dyr. God jord er levande, ikkje dautt materiale. I god matjord finst det soppar, bakteriar, mikroorganismar, smådyr og meitemakk, og dette livet må vi vise meir respekt.

Jorda treng føde for å halde seg frisk og fruktbar. Det er eit stort økologisk problem i vårt globale matsystem med store monokulturar at alle dei ufordøyde restane av maten til dyr og menneske ikkje kjem tilbake til jorda, der maten kom ifrå.

Det blir stadig fleire munnar å mette i verda, og FN's organisasjon for ernæring og landbruk seier at matproduksjonen må aukast med 70 pst. dei neste 25 åra. Samtidig har vi klimaendringar som vil utfordre det globale matsystemet. Konsentrasjonen av CO₂ i atmosfæren er 51 pst. høgare i dag enn i 1750 – i førindustriell tid. Ein fjerdepart av auken i CO₂ kjem frå jord og måten vi dyrkar jorda på.

Det blir sagt at det tek 10 000 år å bygge opp eit 10 cm lag med matjord, som er det fruktbare laget på toppen av marka som har vore dyrka lenge. På øya der eg bur, har menneske dyrka jorda og hatt husdyr i 4 000 år. Dei har plukka stein, spadd grøfter for drenering av vatn, det har vore gjødsla og pløgd. Før kunstgjødsla kom, har

det vore gjødsla med tare, fiskerestar og husdyrgjødsel på åkrane kvart år. Jordbruksjorda har ei lang historie. Det har vore eit kolossalt strev som har skapt ho.

Konklusjonen på dette – at vi treng meir mat, og at jord er ein avgrensa ressurs – er at vi må ta svært mykje betre vare på dei knappe jordressursane framover. Vi må gje jorda eit mykje sterkare vern. Miljøparagrafen kom inn i Grunnlova i 1992 som eit viktig rettsleg verkemiddel for å ta vare på natur og miljø – no og for komande slekter. Miljøparagrafen i Grunnlova § 112 pålegg Stortinget og regjeringa å ta ansvar for å verne miljøet og forvalte naturressursane på ein måte som bevarer det biologiske mangfaldet og livsgrunnlaget for komande slekter.

Mellom dei faktorane som betyr aller mest for livet vårt, er jorda og jordsmonnet. Jordsmonnet er vårt største karbonlager. To tredjedelar av karbonet i verda finst i jordsmonnet. Berre om vi spelar på lag med jorda, kan vi lukkast med å få kontroll på klimaendringane. Fotosyntesen er naturen sin CCS, carbon capture and storage – gratis, sjølvgåande og naturleg. Men då må vi la areala bli verande grøne, og det er den beste, djupe jorda, den som er dyrka, som har potensial til å ta opp mest.

Jord går tapt i eit forrykande tempo i verda. Jorda tørkar ut, blir vaska på havet av flaumar og ekstremt ausregn. Ho blir utpint og utsett for forureining og lagt under asfalt og betong. Globalt går tusenvis av dekar ut av bruk kvart år på grunn av tørke og forørkning, og dei lågareliggjande svært grøderike elveslettene i verda vil truleg bli råka av havstigning og tilbakevendande flaumar. Det er stort alvor over dette. Einsidige monokulturar og industrielt landbruk piner ut jordsmonnet så enorme areal går tapt kvart år.

Det er berre 3 pst. dyrka mark, og berre 1 pst. av jorda i Noreg er eigna til matkornproduksjon. Sjølv om ulike regjeringar har stramma meir og meir inn på jordvernstrategien, går altfor mykje jord tapt til vegar, industriallegg, hus og bygningar. Vi har odling av jord nedfelt i Grunnlova, men kva med sjølve jorda, sjølve grunnlaget?

Jord er ein ikkje-fornybar ressurs. Når tomteverdien er urimeleg mykje høgare enn jordbruksverdien i områda der den beste jorda ligg, tapar jordvernet altfor ofte mot andre økonomiske, kortsiktige interesser. Når jordeigarane ikkje lenger er dei same som brukar jorda, blir ynsket om å kapitalisere på ei omdisponering ofte den sterkaste drivkrafta i arealdisponeringa. Dette er noko nytt. Slik var det ikkje for to generasjonar sidan. Då var det ein føresetnad for å ha ein familie å kunne ha ein jordlapp. Difor treng jord større vern.

«Av jord er du komen, til jord skal du bli» – tydelegare kan ikkje vår avhengigheit av jorda uttrykkest. Desse orda frå det kyrkjelege gravferdsritualet kan tolkast religiøst, men like gjerne heilt praktisk som eit uttrykk for

den grunnleggjande samanhengen mellom jord og livet til kvart einaste menneske. Frå barndom til alderdom er kroppane våre bygde opp av maten vi fordøyer, lungene som pustar, og cellene som omset energien til vokster og arbeid – alt saman nært og uløyeleg knytt til jord og det jorda gjev oss. Utan jord hadde vi ikkje eksistert.

Kunnskapen om den dyrka jorda og korleis den dyrkbare jorda er livsgrunnlaget vårt, kan knapt overdrivast. Det er lagt ned uhorveleg mykje arbeid i tusenvis av år i kulturlandskapet. Difor er det på høg tid at jordvernet blir innlema i Grunnlova § 112, miljøparagrafen.

Med dette vil eg oppmode alle om å stemme for det forslaget som vi er ein del av.

Geir Jørgensen (R) [11:16:32]: Jeg vil innledningsvis få lov til å takke forslagsstillerne for et veldig godt og veldig viktig forslag.

Bit for bit mister vi den aller beste matjorda vi har. Den forsvinner i de områdene hvor det er viktigst å ta vare på den, utenfor de store byene, der vi kan produsere mat nær de store befolkningscentrene. Dette skjer på det tidspunktet i historien hvor vi er på vårt aller rikeste, mens de som trenger denne jorda, og som lever av den – de norske bøndene – tilhører dem som har tapt i inntektsutviklingen i samfunnet. Det er altså eiendomsutviklere, utbyggerkapital og bank og finans mot matprodusenter og kommuner, som på mange måter er under et veldig stort press fra disse kreftene.

I 2022 var 83 000 dekar matjord foreslått omdisponert til andre ulike formål i kommunene. Dette går i helt motsatt retning av det vi vedtok her i Stortinget for bare to uker siden. Vi har vedtatt en ambisiøs plan om selvforsyning. Vi er et av landene i Europa med lavest selvforsyningsgrad. Vi er på 40 pst., og hvis vi skal klare å være på 50 pst. innen 2030, er vi helt nødt til å gi jorda et sterkere vern.

Dette er ikke en debatt om hvorvidt man er for eller imot jordvern, som representanten Harberg tok opp her. Man har vel til gode å høre noen som har vært imot jordvern. Det er ikke det dette handler om. Dette handler om at vi nå i dag vet at matjorda vår er en så viktig ressurs at vi må få det sterkeste vernet vi kan, og skal vi forvalte denne i et evighetsperspektiv og for etterslektene, er det Grunnloven som er det rette stedet å ankre dette fast. I tillegg kan vi se litt på hvordan verden ser ut rundt oss, med klimaendringer og krig. Den kanskje mest fruktbare matjorda vi har i hele Europa, i Ukraina, er stort sett minelagt og vil være ubrukelig i mange, mange tiår.

Det er ikke bare for vår egen totalberedskap og vår egen selvforsyning vi må gjøre en ekstra innsats for jordvernet. Nei, dette er en solidaritetshandling. Dette er en handling som vi kan gjøre her, for hver sekk med korn og hver kasse med poteter som vi klarer å produsere selv

her hjemme, betyr at vi i denne rike nasjonen slipper å gå ut på verdensmarkedet og kjøpe mat, drive opp prisene og i verste fall – om det er sånn at vi har en veldig dårlig selvforsyning – tar maten fra tallerkenene til fattige folk i andre deler av verden.

Dette mener vi i Rødt skal inn i Grunnloven.

Kathrine Kleveland (Sp) [11:20:37]: Enhver jordflekk som dyrkes, er beredskap. Nedbygging av matjord er et ran fra framtidens brødfat. Det er ingenting som er viktigere for oss enn mat, når det kommer til stykket. Nasjonal matproduksjon er levebrød for noen – og matsikkerhet for mange. Ethvert land har rett og plikt til mest mulig matproduksjon. Derfor er matproduksjon en naturlig del av totalberedskapskommissjonens rapport, som heter Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid.

Hurdalsplattformen sier at jordvernet skal styrkes, og at jordvern skal bli et overordnet hensyn i arealforvaltningen. Det har vært altfor lett å omdisponere jordbruksjord til andre formål. Det skal gjøre vondt å bygge ned matjord, og vi må bruke flere grep for å ta vare på matjorden. Derfor har Senterpartiet i regjering lagt fram en ny jordvernstrategi med enda strengere krav til nedbygging. Jo mindre nedbygging, jo bedre. Maksimal omdisponering av dyrket mark skal være 2 000 dekar årlig innen 2030. Jordvern utøves i praksis når kommunen går en ekstra runde for å se om det kan unngås å bruke matjord til samferdsels- eller boligformål. Nå skal kommunene få bedre kunnskapsgrunnlag å ta jordvernvalg ut ifra. Det er viktig.

Samtidig har krig og konflikt midt i Europas kornkammer vist oss hvor viktig det er å ta vare på de arealene vi kan produsere mat på. Godt jordvern er et viktig bidrag for å nå flere av FNs bærekraftsmål. FNs klimapanel har slått fast at alle land må bruke de ressursene de har til å produsere mat. Jeg er glad for at vår utviklingsminister, Anne Beathe Kristiansen Tvinneim, jobber for og snakker om internasjonal matsikkerhet hver dag.

For hvert mål god jordbruksjord vi bygger ned, fratar vi kommende generasjoner muligheten til å dyrke nok korn til å produsere 1 000 brød i året – for all framtid.

I 2020 fikk Verdens matvareprogram Nobels fredspris etter forslag fra Senterpartiets parlamentariske leder, Marit Arnstad.

Verden må ha mat, og vi har dessverre gått fra å produsere nok mat i verden, men ikke å klare å fordele den, til at vi sliter med å lage nok mat til verdens befolkning. God matjord er en tilnærmet ikke-fornybar ressurs som må forvaltes i et evighetsperspektiv. Derfor har representanter fra Senterpartiet vært med og foreslått, og i dag skal vi i Senterpartiet stemme for, at jordvern skal skrives inn i Grunnloven.

Irene Ojala (PF) [11:24:03]: Landbruksjord i Norge forteller om forfedres slit og om generasjoners evne til å ivareta økologisk mangfold, bærekraft og matsikkerhet. I grunnlovsforslaget vi behandler i dag, vises det til at det har tatt flere tusen år å opparbeide store arealer med matjord som det tar få timer å rydde bort med maskiner.

Som finnmarking er det interessant å vise til den finske etnografen Samuli Paulaharju, som reiste rundt i Finnmark tidlig på 1900-tallet. I boken Kvenene – et folk ved Ishavet beskrev han hvordan finlendere og kvener som flyttet til ishavets kyst i Finnmark og sørover, skulle lære seg å fiske på en himmelhvelving av hav, men for sikkerhets skyld tok med seg både spader, hakker og ploger fra Finland. Ryktene hadde fortalt at landet ved ishavet var svært karrig, og skulle de dyrke noe, måtte de lage matjorda selv. Paulaharju beskriver hvordan folk gikk i fjæra og samlet tare som de strødde over seljebevokste torvmyrer. Taren og algene fikk mosen og røttene til å råtne. Året etter kunne bonden trekke opp seljebuskene og lage ny jord.

Dette er det ikke bare kvenene og finlenderne som var del av. Til flere områder i Nord-Norge, også til Finnmark, kom det folk fra sør som bosatte seg i områder med gode landbruksmuligheter. På 1800-tallet kom det folk, ofte menn, fra Oppdal, Folldal, ulike steder i Østerdalen osv. I løpet av en periode på 200 år har disse bøndene funnet sine partnere, de har funnet kjærligheten – de fant den med samer, kvener og finlendere – og disse har sammen bygd opp landbruket til store, flotte gårder med jord verdt å ta vare på.

De som kom til Finnmark og Nord-Norge, var hardtarbeidende folk som forsto nødvendigheten av selvforsyning og verdien av jord. Dette er i kontrast til at mer og mer dyrket jord i hele landet i dag fylles opp med kjøpesentre med flate tak, som Obs, Jysk, Jula, Europris, Rema og IKEA.

Ifølge Statistisk sentralbyrå er det kun om lag 3 pst. av landarealet i Norge som er dyrket mark. Mye av den beste landbruksjorda i Norge ligger der utbyggingspresset er størst. Vi må derfor våge å regulere utbyggingen av landbruksarealene stramt. På den måten sikrer vi vår egen matforsyning, og vi sikrer også at generasjoner etter oss kan leve av jorda og grøden den gir. Det blir som sagt ikke mer jord – vi har ingen herre som skaper den for oss.

Den 18. april i år behandlet vi Meld. St. 11 for 2023–2024, om selvforsyning av jordbruksvarer og opptrapningsplan for inntektsmuligheter i landbruket. Meldingen hadde også en ny jordvernstrategi med et skjerpet mål om at årlig omdisponering av dyrket mark etter 2030 ikke skal overstige 2 000 dekar. 2 000 dekar tilsvarer et areal på ca. 330 fotballbaner. Det vil si at i løpet av ti år vil vi ha bygd ned 3 300 fotballbaner. Det er ganske

mye, og det setter ting i perspektiv. Tall fra SSB viser at det i 2022 ble omdisponert 3 500 dekar dyrket jord. I tillegg kom omdisponeringen av 4 300 dekar dyrkbar jord. Det er en forskjell der.

Dyrket jord som ligger brakk i 10–15 år, er ingen katastrofe. Katastrofen inntreffer den dagen vi faktisk forstår at vi trenger den matjorda som vi har lagt under asfalt. Da vil vi oppdage at vi har gjort noe dumt, men da vil vi være litt for sent ute.

Begrepet det grønne skiftet er noe vi ofte snakker om i denne salen. Enkelt og greit handler det grønne skiftet om økologisk mangfold og bærekraft, og det handler om matsikkerhet. Da får vi en økonomi i balanse, noe vi er nødt til å ha også i Norge.

Med dette som bakgrunn stemmer Pasientfokus for dette grunnlovsforslaget. Det tenker jeg alle i denne salen også bør gjøre.

Lise Christoffersen hadde her overtatt presidentplassen.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:28:25]: Norges grunnlov er utgangspunktet for nasjonen Norges eksistens. Grunnloven sikret oss utgangspunktet for nasjonsbyggingen. Uten den hadde vi ikke vært her nå, uten den hadde det ikke vært noe storting. Det samme gjelder maten vår.

Jeg er med og fremmer endring i § 112 for å få inn vern av dyrket og dyrkbar mark i Grunnloven. For en senterpartist er det selvsagt at jorda er utgangspunktet for alt liv. Det er jorda og havet som har livnært generasjoner av nordmenn. Uten evnen til å dyrke jorda hadde vi ikke hatt bosetting så langt nord eller holdt fram med å forvalte jordarealene våre her.

Jeg er glad for at flere partier anerkjenner jordas plass med tanke på trygghet, sikkerhet og overlevelse. I disse dager er det krig i Ukraina, et land som er kjent som et kornkammer. Vi omtaler landet slik fordi det betyr noe for flere land. Det betyr noe for de mange folkene som tidligere kunne mettes av dette kornet, og det betyr noe for både priser og marked ellers.

Første ledd i § 112 i Grunnloven handler i dag om retten til et sunt miljø og om naturens produksjonsevne. Retten til kunnskap om naturmiljø er omtalt i andre ledd. Jeg mener det er helt på sin plass at samme bevissthet om matjorda kommer inn og er nødvendig. Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet er ikke enig.

Man kan undres over om man kan ha noen nytte av kunnskap om naturen uten å sette matjordas plass høyere. Den avgjør jo i hvilken grad vi kan livnære oss, og selvforsyningen avgjør beredskapen.

Grunnloven er vår høyeste rettskilde i Norge. Andre lover som bryter med den, må vike. Jeg tror, stikk i strid med det representanten Harberg og Høyre sier i dag, at

det ville ha gitt en stor virkning å ta vern av jorda inn i Grunnloven.

Flere av rettene til Norges innbyggere er alt inne i Grunnloven. Som Sosialistisk Venstreparti godt gjør greie for i dag, er jorda særs konkret – og avgrenset. Når Grunnloven er så tydelig på retten en har til et sunt miljø, må jeg si at jorda – og maten den lar oss høste – henger tett sammen med og er en forutsetning for nettopp god helse. Når Grunnloven alt slår fast at naturens produksjonsevne må bli holdt ved lag, er det ikke til å forstå hvorfor selve jorda ikke kan omtales.

3,7 pst. av Norges areal er jordbruksareal, 1 pst. er matjord. Stortingsflertallet har nylig slått fast et mål om å øke selvforsyningsgraden til 50 pst. Da trenger vi ikke mindre vern, vi trenger ikke mindre jord – vi trenger mer jord. Vi trenger ikke å diskutere jordas plass – vi må slå det fast i Grunnloven.

Carl I. Hagen (FrP) [11:32:14]: Også dette har vært en interessant debatt, hvor det er interesser som står mot hverandre – om et areal skal brukes til f.eks. å produsere korn, eller om det skal bebygges og man skal få noen til å bo der.

Det rare er at ingen har snakket om avkastningsverdiene opp mot hverandre. Det er jo slik at når mye jord blir benyttet til matvareproduksjon, er det ikke en enorm avkastning av det arealet – hvis man skal tro bøndene generelt, som vel ikke skryter av at de har en enorm avkastning ved å produsere korn, jordbær eller noe annet. De sier tvert om at det er veldig dårlig avkastning. Den alternative økonomiske verdien av området snakker man sjelden om.

Jeg kan bruke et eksempel ikke så langt unna – den alternative bruken av Sørkedalen, hvor man produserer en del korn. Til en debatt i denne sal, jeg tror det er ca. 20 år siden, hadde jeg regnet ut at man måtte ha 70 kr per kg korn for å tilsvare tomteverdien – den alternative bruken av sørkedalsområdet. Nå er det sannsynligvis enda mer.

Det er mange viktige debatter her i Stortinget. En av dem er f.eks. problemet mange unge mennesker har med å komme inn på boligmarkedet. Vi ser tv-reklamer om akkurat det, hvor man spør om man har spart siden man var tre år for å kunne få råd til en bolig. En av metodene for å få ned boligkostnadene og boligprisene i Oslo er selvsagt å bygge mange flere boliger, slik at det blir et større tilbud av ledige boliger enn det er etterspørsel. Et av områdene som lettest kunne bygges ut, er faktisk Sørkedalen. Man har allerede en t-bane som kan forlenges, og man har kommunikasjon. Som representanten Harberg sa, kunne man som betingelse for eventuelt å bygge ut Sørkedalen med 30 000 boliger forlange at utbygger sørger for å rydde arealer andre steder for å erstatte den dyrkbare marken som blir borte i Sørkedalen, med

dyrkbare mark et annet sted, slik at det ikke går ut over den totale matvareproduksjonen.

Det er klart at noen områder har enormt mye større verdi ved annen utnyttelse enn matvareproduksjon, nemlig som tomtegrunn. Det varierer med beliggenheten. Derfor bør denne helt ensidige holdning om at all matjord skal bevares som matjord, erstattes av at man kan både flytte matjord og rydde andre områder for å løse et annet samfunnsproblem. Og et annet samfunnsproblem denne salen ofte diskuterer, er nettopp boligprisene og vanskelighetene for unge mennesker med å komme inn i boligmarkedet.

Det andre området er at det heller ikke her er noen veldig klare føringer for hva en grunnlovsendring skulle medføre av praktiske konsekvenser i de enkelte saker. Det er ikke laget noen føringer for en kommune som benytter sin selvstyringsrett til å omregulere et område fra jordbruksområde, LNF-område, til boligbygging, hvem som eventuelt kan klage på det og føre saken for domstolene, og hvilken endring denne eventuelle grunnlovstilføyelse skulle medføre for domstolenes praktisering. Også når det gjelder utnyttelse av et areal kan Stortinget gjennom sin vanlige lovgivningsmakt endre forholdet på helt ordinær måte, uten å måtte gå om Grunnloven, og derved flytte beslutningsrett fra Stortinget og politiske styringssystemer over til rettsapparatet. Også denne rettsliggjøring som flertallet i realiteten foreslår, er vi i Fremskrittspartiet imot.

Nils T. Bjørke (Sp) [11:37:21]: Siste talar synest eg på ein utmerkt måte forsterka kor viktig det er å grunnlovfesta jordvernet. Å samanlikna tomteverdi med matproduksjon i eit æveperspektiv er vel toppen av å vera meiningslaust, i mine auge. Det er forskjell på at me skal ta vare på grunnlaget for matproduksjon framover og lyfta det, og om ein kan byggja bustader. 97 pst. av arealet i Noreg kan ein bruka til andre ting, det er ikkje matjord og areal for jordbruksproduksjon.

Elles vil eg seia at debatten i dag berre har forsterka mitt inntrykk av at det hadde vore viktig å grunnlovfesta jordvernet. Eg er skuffa over Arbeidarpartiet og Venstre, som var veldig på i debatten om allemannsretten, men som i dag faktisk ikkje eingong vil argumentera for kvifor dei ikkje vil ha jordvernet inn i Grunnlova, noko som er heilt grunnleggjande for å styrkja norsk matproduksjon framover. Det har skuffa meg litt.

Elles har det vore ein god debatt, og eg vil takka for debatten.

Audun Lysbakken (SV) [11:38:48]: Representanten Birgit Oline Kjerstad har argumentert utmerket for hvorfor dette er et godt forslag, så la meg bare komme med et par korte bemerkninger til slutt.

I denne debatten synes jeg vi i for liten grad har vært inne på det som burde gjøre at flere partier som tidligere har vært imot å grunnlovfeste jordvernet, nå burde ha sett på det på nytt. Vi er rett og slett i en helt ny tid med nye utfordringer, hvor vi både har sikkerhetspolitiske motsetninger som gjør at det har blitt en økt felles bevissthet rundt nasjonal beredskap, og vi har hatt en pandemi. Disse tingene til sammen gjør at stadig flere ser at vi ikke kan være like avhengig av troen på global frihandel og internasjonale produksjonskjeder, som det veldig mange trodde på den tiden den nyliberale globaliseringen hadde sitt politiske, økonomiske og ideologiske høydepunkt. Stadig flere land ser nå på hvordan en bedre kan sikre sitt eget forsvar, sin egen matforsyning, sin egen beredskap, reindustrialisere osv. Det at vi ikke bedre sørger for at vi selv kan produsere mest mulig av den maten vi trenger i Norge, er ikke å ta disse utfordringene tilstrekkelig på alvor.

Jeg tenker at representanten Hagens innlegg f.eks. viser at liberalismen lever i beste velgående i Fremskrittspartiet, til tross for at de ofte framhever de nasjonale sidene ved sitt politiske prosjekt. Det er kanskje ikke så overraskende at høyresiden holder fast ved dette. Jeg håper at Arbeiderpartiet vil tenke én gang til rundt dette – aller helst i dag, selvfølgelig, men kanskje mer realistisk til neste stortingsperiode. Jeg er helt sikker på at dette forslaget vil bli fremmet på nytt. Det burde få en samlet rød-grønn side bak seg. Det vil rett og slett være i takt med den tiden vi går inn i, mens motstanden er mer i takt med den nyliberale tiden vi går ut av.

Presidenten [11:41:24]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [11:41:31]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser) og Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsammfunnene til gode) (Innst. 303 S (2023–2024), jf. Dokument 12:9 (2019–2020) og Dokument 12:40 (2019–2020))

Nils T. Bjørke (Sp) [11:42:42] (ordfører for saka): I Magnus Lagabøtes landslov var det regulert at allmenningane skulle vera som dei hadde vore frå gamal tid, både til fjells og ved sjøen. Noregs første landslov slo fast at allmenningar ved sjøen var gamal rett. Ressursane i

havet var ein allmenning. Dette er dokumentert tilbake til Gulatingslova og Frostatingslova frå 1100-talet.

Ein grunnleggjande del av norsk sedvane og kultur er at dei viltlevande marine ressursane høyrer fellesskapen til. Fisken er allmenningen i havet, som kystfolket har rett til å hauste av i fellesskap. Denne gamle retten finn me att i havressurslova § 2, om at dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapen i Noreg. Innstillinga som her ligg føre, handsamar to ulike framlegg om å grunnlovfesta prinsippet om at dei viltlevande marine ressursane høyrer fellesskapen til.

I førre periode handsama kontroll- og konstitusjonskomiteen tre ulike grunnlovsforslag om å sikra at fiskeressursane høyrer fellesskapen til. Handsaminga synte stor støtte til å grunnlovfesta dette prinsippet, men ingen av dei tre konkrete framlegga fekk grunnlovsmessig fleirtal. Fleire av oss gjekk saman om framlegget i Dokument 12:9 for 2019–2020, som er meint å sameina omsyna bak dei tre framlegga som vart handsama i førre periode, i ei grunnlovsformulering om at dei viltlevande marine ressursane og retten til å hausta desse høyrer fellesskapen til.

Framlegget i Dokument 12:40 for 2019–2020 inneheld ei grunnlovfesting av både dette allmenningsprinsippet og nærleiksprinsippet i fiskeripolitikken om at dei viltlevande marine ressursane skal medverka til sysselsetjing og busetjing i kystsamfunn.

Føremålet med havressurslova er å sikra ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverka til å sikra sysselsetjing og busetjing i kystsamfunn. Då kontroll- og konstitusjonskomiteen handsama Riksrevisjonen sin rapport om kvotesystemet i kyst- og havfisket i 2020, la ein samla komité vekt på at desse tre overordna målsetjingane må verta vekt i forvaltninga av kvotesystemet. Det er sikker rett at viltlevande fisk høyrer fellesskapen til, og at den private fiskaren som er tildelt kvotar, ikkje har privat eigedomsrett til dei. Slik ligg allmenningsprinsippet i botn av ei forvaltning av dei marine ressursane som tek omsyn til det tredelte føremålet i havressurslova om berekraft, samfunnsøkonomi og sysselsetjing og busetjing i kystsamfunn. Difor meiner eg at det første framlegget tek opp i seg innhaldet i det andre.

Som saksordførar beklagar eg at innstillinga ikkje legg opp til eit grunnlovsmessig fleirtal bak nokon av framlegga til grunnlovsformulering. Eg vil understreka at grunnlovsframlegget eg står bak, ikkje er meint å etablere eigedomsrett over ressursane i tradisjonell og snever forstand. Føresegna gjev uttrykk for staten sitt ansvar for å forvalta ressursane berekraftig og til nytte for fellesskapen som eit heile innanfor dei rammene som følgjer av dei folkerettslege forpliktingane våre.

I år markerer me 750-årsjubileum for Magnus Lagabøtes landslov. Det hadde vore det rette året å løfta allmenningsprinsippet for forvaltning av dei marine ressursane inn i Grunnlova. Landslovjubileet har synt kor tett den første landslova og Grunnlova heng i hop. Grunnlova av 1814 tok inn fleire av dei grunnleggjande prinsippa for felles forvaltning av eigedom frå landslova. Odelsretten kom frå landslova inn i Grunnlova på Eidsvoll. Eg meiner allmenning i havet bør ha same rang som odelsretten. At dei marine ressursane i Noreg vert forvalta som nasjonal fellesskapsressurs, er eit grunnleggjande prinsipp for staten si organisering. Ei grunnlovfesting no ville samstundes heidra Magnus Lagabøte, som sørget for at retten har rådd i heile landet i 750 år.

Eg vil utfordra SV, som har eit eige forslag, og dei andre partia som står bak forslaget, om å tenkja over om dei ikkje subsidiært burde ha støtta vårt forslag, slik at me kunne fått ei grunnlovfesting av dette framlegget.

Eg tek med dette opp forslaget og vonar at dei andre partia grunnjev sine standpunkt.

Presidenten [11:47:10]: Da har representanten Nils T. Bjørke tatt opp det forslaget han refererte til.

Bjørnar Skjæran (A) [11:47:32]: Havressurslova slår fast at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet i Norge. For Arbeiderpartiet er dette grunnleggende for utformingen av fiskeripolitikken. Arbeiderpartiet har et sterkt eierskap til havressurslova. Litt forenklet kan vi si at det var vi som skrev den. Mange omtaler med rette havressurslova som fiskeripolitikken grunnlov. Det er på en måte ganske dekkende, men samtidig upresist fordi landet vårt har bare én grunnlov – Grunnloven.

Når Arbeiderpartiet mener at det er riktig og viktig å ta inn en bestemmelse i Grunnloven om at de viltlevende marine ressursene og retten til å høste av dem hører fellesskapet til, er det fordi den grunnleggende forutsetningen for forvaltningen av de enorme ressursene i havet hører hjemme der – i Norges grunnlov.

Jeg vil minne om at det er bare ti år siden prinsippet ble prøvet i Høyesterett. I 2013 besto prinsippet denne testen med minst mulig margin. Staten tapte i tingretten og lagmannsretten, men i Høyesterett vant staten med én stemmes overvekt.

Vi bør lære av historien. Da norsk økonomisk sone ble utformet og etablert, var fiskeriaktiviteten gjennom generasjoner avgjørende. Grunnlaget for de enorme inntektene til fellesskapet fra olje- og gassindustrien, og selvsagt norsk sjømatnæring, ble dermed også lagt. Grunnlovsforslaget vil bidra til å bekrefte og forsterke tilknytningen mellom det nasjonale fellesskapet vårt og de tilstøtende havområdene. Grunnlovfesting av fellesskapets eierskap til de viltlevende marine ressursene

innebærer at både storting og regjering må vektlegge bestemmelsen, og at alle vedtak må ligge innenfor de rettslige grensene som den setter.

For det første vil Grunnloven sette grenser for hva Stortinget kan bestemme i lov og regjeringen i forskrift. For det andre vil det legges føringer på innholdet i forvaltningsvedtak som treffes på grunnlag av havressurslova, deltakerloven og annen relevant lovgivning med tilhørende forskrifter.

Det er bare 20 år siden Høyres fiskeriminister Svein Ludvigsen i 2004 innførte evigvarende fiskekvoter. At en enstemmig næringskomité fem år tidligere hadde slått fast at fiskekvotene tilhører det norske folk i fellesskap sto ikke i veien for det. Tre år senere måtte Arbeiderpartiets fiskeriminister til Høyesterett for å få slått fast at en tidsbegrensning av fiskekvotene ikke bryter med Grunnloven. Dette viser med all tydelighet at en grunnlovsfesting av prinsippet om at de viltlevende marine ressursene og retten til å høste dem hører fellesskapet til, er nødvendig.

Så registrerer jeg at komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mener at de marine ressursene er tilstrekkelig ivaretatt i havressurslova § 2. Historien og partienes egen praksis viser dessverre at det ikke stemmer.

Også i fiskeripolitikken er det forskjell mellom partiene. Det er slik det skal være, og det er viktig at det er et politisk handlingsrom for skiftende regjeringer og skiftende stortingsflertall også i fiskeripolitikken. Om dette grunnlovsforslaget blir vedtatt, vil storting og regjering fortsatt stå fritt til å finne den beste måten å forvalte ressursene på, men det vil være innenfor en viktig ramme. Dette må gjøres på en måte som ikke i realiteten privatiserer retten til å høste av ressursene i havet, fordi Grunnloven da slår fast at de viltlevende marine ressursene og retten til å høste av dem, hører fellesskapet til.

Birgit Oline Kjerstad (SV) [11:52:04]: Noreg har ein lang kyst og ein stolt kystkultur. Fiskarbønder har tradisjonelt livnært seg og busett seg der det var naturressursar å leve av, jord å dyrke, fisk å fiske, og dess lenger nord, dess viktigare var fisken. Busetjinga og kystkulturen med fiske var grunnleggjande for at Noreg fekk gjennomslag for 200 nautiske mil økonomisk sone frå kysten, og for at vi har fått så stort forvaltingsansvar for fiskeriressursane i Nordsjøen, Norskehavet, Barentshavet og Svalbardsona. Men i takt med industrialiseringa av det norske samfunnet har koplinga mellom ressursar og lokalsamfunn blitt svekt. Ny teknologi, politikk og strukturering har ført til færre og færre fartøy og færre folk sysselsette i fiskeria. Mykje av dette har gjeve fiskarane betre inntekter og kanskje eit betre liv, men kvar går grensa for strukturering og privatisering av fisken

og dei marine viltlevande artane og retten til å hauste av dei?

Ressursane blir samla på færre og færre hender, og berre personar som rår over store mengder kapital, har råd til å kjøpe kvotar, investere i båt og etablere seg som fiskarar. Dei omsetjelege kvotane, struktureringa og den ekstreme kapitaliseringa av retten til å fiske har ført til at både kvotane og dei som tener pengar på dei, i mindre og mindre grad bur i kystsamfunna og kystbyane, men i dei store byane, og kanskje til og med i Sveits.

Fisken er ein svært verdifull ressurs, og spørsmålet er korleis vi skal forvalte han framover. Eg meiner at vi treng ei grunnlovsfesting som tydeleggjer at dei viltlevande marine ressursane høyrer folket til, og at prinsippet om at nærleik til ressursane gjev haustingsrett, skal stå ved lag.

Dette er nedfelt i havressurslova § 2. Det går ein raud tråd gjennom norsk lovverk, heilt tilbake til Frostatinget, via Magnus Lagabøte si landslov frå 1274 og fram til dagens havressurslov. I § 2 i havressurslova står det:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Det klare føremålet i havressurslova er nedfelt i § 1, og der står det:

«Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»

I Ot.prp. nr. 20 for 2007–2008 er det sagt:

«Føresegna etablerer ikkje statleg eigedomsrett til ressursane i juridisk forstand, men uttrykkjer fellesskapet sin rett til ressursane i motsetnad til ein privateigd ressurs.»

Dei viltlevande marine ressursane høyrer fellesskapet til. Det er ikkje ein privat eigedom. Likevel har struktureringa og kvotekjøp, osv., resultert i at ein meir og meir har fått ein praksis der det blir forvalta som ein privatrettsleg eigedom. Det er difor vi no føreslår desse to prinsippa, prinsippet om at det er fellesskapen sine ressursar, og nærleiksprinsippet; det at du er i eit kystsamfunn og nær ressursen, skal gje ein grunnlovsfestet rett til å hauste av ressursane.

Eg registrerer at fleirtalet av stortingsrepresentantane og partia i dagens storting trass i rolla som folkets øvste tillitsmenn vel å ikkje støtte forslaget frå SV om å tilføye i § 112 at viltlevande marine ressursar tilhøyrer fellesskapen og skal medverke til sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.

Så ligg det eit alternativt forslag på bordet som handlar om berre det første prinsippet. Eg er redd for at viss ein ikkje har med både fellesskapsprinsippet og nærleiksprinsippet i grunnlovsvedtaket, vil ein svekkje

kystsamfunna sine rettar og folket sine rettar. For nærleiksprinsippet, at fisken og verdiskapinga frå han skal kome kystsamfunna til gode i form av aktivitet og busetjing, er viktig.

Grunnlova trumfar følgjeleg føresegnene i dei alminnelege lovene på feltet. Det er viktig å ta med begge prinsippa i ei grunnlovfesting av retten til fiskeriressursane – eller dei marine viltlevande ressursane, som det heiter i teksten. Dette er viktig for å sørgje for retten folket har til å hauste av desse ressursane, og at grunnlaget kystsamfunna har for busetjing og verdiskaping, skal fortsetje.

Med dette tek eg opp det forslaget som SV er med på.

Presidenten [11:57:39]: Da har representanten Birgit Oline Kjerstad tatt opp det forslaget som SV er med på.

Geir Jørgensen (R) [11:58:09]: «Fisken i havet den er våres brød, og mister vi den, da lider vi nød, og jammerlig nødes at sukke.» Dette skrev Petter Dass på 1600-tallet, og dette kan vi noe om, vi som er født og oppvokst langs kysten.

Hopper vi litt over hundre år fram fra da dikterpresten skrev diktet, samlet den ærverdige forsamlingen seg på Eidsvoll. Hvor mange fra Nordland var til stede der? Hvor mange var det fra Finnmark, og hvor mange var det fra Troms? Det var ingen. Prins Christian Frederik sendte ut et brev, her fra denne byen, den 19. februar, og 20. mars var brevet kommet fram til Nordland. Det var ikke mulig å samle folk, for alle var på havet. Derfor ble Grunnloven gjort opp uten noen fra den nordlige landsdelen, hvor fisken til alle tider har vært den viktigste ressursen – og kommer til å være det også når vi har pumpet opp den siste oljedråpen.

Derfor er det så bra å få et sånt forslag, for det er aldri for sent å justere Grunnloven sånn at den passer til den virkeligheten vi lever i. Det er forbausende å se at styringspartiene – vel, styringspartiet Arbeiderpartiet er jo med her – ikke skal kunne klare å få rettet opp dette på en ordentlig måte i dag, i 2024. Vi vet jo hva fisken har betydd, eller «de viltlevende marine ressursene», som det står her, og vi vet hva den kommer til å bety framover. Men det skal altså ikke gå, og selv med flere forsøk må man holde på på denne måten.

Ivaretagelsen av naturressursene, av fisken, for framtidige generasjoner, er helt fundamentalt. Retten til en levelig natur er nedfelt i Grunnloven § 112. Den legger helt avgjørende rammer for alle typer forvaltning: Føre-var-prinsippet skal legges til grunn, hensynet til naturens egenverdi, mangfoldet og livet og at framtidige generasjoner skal ha mulighet til å utnytte disse ressursene. Dette burde ikke være vanskelig å banke fast i Grunnloven én gang for alle, sånn at det står der. Men vi

er der vi er i dag, og jeg vil da bare anbefale det forslaget som Rødt er en del av.

Irene Ojala (PF) [12:01:24]: Vi har hatt mange fiskeriministre i Norge, men kun noen få fiskeriministre har satt varige spor etter seg. Hammerfestingen Knut Hoem var en slik statsråd. Uten Arbeiderparti-mannen Knut Hoem som fiskeriminister i Bratteli-regjeringen like før folkeavstemningen om EU-medlemskap – eller EF, som det het den gang – i 1972, hadde vi kanskje ikke debattert denne saken i dag, om å grunnlovfeste at frittlevende marine ressurser tilhører fellesskapet. Det hadde ikke vært behov for å diskutere det, for vi hadde ikke hatt noen muligheter for å påvirke. Vi hadde da kanskje vært med i EU, og reglene om eiendomsretten til fisken i havet ville vært helt annerledes.

I en kronikk i Nordlys i desember 2018 skrev daværende stortingsrepresentant og Arbeiderparti-leder, Jonas Gahr Støre, og stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet, Cecilie Myrseth, noen ord om Hoems betydning for at kysten sa nei til EU i 1972. Nå er Støre statsminister, og Myrseth er næringsminister. Her er noe av det de to skrev om Hoem:

«Finnmarkingen Knut Hoem gikk i 1972 av som Arbeiderpartiets fiskeriminister og tilbake til sin direktørjobb i Norges Råfisklag, fordi han ikke kunne anbefale forhandlingsløsningen med Brussel. Det bidro til det massive nei-flertallet i Nord-Norge, og trolig til at Norge ikke ble medlem den gangen.»

Med sin bakgrunn som sekretær i Fiskeridepartementet, jurist, assisterende og administrerende direktør i Norges Råfisklag er det ingen grunn til å betvile Hoems kjennskap til kysten i nord.

Hvorfor alt dette om Hoem? Jo, fordi det er en rød tråd fra Hoem til det vi skal ta stilling til i dag. Den gang handlet det om Norge fortsatt skulle ha ansvaret for forvaltningen av våre egne fiskeressurser. Uten Hoem kunne våre fiskeressurser vært en del av det store EU-havet i dag.

I innstillingen er det framsatt to grunnlovsforslag om en ny § 112 a, om at de viltlevende marine ressurser tilhører fellesskapet. I dag er prinsippet om at fisken i havet tilhører fellesskapet, hjemlet i havressursloven, men som det står i begrunnelsen i innstillingen for å grunnlovfeste hvem fisken tilhører:

«Grunnlovfesting vil gi en særlig juridisk stabilitet og et tilsvarende vern mot endringer som følge av skriftende politiske holdninger.»

Det er Pasientfokus enig i. Mindretallsforslaget som Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Venstre fremmer i dag, lyder:

«De viltlevende marine ressurser, og retten til å høste disse, hører fellesskapet til.»

Mindretallsforslaget som fremmes av SV, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, lyder slik:

«De viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.»

Jeg synes begge grunnlovsforslagene er gode, og vi beklager at ingen av dem vil få flertall i dag. Pasientfokus støtter imidlertid forslaget til SV, Rødt og Miljøpartiet De Grønne fordi forslaget har nærhetsprinsippet i seg, det vil si lokal førsterett til fiskeressursene, slik Kystfiskerutvalget ledet av Carsten Smith påpekte i sin NOU i 2008, «Retten til fiske i havet utenfor Finnmark». Der er det et nærhetsprinsipp, som også tidligere fiskeriminister Knut Hoem fra Finnmark kjempet for, og som jeg synes er viktig å tenke på videre.

Runar Sjøstad (A) [12:05:23]: Jeg er veldig glad for at komiteen enstemmig slår fast at fiskeriressursene tilhører det norske folket i fellesskap. Det er derfor i utgangspunktet ingen enkeltpersoner eller enkeltsselskaper som kan gis evigvarende eksklusive rettigheter til vederlagsfritt å høste av og tjene på disse ressursene, mens andre stenges ute fra fiske. Sånn sett handler ikke saken i dag om folk er i ferd med å miste råderetten over ressursene. Saken i dag er om Grunnloven er tydelig nok for å ivareta disse interessene.

Prinsippet om at fisken i havet tilhører fellesskapet og ikke kan eies av verken konge eller privatpersoner, er et eldgammelt prinsipp i Norge. Arbeiderpartiet mener at det er viktig å slå fast at fisken og de marine ressursene hører fellesskapet til. Dette prinsippet er grunnsteinen i fiskeripolitikken vår og er viktig å slå fast i Grunnloven. Prinsippet har tidligere også vært prøvd i Høyesterett og besto så vidt testen – som flere har vært inne på. Dette er både symbolsk og rettslig viktig. Vårt felles eierskap til de marine ressursene kan bli utfordret av en privatisering, eksempelvis med evigvarende strukturvoter. Det må vi jobbe for å unngå.

Volstad-dommen var en prinsipielt viktig dom, for spørsmålet var om staten igjen kunne innføre tidsbegrensning i fiskekvotene. Staten tapte i tingretten og i lagmannsretten, men i Høyesterett vant staten med én stemmes overvekt. Flertallet i Høyesterett kom fram til at det var lovlig, og ikke i strid med Grunnloven § 97. Det var likevel et stort mindretall i Høyesterett som var uenig.

Dette viser at grunnleggende prinsipper, som felles eierskap over naturressursene våre, er viktig. Det viser også at Grunnloven ikke er noe vi skal ta lett på. Grunnloven skal vi ikke endre i tide og utide. Grunnloven ligger der som det viktigste vi har. Samtidig må vi av og til kunne ta den opp til nøye vurdering, sånn som det er gjort i dette tilfellet. Saken er nøye vurdert. Vi har to forskjellige forslag, og det ser dessverre ut til at ingen får

flertall. Arbeiderpartiet er med på det ene, og det forslaget er tatt opp.

Presidenten [12:07:58]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:08:05]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig) (Innst. 308 S (2023–2024), jf. Dokument 12:15 (2019–2020))

Seher Aydar (R) [12:08:46] (ordfører for saken): Jeg vil igjen starte med å takke forslagsstillerne for et viktig grunnlovsforslag, og takk til komiteen for samarbeidet.

Forslagsstillerne begrunner forslaget med et ønske om å sikre alle i samfunnet en bolig. De viser til at en rekke ulike plikt- og rettighetsbestemmelser er fastsatt i Grunnloven, og disse pliktene og rettighetene må anses som det samfunnet mener er av avgjørende betydning for å kunne ivareta enkeltmenneskers og samfunnets interesser. Forslagsstillerne viser videre til at bolig er et slikt gode ingen kan klare seg uten. Det er Rødt enig i. Derfor skal jeg videre argumentere for vårt syn, og jeg antar at de andre partiene vil redegjøre for sitt syn i debatten.

En samlet komité er enig i at bolig er en helt sentral forutsetning for innbyggernes liv og helse. Vi mener at den logiske konsekvensen av det er å ta retten til bolig inn i Grunnloven. En bolig er nødvendig for å ta i bruk sine demokratiske rettigheter. Det er nødvendig for å stå i arbeid. Det er nødvendig for å stifte familie. Det er nødvendig for å ha et privatliv. Det er nødvendig for å kunne gå på skole. Det er nødvendig for å kunne ivareta sin egen helse. Uten bolig står liv og helse i fare.

Det er direkte uverdige når mennesker i et av verdens aller rikeste, men samtidig et av verdens kaldeste land kan mangle et sted å bo.

Tilgangen til bolig er helt avgjørende for likeverd og trygghet for alle i samfunnet, men tilgangen til en tilfredsstillende bolig er også mer enn det. FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter ble ratifisert av Norge i 1972. I konvensjonen står retten til tilfredsstillende mat, klær og bolig i en særstilling gjennom å være konkret omtalt. Retten til mat og klær kan sies å være godt dekket av andre paragrafer i Grunnloven, men retten til bolig er det derimot ikke.

Det er på ingen måte noe nytt å ta positive rettigheter inn i Grunnloven. Det har Stortinget gjort flere ganger tidligere. For eksempel slår § 109 fast retten til utdanning – det er veldig bra – § 110 slår fast retten til arbeid, og § 112 slår fast retten til et miljø som sikrer helsen og

til en natur der mangfoldet bevares. På tilsvarende måte er også bolig en helt grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å leve et godt og fritt liv. En grunnlovsfesting av retten til bolig betyr ikke at vi etablerer nye forpliktelser for staten. Det innebærer derimot at eksisterende forpliktelser Norge har, får rettmessig plass også i Grunnloven.

Med det tar jeg opp det forslaget Rødt er med på.

Presidenten [12:11:38]: Representanten Seher Aydar har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Siri Gåsemyr Staalesen (A) [12:11:57]: Bolig regnes som den fjerde velferdspilaren sammen med helse, utdanning og arbeid. En god og trygg bolig er rammen rundt livet vi lever. De fleste av oss lever livet i eid bolig. En del leier bolig, og de blir stadig flere. Samtidig er det noen som sliter også på boligmarkedet.

Er det riktig å grunnlovsfeste retten til bolig? Vi i Arbeiderpartiet mener ikke det. Sammen med flertallet i salen i dag går vi ikke inn for forslaget til denne endringen i Grunnloven.

Det er kommunene som har ansvaret for boligpolitikken, både det å få bygd nok boliger og det boligsosiale arbeidet. I desember 2022 vedtok Stortinget en ny boligsosial lov, der regjeringen foreslo en plikt for kommunene til å ha en oversikt over behovet for ordinære og tilpassede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet, og at denne oversikten skulle inngå som grunnlag for arbeid med kommunens planstrategi. Videre foreslo vi å lovsfeste at kommunene skal fastsette overordnede mål og strategier for det boligsosiale arbeidet i kommuneplanen. Ny politikk ble vedtatt for å styrke det boligsosiale arbeidet ute i kommunene.

Regjeringen la før påske fram en stortingsmelding om ny boligpolitikk. Den skal debatteres i denne salen i neste uke. I stortingsmeldingen redegjør regjeringen for ny politikk som skal gi flere muligheten til å eie egen bolig. Leiemarkedet skal være trygt og forutsigbart. Vi skal ta vare på de boligene vi har, bygge dem vi trenger, og forsterke innsatsen for dem som ikke klarer å skaffe seg egnet bolig.

Vi skal gjenreise og fornye Husbanken. Det arbeidet er godt i gang og skal nå utvikles videre. Husbanken er nøkkelen for å lykkes med en aktiv boligpolitikk. Derfor er det avgjørende med en husbank med mer penger å låne ut til boligformål. Husbanken skal få et mye større ansvar for det boligsosiale arbeidet, bl.a. gjennom et nytt ansvar for leiemarkedet og med et nytt samfunnsoppdrag med nasjonalt ansvar og fagrolle for leiemarkedet.

Husbanken må styrkes betydelig framover og være med og løse de boligpolitiske utfordringene landet står i. Regjeringen har sammen med SV styrket Husbanken

med 10 mrd. kr siden 2022. Utlånsrammen ble økt både for å bygge studentboliger og for å gi flere startlån, og det ble bevilget 1 mrd. kr til kommunale utleieboliger. Ved å bygge flere studentboliger frigjøres utleieboliger i det ordinære leiemarkedet, og dermed dempes presset i utleiemarkedet.

Leiemarkedet utgjør en viktig del av det norske boligmarkedet. Leiemarkedet skal være trygt og forutsigbart. Det er for mange leietakere som opplever dårlige boforhold, høye boligutgifter og å måtte flytte oftere enn de selv ønsker. Utgifter til bolig utgjør en stadig større andel av forbruket til norske husholdninger. Økt press på leiemarkedet, med få ledige leieboliger og sterk økning i leien, gjør at det trengs en aktiv politikk for leiemarkedet. Leiemarkedet har fått for liten oppmerksomhet i lange tider.

Nå skal vi fornye husleieloven, vi har forbedret bo-støtten, og vi reduserer tallet på konflikter gjennom effektive og kompetente husleietvistutvalg. Vi øker også tilskuddet til bygging av studentboliger i 2024, og vi skal forenkle regelverket for bygging av boliger. Plan- og byggesaksprosesser må bli digitale og mer automatisert, sånn at det blir billigere, enklere og raskere å få sakene behandlet.

Regjeringen har nå sendt på høring et forslag til en lovendring som gir kommunene flere verktøy i det kommunale boligpolitiske arbeidet. Vi ønsker å endre plan- og bygningsloven for å legge til rette for en variert boligsammensetning. Forslaget innebærer at kommunene i arealplan kan gi planbestemmelser om at det i et utbyggsområde skal benyttes borettslag som organisasjonsform, at en andel av boligene skal være utleieboliger, eller at en andel boliger skal tilbys med nye boligkjøpsmodeller med markedsbaserte betingelser som leie til eie eller deleie. Videre foreslår regjeringen at studentboliger blir et nytt arealformål på kommuneplan- og reguleringsplannivå. Dette er et godt styringsverktøy i f.eks. levekårsutsatte områder.

Innsatsen for de vanskeligstilte skal forsterkes. I flere byer er det en tendens til at segregering og levekårsproblemer hopper seg opp i noen byområder. Disse områdene er ofte preget av gjennomtrekk, der færre eier sin egen bolig og mange bor trangt. Boligen vår og bomiljøet rundt oss er helt grunnleggende i livet og gir en viktig ramme for barn og unge som vokser opp. Derfor er boligpolitikken også viktig i kampen mot levekårsforskjellene i byene. Her vil både styrking av Husbanken og det ovennevnte nylig utsendte lovendringsforslaget bety en forskjell for dem som vokser opp i levekårsutsatte områder.

Grete Wold (SV) [12:17:19]: Grunnloven er stammen i et demokrati. Den skal inneholde de grunnleg-

gende reglene om landets statsform og politiske systemer. Her ligger menneskerettigheter og det som sikrer vår demokratiske utvikling. Ikke alt viktig skal inn i Grunnloven, men det som regulerer grunnleggende rettigheter for alle borgere, bør være der. Derfor har vi dette forslaget om rett til bolig.

Det begynner å bli noen år siden Maslow lanserte sin behovspyramide, som setter opp noen nivåer for hva vi som mennesker trenger. Selv om den ikke er helt utfyllende, er det fortsatt en måte å forklare hva som er grunnleggende viktig for oss alle. Det har ikke endret seg stort. Å få dekket fysiologiske behov som mat, drikke, klær og varme er helt nødvendig for å kunne leve. Deretter må behovet for trygghet dekkes gjennom sikkerhet og beskyttelse. Og er det noe disse behovene bunner i, er det behovet for tak over hodet – en bolig og trygghet i eget hjem. Jeg mener man også kan legge inn det tredje nivået, som handler om tilhørighet og kjærlighet. Om det ikke er direkte avhengig av bolig, vil manglende husly åpenbart påvirkes også av dette.

Konklusjonen i dette resonnementet er at retten til bolig er så grunnleggende at den hører hjemme i vår grunnlov. Bolig er et nødvendig gode ingen i Norge kan klare seg uten. Uten et sted å bo er en ikke sikret å kunne bruke sine demokratiske rettigheter, gjøre seg nytte av skole og helsetilbud eller ha noen form for privatliv. Bolig må anses som en forutsetning for å kunne fungere i en jobb, danne familie og ha en trygg tilværelse – i det hele tatt muligheten for å leve et helt, meningsfullt liv.

I mitt sivile liv, når jeg ikke rusler rundt i disse gangene, har jeg møtt mange som har vært uten bolig i kortere eller lengre deler av livet sitt, mennesker som forsøker å få sine liv til å fungere når alt butter imot. Det har vært unge, det har vært voksne, og det har vært eldre. Når jeg tenker meg om, tror jeg faktisk en av de første forkortelsene jeg som nyutdannet sosionom lærte i det nye stammespråket, var UFB – uten fast bopel. Som sosialarbeider skulle jeg også raskt erfare at muligheten for å hjelpe mennesker videre i livet – det være seg ut av skadelige relasjoner, rus, psykisk eller fysisk sykdom eller arbeidsledighet – nesten var dømt til å mislykkes om ikke personen hadde en egen bolig.

Jeg vil i dag også benytte anledningen til å sende en takk til alle der ute som står på hver eneste dag, med begrensede midler og få virkemidler, kun med entusiasme, tro på styrken i mennesket og utrettelig innsats, for å bistå mennesker som faller utenfor av høyst ulike årsaker. Det gjøres utrolig mye godt sosialt arbeid rundt i landets kommuner, både av ansatte og ikke minst av frivilligheten 365 dager i året.

Boligen er grunnmuren i alles liv. Den kan være skjør eller solid, men den må ligge til grunn når alle hus og liv skal bygges. Det vet alle som møter UFB-erne blant

oss der ute. Virkeligheten er den at det i Norge over mange år har vært flere tusen bostedsløse, og stadig flere har verken råd til å kjøpe eller leie bolig. Da står vi overfor et alvorlig velferdsproblem for den enkelte og et demokratisk problem for samfunnet.

Det er uverdigg at mennesker i et av verdens rikeste og kaldeste land henvises til å bo på gata eller i midlertidige, nedverdiggende løsninger. For mange medfører det en rotløs tilværelse, ofte nød, og for noen også en kriminell tilværelse. Det å legge planer uten å vite hvor man skal sove om natten, er en tilnærmet umuligg oppgave.

Boligsektoren er en av de viktigg infrastrukturene i samfunnet, og dens sammensetning, volum og pris bestemmer livskvalitet og levekår for den enkelte. I Norge er nesten hele boligsektoren overlatt til markedet og den enkelte. Markedet vil aldri kunne framskaffe nok rimelige boliger til folk med dårligg råd, for det vil ikke være bedriftsøkonomigg lønnsomt å bygge eller leie ut til en tilstrekkelig lav pris. Markedet vil ikke avspeile den reelle etterspørselen, for ingen priser er lave nok for dem med lavest betalingsevne. Skal en sikre at mennesker med dårligg råd eller liten egenkapital har en akseptabel bolig, må staten og myndighetene forpliktes til å føre en sosial boligpolitigg som sikrer bolig til alle.

Bolig er et grunnleggende og helt uunnværligg gode i Norge. For å trekke en parallell til slutt har vi i Grunnloven § 110 i dag retten til arbeid, noe som må anses som viktig både for den enkelte og for samfunnet – på lik linje med retten til bolig. SV kan derfor ikke se at ikke begge rettigheter skal inn. En grunnlovsfesting av retten til bolig vil være et viktig bidrag til å bygge ut og forsterke det norske velferdssamfunnet og gi enkeltmennesket et vern mot bostedsløshet. Det er på tide at vi tar det på alvor, og at vi grunnlovsfester retten til bolig. Det kler Norge som velferdsstat, og det kler et Norge som er bygget på demokratigg grunn.

Presidenten [12:22:26]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [12:22:35]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen) (Innst. 305 S (2023–2024), jf. Dokument 12:33 (2019–2020))

Carl I. Hagen (FrP) [12:23:21] (ordfører for saken): Dette forslaget går ut på å legge inn ordet «religion» i Grunnloven § 100 tredje ledd første punktum, som i dag sier at «det er tillatt for enhver å ytre seg frimodigg om statsstyrelsen og hvilket som helst annet emne», og da altså i tillegg til det ta inn ordet «religion».

Grunnlovens bestemmelser om ytringsfrihet har tradisjonelt sett blitt tolket slik at også ytringer om religion er omfattet, da de anses for å være ytringer om hvilken som helst annen gjenstand. I tidligere behandlinger av lignende grunnlovsforslag, slik som i Innst. 185 S for 2013–2014, er det tydelig at det er enstemmighet om at dagens bestemmelse allerede sikrer ytringsfrihet, også om religion. Da kunne man lett hevde at det ikke er behov for å gjøre noen endringer.

Komiteen har delt seg i et flertall og et mindretall. Flertallet, alle unntatt Fremskrittspartiet og undertegnede, mener at en aktiv livssynsdebatt er en del av et åpent og demokratisk samfunn, og at en slik debatt forutsetter et sterkt vern av ytringsfriheten, for både kritikk og forsvar av ulike livssyn. Flertallet mener dette ivaretas i gjeldende lovtekst slik den er i dag, og akkurat det er også jeg enig i.

Likevel vil jeg vise til at det i en rekke land de senere år er blitt gjennomført innskrenkninger i ytringsfriheten og i den tilgrensende retten til forsamling og demonstrasjon. En rapport fra Civicus i 2024 viser at ytringsfriheten, forsamlingsfriheten og organisasjonsfriheten er under press i 118 av verdens 198 land. Kun 2 pst. av verdens befolkning lever i land der innbyggere helt fritt kan protestere og si hva de mener. I 2019 var dette tallet på 3 pst.

Et av argumentene som brukes for å begrense ytringsfriheten, er at man hindrer krenking av andres religion. Det er særlig snakk om utviklingen de senere tiår hvor det har oppstått store utfordringer og problemer i mange land. Stort sett gjelder det når man har tillatt seg å kritisere den islamske religion.

Jeg vil også vise til at det både i Danmark og Sverige er blitt gjeninnført blasfemilignende paragrafer. I Norge er det slik at Kristelig Folkepartis ungdom har diskutert gjeninnføring av vår blasfemiparagraf i vårt land. Blasfemiparagrafen hadde vi veldig lenge, og det var en såkalt sovende paragraf, men den ble omsider fjernet for noen år siden.

I Frankrike har både Charlie Hebdo-redaksjonen og enkeltlærere, slik som Samuel Paty, blitt utsatt for drap eller drapsforsøk etter kritikk av islam. I Belgia ble en lærer suspendert for å vise religionskritiske karikaturer, og vi husker den store karikaturstriden for en 15 års tid siden, med store demonstrasjoner verden over. Også Norge ble rammet.

Det er også flere stemmer i Norge som tar til orde for at religionskritikk er blasfemi og derfor ikke burde være beskyttet av ytringsfriheten. I en demonstrasjon i Oslo ble det båret paroler med påskriften «ytringsfrihet er ikke å krenke andre religioner». Derfor slår jeg fast at ytringsfriheten om religion er under press i mange land, også i Norge, og derfor ville det være fornuftig å inn

ordet «religion» i Grunnloven som en beskyttelse mot eventuelle endringer, som at noen eventuelt ville gjeninnføre blasfemiparagrafen også i Norge.

Derfor vil jeg ta opp forslaget som er inntatt i innstillingen.

I tillegg var det en liten notis i Aftenposten forleden dag som jeg vil tillate meg å lese. Der står det, under overskriften «Venstre vraker eget forslag om religionskritikk»:

«Venstre, kjent som forsvarer av ytringsfrihet, varsler at de vil stemme ned sitt eget forslag om å styrke retten til religionskritikk i Grunnloven.

Forslaget skulle tilføye ordet «religion» i paragraf 100, som sikrer at alle i Norge har rett til ytringsfrihet. Men nå er både tidsånden og debattklimaet et annet enn i 2020, og Venstre trekker i bremsen.

– Tidspunktet er feil. Om man ikke er påpasselig, kan et slikt forslag få effekter vi ikke ønsker, sier Grunde Almeland fra Venstre til Vårt Land.»

Da håper jeg at Grunde Almeland i denne debatten nå kommer litt nærmere inn på hvilke effekter det er han frykter og som han ikke ønsker. Jeg kan ikke se at det måtte være noen effekter annet enn man i realiteten skal begrense ytringsfriheten og retten til kritikk av religion, og da kanskje særlig islam, som er den som fortjener kritikk, og som det er en del kritikk av. Er det virkelig slik at også Venstre nå i realiteten går inn for å beskytte islam mot kritiske røster?

Presidenten [12:28:58]: Representanten Carl I. Hagen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Seher Aydar (R) [12:29:16]: Ytringsfriheten er en av våre aller mest sentrale og viktige menneskerettigheter. Ytringsfriheten, som fastsettes i § 100 i Grunnloven, er helt grunnleggende og en forutsetning for et velfungerende og godt demokrati. Det skal vi verne om, og vi skal ikke ta det for gitt. Det er det heldigvis bred enighet om, og det er ingen tvil om at flertallet i denne saken er opptatt av og kjemper for ytringsfriheten. Flere av de partiene som stemmer imot dette forslaget, er partier som har stått i fremste rekke for et sekulært samfunn, der religionskritikk er en naturlig del. Ytringsfriheten i § 100 tredje ledd første punktum sier at i dag er det tillatt for enhver å ytre seg frimodig om statsstyret og hvilket som helst annet emne.

Det er vårt syn at Grunnloven i dag sikrer ytringsfrihet, også om religion eller livssyn. Den ytringsfriheten er per i dag vernet av Grunnloven, og det er bra. Vi kan ikke se noe særskilt behov for å legge til ordet «religion» i selve formuleringen når ytringsfriheten allerede inkluderer det. Ytringsfriheten står altså sterkt, det må den fortsatt gjøre, og det gjør den også heldigvis i Grunnloven.

La meg presisere at forslaget vi diskuterer i dag, handler om å ta inn ordet «religion». Det handler om hvilken som helst religion, dvs. kristendom, islam, jødedom, den religionen man vil kritisere, eller religion som konsept i seg selv. Men det handler ikke konkret om én religion, som representanten fra Fremskrittspartiet skulle ha det til å virke som.

Det er i demokratier vi best bekjemper hat og rasisme. Det er derfor vi har et vern mot diskriminering og hatefulle ytringer. Det er en veldig viktig og grunnleggende forskjell på det og religionskritikk, som er en viktig del av et velfungerende demokrati. Men vi må samtidig kunne ha vern mot rasistiske ytringer mot grupper, som f.eks. islamofobi og ikke minst antisemittisme. Vi har en jødisk minoritet og en muslimsk minoritet i samfunnet som opplever rasisme og diskriminering, og det skal vi ikke ta lett på. Men det er ingen motsetning mellom å verne om minoriteter og samtidig kjempe for ytringsfriheten og ikke minst religionskritikk. Å sause det sammen mener jeg er en lite konstruktiv vei å gå.

Dette forslaget handler altså ikke om det, for ytringsfriheten slik det er formulert i Grunnloven i dag, ivaretar retten til å ytre seg om religion og livssyn. Det er bra, og det mener også flertallet i komiteen og på Stortinget.

Grunde Almeland (V) [12:32:20]: Det er mange gode grunner til å ta inn ordet «religion» i ytringsfrihetsparagrafen. De mange gode grunnene til det er beskrevet godt og utfyllende av de forslagsstillerne fra Venstre som la fram dette forslaget i forrige periode.

Når Venstre likevel nå stemmer imot, handler det først og fremst om at vi gjerne skulle sett at det var en bredere debatt om hvordan ytringsfrihetsparagrafen eventuelt skal omformes dersom man tar inn f.eks. «religion» som en av de eksplisitte grunnene i selve paragrafteksten. Det er verdt å minne oss selv om at vi har hatt en rekke forslag til diskusjon både i Stortinget og i den offentlige debatten i etterkant av ytringsfrihetskommisjonens rapport – som jeg vil bemerke kom etter at dette forslaget ble fremmet – der de peker på en rekke ulike hensyn som kanskje også bør kunne styrkes inn i en ytringsfrihetsparagraf. Når dette samlet sett viser at vi kanskje trenger å se på hvordan den type endringer i paragrafen skal være, mener Venstre at det fortjener en bedre diskusjon, et bredere grunnlag, og vi ser ikke bort fra at vi kan gjøre denne typen presiseringer senere, når vi har fått gjort nettopp dette.

Det fine med at denne debatten kommer opp, og det fine med at vi tross alt får både skrevet en innstilling og diskutert det her i dag, er at vi ser at det helt uten tvil er klart at alle partier mener at religionskritikk er ivare tatt av dagens ytringsfrihetsparagraf. Da kan det heller

ikke være noen tvil om at den rettigheten ikke kan begrenses på den måten som representanten fra Fremskrittspartiet ser ut til å frykte. Jeg vil bare si at det at et ungdomsparti har hatt en intern debatt, betyr ikke at vi har en stor debatt i Norge om å gjeninnføre en blasfemi-paragraf. Jeg vil heller påstå at det er tverrpolitisk stor enighet i denne salen om at vi på ingen som helst måte ønsker en retur av en slik grunnlovsregulering.

Representanten fra Fremskrittspartiet viser til en Aftenposten-notis der jeg er sitert. Jeg hadde håpet at representanten var opptatt av å gå til primærkilden, for hvis han hadde gjort det og lest det fulle og hele intervjuet i Vårt Land – og ikke den litt lett sammenskrevne sammenblandingen av sitater som NTB gjorde, og som til slutt fikk et enda mer forkortet uttrykk i Aftenposten – hadde han kanskje sett at det var mer sammenheng i den begrunnelsen som jeg i hvert fall prøvde å få fram i det intervjuet da jeg forklarte hvorfor vi ikke stemmer for det forslaget som noen representanter fra Venstre foreslo i forrige periode. For å svare helt konkret på Carl I. Hagens spørsmål: Hvis Stortinget, når vi skal vedta en paragraf, ikke er enige om hva rekkevidden av den paragrafen skal være, og det ikke blir et flertall her som er tydelig på innrammingen av det – ja, da kan det få forskjellige konsekvenser. Det var nettopp det jeg også sa til journalisten som spurte meg. Da er det å trekke det litt langt, vil jeg påstå, å ha en form for teori om hva jeg eventuelt, potensielt, har tenkt. Da har i hvert fall representanten fra Fremskrittspartiet bedre innsikt i mitt eget sinn enn det denne representanten selv har.

Med det ser jeg fram til at dette nok er en diskusjon vi skal ha i senere perioder også.

Presidenten [12:36:17]: Det blir replikkordskifte.

Carl I. Hagen (FrP) [12:36:29]: Jeg satte pris på at Grunde Almeland forsøkte å begrunne sitt standpunkt, hvor han skal stemme imot et forslag fra den tidligere leder i Venstre. Jeg synes det var en dårlig begrunnelse. Han viste nå til ordene han brukte i det opprinnelige intervjuet i Vårt Land, der han snakket om «konsekvenser», og ikke bare «effekter», som Aftenposten har referert, men jeg vil fremdeles spørre: Hvilke effekter og hvilke konsekvenser er det Grunde Almeland egentlig tenker på, og som han frykter? Hvilke effekter og konsekvenser kunne det komme av at vi innførte «religion» i § 100, ytringsfrihetsparagrafen i Grunnloven, nettopp for å hindre et fremtidig storting i å ville gjeninnføre blasfemiparagrafen?

Grunde Almeland (V) [12:37:17]: Jeg skjønner at representanten mener at jeg kanskje burde hatt større respekt for den tidligere lederens forslag, men vi har gjort en selvstendig vurdering, også i etterkant av at

ytringsfrihetskommisjonens rapport kom ut. Som jeg sa i mitt innlegg, er det en rekke ting som bør diskuteres om skal inn. Religionskritikk, eksplisitt vern av det, er også en del av det. Venstre har ikke avvist det. Det jeg har sagt, er ikke hvilke konkrete effekter eller konsekvenser det kan ha. Jeg har ganske enkelt sagt at dersom man i Stortinget ikke er helt enig om hva man gjør når man endrer en grunnlovsparagraf, kan det ha uheldige effekter. Jeg har ikke tenkt den tanken videre enn det. Jeg har bare sagt at en forutsetning for at Venstre også skal kunne støtte et sånt forslag, er at vi er enige om hva det skal bety, og derav også er klar over hvilke effekter det har. Jeg tror vi kommer til å få den diskusjonen når vi forhåpentligvis senere har en bredere diskusjon om ytringsfrihetsparagrafen.

Carl I. Hagen (FrP) [12:38:24]: Mitt spørsmål er fortsatt om representanten Almeland kunne si noe om hvilke konsekvenser. Er det det å gjøre medlemmer og tilhengere av en religion irritert, slik at de kunne foreta seg et eller annet ulovlig og voldelig? Er det en av effektene? Det er vel ikke til å legge skjul på at selv om det her gjelder ordet «religion», som omfatter veldig mange religioner – både kristendommen, buddhismen, Muhammedanismen eller islam og andre religioner – har det i vår tid først og fremst vært kritikk av islam som har medført voldelige opptøyer, drap og store problemer i veldig mange land. Hvis en konsekvens er at dette blir oppfattet av folk ute slik at det i realiteten var for å hindre kritikk av islam, er det noe annet.

Grunde Almeland (V) [12:39:32]: Representanten synes å ha tenkt denne tanken veldig mye lenger ut enn det jeg har gjort. Når jeg ikke peker på noen konkrete effekter, er det på grunn av, som jeg har sagt, at vi ikke har hatt en bredere diskusjon om innrammingen av dette i etterkant av ytringsfrihetskommisjonens rapport. Jeg er ikke med på det resonnementet som representanten Hagen prøver å få meg til å ha hatt når jeg har sagt det jeg har sagt. Vi har rett og slett sagt at religionskritikk er vernet av Grunnloven i dag. Det er viktig. Det skal vi ikke skape tvil om. Når vi skal endre ytringsfrihetsparagrafen, må vi se på hvordan den eventuelt skal utformes for også å inkludere en del andre forslag, i tillegg til religionskritikk, som har vært oppe til diskusjon nå.

Carl I. Hagen (FrP) [12:40:36]: Jeg vil gjerne spørre Grunde Almeland om han er enig i at det er et økende press i mange land for å innføre eller gjeninnføre blasfemiparagrafer og beskytte ulike religioner, men særlig den islamske religion, mot kritikk og det noen kaller islamofobi. Hva det er, vet jeg egentlig ikke, men hvis det omfatter alle dem som er veldig uenig med den islam-

ske religion, er jeg en av dem. Jeg spør Almeland om han er beredt til å kjempe imot enhver tendens til og forslag om å gjeninnføre blasfemiparagrafer, og om han i realiteten vil være tilhenger av at man skal kunne kritisere religion, også den islamske?

Grunde Almeland (V) [12:41:37]: Venstre har alltid vært tydelige forkjempere for ytringsfriheten. Det kommer vi alltid til å være. Vi har ingen ønsker om å gjeninnføre en blasfemiparagraf. Jeg kjenner ikke igjen den debatten i norsk kontekst i det hele tatt. Det er helt riktig at det er en del land der man innfører mer restriktiv lovgivning. Jeg har selv – før jeg kom inn på Stortinget – jobbet med menneskerettsarbeid i en rekke ulike land. Da har jeg bl.a. sett på uavhengighet for domstoler og press på grunnleggende rettigheter, f.eks. knyttet til den typen streng lovgivning, og jeg har et sterkt engasjement for at vi fortsatt skal ha det sterke vernet om frie ytringer – ikke bare for religion, men også på en rekke andre områder. Det å kunne kritisere alle typer maktstrukturer i et samfunn er utrolig viktig, også for å ivareta helt grunnleggende rettigheter for enkeltmennesker. Det kan representanten Hagen være trygg på at Venstre kommer til å mene også framover.

Presidenten [12:42:35]: Da er replikkordskiftet avsluttet.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [12:42:52]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet) (Innst. 301 S (2023–2024), jf. Dokument 12:2 (2019–2020))

Peter Frølich (H) [12:43:38] (komiteens leder og ordfører for saken): Dette forslaget går ut på å kodifisere det som etter hvert er blitt et sterkt prinsipp i norsk rettstradisjon, nemlig at påtalemyndigheten skal være uavhengig. Den ene delen av forslaget er at påtalemyndigheten ikke skal kunne politisk instrueres, og den andre delen er en grunnlovfesting av det såkalte anklageprinsippet – altså at domstolen ikke trer i kraft uten at den utøvende makt har kommet med en anklage, med et lite unntak for såkalte rettergangsboter.

Så er det sånn at dette forslaget ikke får nødvendig flertall. Høyre og Senterpartiet er motstandere av dette forslaget, og de respektive partiene må selvfølgelig komme med sine begrunnelser her, men jeg skal ta Høyres begrunnelse for hvorfor vi stemmer mot denne gangen, og det er litt teknisk.

Høyre er sterk tilhenger av prinsippet om at den offentlige påtalemyndigheten skal være uavhengig, men dette forslaget går kanskje et steg for langt. Det står skrevet på en måte som også utelukker såkalt privat påtale. Det stiller oss overfor et dilemma, for hver gang vi endrer Grunnloven, skal vi også ha i bakhodet at vi legger begrensninger på hva framtidige storting kan vedta og ikke vedta av lover. Nå har nettopp dette stortinget avskaffet muligheten for privat påtale. Det mente også Høyre den gangen var riktig å gjøre, men det betyr ikke at vi av den grunn ønsker å frata framtidige storting muligheten til å kunne gjeninnføre muligheten for privat påtale.

Vi må huske på at for muligheten for en privatperson til å kunne få sin dag i retten hvis vedkommende føler seg urettferdig behandlet, mener at påtalemyndigheten er enten inkompetent eller underfinansiert eller ikke lever opp til de standardene og forventningene man skal ha, kan det faktisk være en rettsikkerhetsgaranti i at man får mulighet til selv å gjøre en slags etterforskning, ta ut påtale og forsøke å få domstolen til å tre i kraft. Det kan være at det er noe et framtidig storting skal kunne åpne opp for igjen. Derfor er Høyres innstilling i denne saken at vi ser med stor velvilje på målet og prinsippet om at den offentlige påtalemyndigheten skal være politisk uavhengig, og at det nedfelles i Grunnloven, men da må det omformuleres. Da må det komme et nytt forslag på bordet, og det vil vi som sagt se med velvilje på.

Frode Jacobsen (A) [12:47:10]: Arbeiderpartiet ønsker å bygge en sterk rettsstat gjennom å grunnlovfeste påtalemyndighetens uavhengighet. En grunnlovfesting vil være en viktig garanti mot at politiske styrsmakter gjennom flertallsvedtak her i Stortinget forsøker å gripe inn i påtalemaktens vurderinger og avgjørelser knyttet til straffefølgning i enkeltsaker.

I likhet med de andre som utgjør flertallet i innstillingen, mener vi rettsstaten og vern av menneskerettighetene er en forutsetning for et mangfoldig og jevnbyrdig samfunn med trygghet og frihet for den enkelte.

Forslaget kommer opprinnelig fra straffeprosessutvalgets vurdering og begrunnelse i NOU 2016: 24, som førte til at det ved lov av 1. november 2019 nr. 71 ble innført en ny bestemmelse i straffeprosessloven om at påtalemyndigheten er uavhengig ved behandlingen av den enkelte straffesak, og at ingen kan instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgjøre en påtaleavgjørelse.

I tillegg foreslo altså utvalget at påtalemyndighetens uavhengighet burde grunnlovfestes, som er det vi behandler her i dag.

I likhet med grunnlovsforslaget om et helhetlig vern av domstolene, som også behandles her litt senere i dag, er utviklingen i resten av verden, også i Europa, en faktor som må tas i betraktning når vi behandler dette forslag-

et om påtalemyndighetens uavhengighet. Det blir stadig færre av oss som lever i demokratiske samfunn. Autoritære regimer er på frammarsj, noe som gjør en grunnlovfesting av påtalemyndighetens uavhengighet enda viktigere. Vi har en uavhengig påtalemyndighet i dag, og det er heller ikke nærliggende å tro at vi i nærmeste framtid vil komme i en situasjon hvor dette er truet, men det er i gode tider vi må ruste oss for dårlige tider. En grunnlovfesting av påtalemyndighetens uavhengighet vil være en sikkerhetsventil mot autoritære krefter i folkevalgte organer, for beskyttelse av demokratiet og av sårbare og særlig utsatte grupper.

Både Riksadvokaten og Advokatforeningen har støttet forslaget fra straffeprosessutvalget. Vel så viktig er det at Norges institusjon for menneskerettigheter, NIM, har ønsket seg en grunnlovfesting. Begrunnelsen er gjengitt i innstillingen, men jeg vil gjerne referere deler av den her:

«Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) har anbefalt å vurdere denne grunnlovfestingen, fordi de mener det styrker menneskerettsvernet og rettsstaten i Norge. NIM viser til at det er en nær sammenheng mellom hvordan påtalemyndigheten jobber og beskyttelsen av sentrale menneskerettigheter. Etterforskning av straffesaker skal ikke bli påvirket av politiske hensyn i enkeltsaker. Dette prinsippet om påtalemyndighetens uavhengighet har, i motsetning til prinsippet om uavhengige domstoler, ingen direkte forankring i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.»

Det er en god nok argumentasjon for at Arbeiderpartiet støtter forslaget.

Vi er ganske nærme å oppnå grunnlovsmessig flertall for forslaget her i dag, men det mangler bittet litt. La oss håpe at det neste storting gjør nødvendige vedtak.

Med dette anbefaler jeg flertallets forslag i innstillingen om påtalemyndighetenes uavhengighet.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:50:43]: Dette framlegget bygger i hovudsak på straffeprosessutvalet si vurdering og grunnlegging. Utvalet si utgreiing av både straffeprosesslova og grunnlovsframlegget om påtalemyndighetens uavhengighet har vore på høyring. Dette vert framleis handsama i Justis- og beredskapsdepartementet. Eg meiner det vil vera naturleg å venta på departementet si handsaming for å kunna sjå grunnlovsframlegget og lovframlegget i ein samanheng.

Straffeprosessutvalet peikte på at det knyter seg sterke tradisjonar til den gjeldande formuleringa i Grunnlova § 96 fyrste ledd som det er verd å ta vare på. Formuleringa av legalitetsprinsippet om at ingen kan dømast utan etter lov eller straffast utan etter dom, er ei

innarbeidd formulering i mange lag av folket. Me bør tenkja oss godt om før ei slik formulering vert endra.

Utvalet til å greia ut prosedyren for grunnlovsendringar har peikt på at framgangsmåten for handsaming av grunnlovsframlegg ikkje sikrar eit godt nok utgreiings- og avgjerdsgrunnlag for handsaming av framlegga. Denne utgreiinga handsamar me no i komiteen. Eg meiner eit slikt framlegg om å endra den etablerte grunnlovsføreseigna om legalitetsprinsippet er eit døme på at me treng betre framgangsmåtar og betre utgreiing for å vurdere konsekvensane av grunnlovsframlegg. Difor meiner eg at straffeprosessutvalet sitt grunnlovsframlegg om påtalemyndigheita sitt sjølvstende ikkje bør vedtakast no.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [12:52:27]: Vi har en mer enn hundre år lang og solid tradisjon i Norge med at riksadvokatembetet er uavhengig av regjeringen – selv om det ikke var før i 2019 Stortinget formelt lukket døren for at ingen skulle kunne instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgjøre en påtaleavgjørelse.

Endringen i straffeprosessloven ble fremmet av en samlet justiskomite og vedtatt av et enstemmig Storting. Ved vedtakelsen i Stortinget sa Frida Melvær fra Høyre:

«Vi ser det som viktig at uavhengigheita til påtalemakta, som i dag bygger på ein politisk tradisjon, no vert beskytta gjennom lov, og er einige i at eit rettsleg vern vil gje større motstandskraft dersom påtalemakta i framtida på noko vis skulle verte utfordra.»

Det tok altså mer enn 100 år for Stortinget å lovfeste dette prinsippet, selv om det ble urokkelig praktisert. Likevel var Stortinget enig i at en lovfesting ville gjøre at dette prinsippet ikke på noen som helst måte kunne fravikes. Å forankre dette prinsippet på grunnlovsnivå vil innebære en ytterligere og viktig styrking av både menneskerettighetsvernet og rettsstaten i Norge. Det er ingen grunn til å la dette ta nye 100 år.

Gjennom anklageprinsippet sikres det menneskerettslige kravet om likhet for loven. Prinsippet sikrer at det er påtalemyndigheten og ikke domstolene som tar initiativ til straffeforfølgning. Uavhengige domstoler er altså en nødvendig, men ikke en tilstrekkelig betingelse for å sikre likhet for loven i strafferettssystemet. Også en uavhengig påtalemyndighet er en nødvendig forutsetning fordi det er en påtalemyndighet som bestemmer hvem som i det hele tatt skal stilles for retten og ikke.

En uavhengig påtalemyndighet bygger tillit. Én ting er viktigheten av en uavhengig påtale når borgere må møte i en straffesak. Da må borgere vite at dette ikke er en del av en politisk prosess, men basert på påtalens selvstendige vurdering av saken. At borgere vet at påta-

lemyndigheten er uavhengig, skaper nettopp denne tilliten. Denne tilliten er man avhengig av, spesielt når det er påtalemyndigheten som påstår at det er myndighetene selv som har begått et straffbart forhold. Uten en uavhengig påtalemyndighet ville man ikke kunne ha den nødvendige tilliten til at en stat vil kunne holdes ansvarlig for sine egne overtredelser.

En uavhengig påtalemyndighet er ikke bare viktig for tilliten når en sak tas inn i domstolen, det er også påtalemyndigheten som leder etterforskningen av straffesaker og med det også kan benytte straffeprosessuelle tvangsmidler. Man forvalter altså myndigheten til å kunne overvåke, innhente bevis og bruke maktmidler mot befolkningen – en stor tillit, en tillit som forutsetter uavhengighet.

En grunnlovsfesting av prinsippet ble allerede foreslått av straffeprosessutvalget i 2016, et forslag som i høringen fikk støtte fra Riksadvokaten og Advokatforeningen. Det er positivt at det ser ut til å bli flertall for grunnlovsfesting av domstolenes uavhengighet, men det er fremdeles behov for grunnlovsfesting av en uavhengig påtalemyndighet for å sikre et like sterkt vern.

I flere land og opp gjennom historien har vi sett at påtalemyndighetene og domstolene brukes politisk som et verktøy ikke til å forsvare og håndheve loven, men til å bryte med de verdiene en domstol skal forsvare. Det er nettopp i gode tider vi må investere og lage de reglene som skal stå seg i dårlige tider. Det er mange partier som stiller seg bak dette grunnlovsforslaget, men dessverre får det ikke flertall.

Jeg synes det er positivt at Høyre, som i dag stemmer imot dette forslaget, selv skriver i sin merknad at de vil se med velvillighet på et nytt og justert grunnlovsforslag som knesetter prinsippet om en uavhengig offentlig påtalemyndighet, men som ikke samtidig blokkerer for adgangen til å gjeninnføre ordningen med privat påtale. Dette ble også redegjort for tidligere av representanten fra Høyre, og jeg har respekt for den argumentasjonen og begrunnelsen, selv om konklusjonen er feil. Det er positivt at det er uttrykk for et reelt tilstrekkelig flertall for å knesette å få påtalens uavhengighet inn i Grunnloven. Det betyr at det forhåpentligvis ikke tar nye 100 år før vi er der at Grunnloven faktisk er den skansen som verner om de verdiene alle her er enige om, og som ikke bare skal stå seg i godværsdager, men også når det virkelig røyner på.

Ingvild Wetrhus Thorsvik (V) [12:58:02]: Bakgrunnen for at mine partikolleger og tidligere stortingsrepresentanter Schytz, Breivik og Grimstad ønsker å grunnlovsfeste det såkalte anklageprinsippet, var at det skal være en viktig garanti mot at politiske myndigheter gjennom flertallsvedtak i Stortinget forsøker å gripe

inn i påtalemyndighetens vurderinger og beslutninger knyttet til straffeforfølgelse i enkeltsaker. I tillegg handler det om å ivareta maktfordelingsprinsippet.

Anklageprinsippet innebærer at domstolene ikke selv skal ta initiativ til straffeforfølgning, men at forfølgning forutsetter begjæring fra en anklageberettiget, altså påtalemyndigheten. Prinsippet er allerede et hovedprinsipp i norsk straffeprosess, og straffeprosessloven § 63 gir i dag uttrykk for anklageprinsippet i sin rene form. Det er anklageren som skal reise tiltale for påståtte lovbrudd, mens domstolens oppgave er å ta endelig stilling til om det er faktisk og rettslig grunnlag for en strafferettslig reaksjon.

Inntaket av § 63 i 2019 var basert på forslag fra straffeprosessutvalget.

Straffeprosessutvalget har også fremmet forslag om å endre Grunnloven § 96 første ledd, sånn at ingen kan dømmes uten etter «uavhengig anklage». Forslaget innebærer for det første en grunnlovsfesting av anklageprinsippet, altså at domstolene ikke trer i virksomhet før den utøvende myndighet har tatt initiativ til straffeforfølgning ved å ta ut tiltale for domstolene. Dessuten innebærer forslaget en grunnlovsfesting av at den myndighet som har kompetanse til å ta ut tiltale, er uavhengig fra andre deler av den utøvende makt.

Anklageprinsippet er et utslag av behovet for maktfordeling, og det begrunnes dessuten av behovet for å beskytte domstolenes uavhengighet og uhildethet. Som det framgår av NOU-en for ny straffeprosesslov:

«Straffeforfølgning er en inngripende form for myndighetsutøvelse, og de hensyn som ligger til grunn for å skille mellom lovgivende, utøvende og dømmende makt – at statsmakten skal holde hverandre i tømme slik at man unngår vilkårlig maktutøvelse og dermed verner om borgernes frihetssfære – gjør seg sterkt gjeldende.»

Anklageprosess er et motstykke til prosessordninger som bygger på prinsippet hvor etterforskning og initiativ til straffeforfølgning helt eller delvis hører inn under den dømmende makt. Dessuten har prinsippet blitt begrunnet med at domstolenes uavhengighet og uhildethet vil kunne bli utfordret dersom en dommer involveres aktivt i utformingen av det faktiske eller rettslige grunnlaget for anklagen mot tiltalte. Således er det viktig også av hensynet til domstolenes uavhengighet og objektivitet og sikrer at den endelige avgjørelsen av skyld- og straffespørsmål kan treffes av en domstol som uavhengig og objektiv tredjepart, uten egeninteresse i saksutfallet.

Norges institusjon for menneskerettigheter, NIM, har anbefalt å vurdere denne grunnlovsfestingen, fordi de mener det styrker menneskerettsvernet og rettsstaten i Norge.

Den liberale rettsstaten og vern av menneskerettighetene er en forutsetning for et mangfoldig og jevnbyrdig samfunn med trygghet og frihet for den enkelte. Det er i gode tider vi må ruste oss for dårlige tider. En grunnlovsfesting av påtalemyndighetens uavhengighet vil være en sikkerhetsventil mot autoritære krefter i folkevalgte organer, for beskyttelse av demokratiet og av sårbare og særlig utsatte grupper.

Det er synd at dette forslaget ikke får tilstrekkelig stort flertall, og at straffeprosessutvalgets velbegrunnede forslag dermed faller. Samtidig leser jeg Høyres merknader, og hører også Frølichs begrunnelse her i dag, som at Høyre er prinsipielt enig i dette forslaget, men uenig i utformingen, og at de ser på det som en invitasjon til kanskje sammen å kunne utforme et forslag for neste periode.

Ingrid Fiskaa hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten [13:02:25]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [13:02:32]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensnings i menneskerettighetene) (Innst. 304 S (2023–2024), jf. Dokument 12:36 (2019–2020))

Peter Frølich (H) [13:03:11] (komiteens leder og ordfører for saken): Jeg tror dette er et forslag med gode intensjoner. Hovedformålet fra forslagsstillerne har vært å tydeliggjøre Grunnloven i den praktiske virkelighet – at de rettighetene man har der, må veies mot andre rettigheter. Det er sånn vi vet det er i dag, men forslagsstillerne har ønsket å tydeliggjøre dette og gjøre Grunnloven kanskje mer tilgjengelig, eller pedagogisk, ved å synliggjøre nettopp de rettighetsavveiningene som må gjøres.

De har lagt inn forslag om at begrensninger i Grunnloven må være fastsatt ved lov, og de har utpekt noen bestemmelser som uansett ikke kan gis noen begrensninger. Dette har ikke fått tilstrekkelig tilslutning i komiteen. Arbeiderpartiet, SV og Venstre har signalisert støtte. Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Rødt, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti går mot forslaget.

Jeg kommer kjapt til å gjengi Høyres begrunnelse. Vi mener i utgangspunktet at dagens system og praksis for anvendelse og fortolkning av Grunnloven har stått seg godt og ser ikke det umiddelbare behovet for å foreta disse endringene.

Det andre er at om man gjør disse endringene, kan det føre til utilsiktede endringer av rettstilstanden. Vi har vært innom det et par ganger i løpet av behandlingene i dag, men dette er et klassisk eksempel på en sak hvor de mangelfulle forarbeidene rett og slett gjør oss så usikre på om man får utilsiktede endringer i rettstilstanden, at det i seg selv blir et tungtveiende argument for Høyre til ikke å støtte endringene.

Jeg håper at de prosedyreendringene som vi jobber med i komiteen, kan gjøre at vi får et mer gjennomarbeidet forslag, hvor en klarere utredet konsekvensanalyse i bunnen kan gjøre at man får en litt grundigere debatt om dette i neste periode.

Frode Jacobsen (A) [13:05:55]: Forslaget om en begrensningsregel i Grunnloven ble opprinnelig foreslått av menneskerettighetsutvalget, det såkalte Lønning-utvalget, i Dokument 16 for 2011–2012, hvor utvalget fastslo at begrensninger i Grunnlovens rettigheter måtte være fastsatt ved lov, respektere kjernen i rettighetene og være forholdsmessige og nødvendige for å ivareta allmenne interesser eller andre menneskerettigheter. Det framgikk videre at en slik bestemmelse ville «bidra til klargjøring og større trygghet mot vilkårlige beslutninger».

Det er det samme utvalget som er opphavet til det vi for veldig kort tid siden feiret, nemlig at menneskerettighetene ble tatt inn i Grunnloven.

Menneskerettighetsutvalget så altså det selvfølgelig, nemlig at Grunnlovens menneskerettigheter gjelder med begrensninger, men de valgte å avvike fra malen fra EMK, som har en begrensningsregel i hver artikkel, og foreslo heller å samle begrensningene i én regel. Et viktig poeng også den gang var at det skulle framgå tydelig av Grunnloven hvilke vilkår som skulle følges når begrensninger skulle brukes.

Det ble ikke vedtatt da komiteen behandlet Innst. 287 S for 2018–2019 eller Innst. 165 S for 2015–2016. Dette er altså tredje forsøk, og denne gangen har forslagsstillerne nøydt seg med et ønske om å kodifisere den begrensningsadgang i Grunnlovens menneskerettigheter som domstolene legger til grunn. Det finnes begrensningsregler i dag, forskjellen er at det er domstolene selv som har bestemt begrensningsadgangen, ikke Stortinget, slik tidligere forslagsstillere har vært opptatt av.

Videre har forslagsstillerne vist til at når Grunnlovens menneskerettigheter gjelder med begrensninger, kan det svekke tilliten til Grunnloven og myndighetene at dette ikke framkommer av grunnlovsteksten, og at det ikke samsvarer med ambisjonene om å gjøre Grunnloven mer tilgjengelig og mer forståelig for folk flest.

Forslaget denne gangen er altså knappere og har tatt inn over seg at domstolene allerede har sørget for å klar-

gjøre begrensningsadgangen, men får heller ikke denne gangen et grunnlovsmessig flertall.

For Arbeiderpartiet, som har stått bak alle forslagene siden det første gang ble foreslått, er det viktig å understreke at også de tidligere forslagene har blitt utformet og presisert på bakgrunn av innspill fra eksperter, uten at det har ført til noen enighet om forslagene fra de ble framsatt, til vedtak skal fattes. Likevel prøver vi igjen, og vi vil bruke tiden fram til fristen for å fremme grunnlovsforslag går ut, til å søke støtte og veiledning for nok en gang å framsette et forslag om en begrensningsregel i Grunnloven. Så kanskje neste gang vil det bli et flertall som støtter dette.

Med dette tar jeg opp forslaget fra mindretallet, som Arbeiderpartiet er en del av.

Presidenten [13:08:50]: Då har representanten Frode Jacobsen teke opp det forslaget han refererte til.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:09:04]: Dei menneskerettsføresegnene i Grunnlova som ikkje er absolutte, er henta frå internasjonale menneskerettskonvensjonar som Noreg har slutta seg til. Sidan 2015 har avgrensingsheimlane i konvensjonane lege til grunn for praksisen i Høgsterett og elles om anvendinga av desse grunnlovsføresegnene.

I førre periode var eg med på å handsama eit tilsvarende framlegg som dette. Fleirtalet i komiteen, alle unnateke medlemmane frå Arbeidarpartiet, meinte då at avgrensing frå menneskerettane var vareteke på ein god nok måte, og at innhaldet i ein avgrensingsheimel i alle høve måtte verta etablert gjennom praksis, slik Høgsterett hadde gjort.

Avgrensingsheimelen som er føreslått, omfattar avgrensing frå einskilde av menneskerettsføresegnene i Grunnlova, men ikkje frå alle. Difor har framlegget eit andre ledd om at det ikkje i noko tilfelle må gjerast avgrensingar etter førre leddet i ei rekkje paragrafar i Grunnlova. Unntaket i framlegget til avgrensingsheimel gjeld dei absolutte menneskerettane som har gjeldt sidan 1814, som til dømes retten til liv.

Om ein skulle innføra ein generell avgrensingsheimel for dei menneskerettane som vart innførte i Grunnlova ved grunnlovsjubileet i 2014, vert det ein trong til unntak frå den generelle avgrensinga for dei absolutte menneskerettane. Ein slik struktur i Grunnlova med unntak frå den generelle avgrensinga skaper fare for utilsikta endringar av rettstilstanden.

Noreg har verdas nest eldste grunnlov som framleis er i bruk. Ho har enkle og kortfatta føresegnar og ein enkel struktur. Ei avgrensingsføresegn som krev unntak frå unntaket, er ein unødig komplisert struktur i strid med den historiske oppbygginga og strukturen i den gamle

grunnlova vår, som me er så glade i. Eg tilrår difor at framlegget ikkje vert vedteke.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [13:11:16]: Det er et selvstendig poeng at Grunnloven skal være så språklig presis som mulig og lett å forstå. Det at folk kan lese Grunnloven og se hva som er rammene for staten Norge, har en verdi. Det ville selvsagt vært utopisk å dekke alle Norges lover i Grunnloven, men rammene for statens makt og viktige prinsipper hører helt klart hjemme der.

Grunnloven er et levende dokument. Vi feiret nettopp 17. mai, og da feiret vi ikke et historisk dokument, men vi feiret et dokument som er i kontinuerlig utvikling. Derfor har det vært en positiv utvikling at menneskerettighetene har fått en stadig sterkere rolle i Grunnloven.

Menneskerettighetene er ikke bare et vern individet har mot statens vilkårlige og uvilkårlige maktbruk. De setter noen rammer for hvilke prinsipper vi holder høyt. Selv om det kan høres rart ut, er det mulig, og til tider nødvendig, å gjøre enkelte inngrep i menneskerettighetene, for det vil oppstå situasjoner der menneskerettigheter står mot hverandre, og hensynene må da veies mot hverandre. Det er ingen tvil, noe Høyesterett også har slått fast, om at Grunnlovens menneskerettigheter gjelder med begrensninger, selv om det ikke framgår av Grunnloven selv.

Norsk rett har bygget på det europeiske menneskerettighetssystemet for sånne inngrep. Det er derfor ønskelig, mest av alt av pedagogiske grunner, å kodifisere den begrensningsadgangen i Grunnlovens menneskerettigheter som domstolen legger til grunn. Menneskerettighetsutvalget mente at fordelene med en generell begrensningshjemmel sammenlignet med dagens praksis vil være at en generell begrensningshjemmel vil synliggjøre i Grunnloven flere av de vilkårene som også i dag må være oppfylt før det kan foretas begrensninger i menneskerettighetene. En generell begrensningshjemmel vil derfor ikke endre dagens rettstilstand, men bidra til klargjøring og større trygghet mot vilkårlige beslutninger.

Dette er et forslag som burde fått flertall, men som dessverre ikke får det i denne omgangen heller. Jeg mener dette ville være et viktig steg mot en grunnlov der alle i samfunnet kan slå opp, lese og forstå hvordan staten Norge styres, og hvordan vi forstår og anvender menneskerettighetene. Dette er ikke bare fine ord på et papir. Dette er en lov som brukes i domstolene, som legges til grunn, som vi bruker når vi skal gå inn i helt konkrete saker. Da er det viktig at Grunnloven er mest mulig i samsvar med nettopp det statssystemet vi har bygd i denne salen, i dette landet. Det er synd at det ikke kommer på plass nå, men det er en kamp som fortsatt er verdt å kjempe.

Presidenten [13:14:40]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [13:14:46]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene) og Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon) (Innst. 300 S (2023–2024), jf. Dokument 12:34 (2019–2020) og Dokument 12:37 (2019–2020))

Peter Frølich (H) [13:15:30] (komiteens leder og ordfører for saken): Uttrykket «derogasjon» er litt fremmed for enhver av oss. Det betyr inngrep i rettigheter eller fravikelse av en rettighet.

Jeg tror at forslagsstillernes intensjon – igjen – har vært god. Man ønsker at dersom man må fravike Grunnlovens regler i krise, krig og andre nødssituasjoner, må det følge en prosedyre som er avklart på forhånd. Det er en tanke som er interessant og nødvendig at vi diskuterer.

I komitéinnstillingen har Arbeiderpartiet, SV, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne – Kristelig Folkeparti sitter ikke i komiteen, men de har gitt sin tilslutning til innstillingen – foreslått at forslaget blir vedtatt, mens Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet anbefaler at forslaget ikke støttes.

Igjen kommer jeg med begrunnelsen fra Høyres side.

For det første er vi opptatt av at vi har noen etablerte grunnlovstradisjoner og prinsipper for tolkning og anvendelse av Grunnloven som vi har fulgt, som er innarbeidet, og som har tjent oss godt, også i krig, krise og nødssituasjoner.

Det andre poenget, som har vært det mest sentrale og mest avgjørende for oss, er likevel de omfattende advarslene som har kommet fra diverse tunge juridiske fagmiljøer om at dette forslaget kan ha utilsiktede konsekvenser. Justis- og beredskapsdepartementet har vært tydelig, Regjeringsadvokaten har vært tydelig, men det kanskje sterkeste inntrykket var fra de akademiske miljøene, som advarte tydelig da vi hadde høringsrunde. Seks professorer og tre stipendiater ved UiO, Institutt for offentlig rett, skriver følgende:

«Vår konklusjon er at dagens to forslag ikke er gode nok til å regulere krig og kriser. De lider av betydelige svakheter som gjør at de ikke i tilfredsstillende grad demmer opp for misbruk, enten misbruket har sitt utspring i dårlige eller gode intensjoner.»

Det i seg selv blir et rødt flagg for Høyre. Vi stemmer derfor mot forslaget.

Frode Jacobsen (A) [13:18:35]: Forslaget om en derogasjonsbestemmelse i Grunnloven handler om å regulere når og hvordan enkelte menneskerettigheter kan fravikes dersom det oppstår en nødssituasjon og en nødstilstand som truer riket. Også denne bestemmelsen stammer fra menneskerettighetsutvalget, og det er fremmet to ganske like forslag som har samme formål: å sikre klarere regler for når og hvordan menneskerettighetene kan fravikes, slik at den ulovfestede konstitusjonelle nødretten ikke kan benyttes for å undergrave menneskerettighetene dersom det oppstår en nødstilstand som truer riket.

Menneskerettighetsutvalgets utgangspunkt var at enkelte rettigheter er av en slik karakter at de aldri kan fravikes fordi unntak fra enkelte bestemmelser vil representere et så fundamentalt angrep på menneskeverdet og rettsstaten at ingen situasjoner kan berettige at det gjøres unntak fra disse rettighetene. Derfor bør det presiseres hvilke bestemmelser i Grunnloven som aldri kan fravikes.

Arbeiderpartiet viser til innstillingen, hvor vi har valgt å støtte forslaget som er framsatt av representanter fra Venstre, og til det innlegget som representanten Almeland kommer til å ha i denne saken.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [13:20:07]: Det er godt mulig at det mest spennende ordet som kommer til å bli brukt i dagens grunnlovsdebatter, er derogasjon. Går du ut på gaten og spør folk om vi burde ha en derogasjonsbestemmelse i Grunnloven, tror jeg de aller fleste vil se litt rart på deg – ikke fordi de mener at en derogasjonsbestemmelse er en dum idé, men fordi derogasjon neppe er et ord folk bruker i det daglige.

Derogasjon handler i sin essens om når og hvordan enkelte menneskerettigheter kan fravikes dersom det oppstår en nødstilstand som truer riket. Denne muligheten eksisterer allerede på ulovfested grunnlag gjennom den konstitusjonelle nødretten. En grunnlovsfesting av rammene for en slik konstitusjonell nødrett vil sikre klarere regler for når og hvordan menneskerettighetene kan fravikes, slik at den ulovfestede konstitusjonelle nødretten ikke kan benyttes for å undergrave menneskerettighetene dersom det oppstår en nødstilstand som truer riket.

Derogasjonsregler handler ikke om å gjøre det lettere å foreta inngrep i menneskerettighetene. Som Norges institusjon for menneskerettigheter skriver i sitt brev til behandlingen av disse forslagene:

«Derogasjon skal ikke gjøre det lettere, men vanskeligere, for statene å fravike menneskerettigheter i nødssituasjoner, fordi uten et derogasjonsre-

gelverk vil statene måtte ty til ulovfested nødrett i kritiske situasjoner.»

Dette er et synspunkt som det er lett å stille seg bak. I en utredning fra 1953 til Stortinget understreket professor Frede Castberg:

«Det ligger i dagen at prinsippet om den konstitusjonelle nødrett innebærer en stor fare for misbruk.»

Dette er det misbruket man kan sette noen skranker for med en derogasjonsbestemmelse. En derogasjonsbestemmelse i Grunnloven vil gjøre Grunnloven mer pedagogisk, men også tydeliggjøre lovens rammer. Det ville være fornuftig at derogasjon bygger på og følger dagens ulovfestede konstitusjonelle rett. Når derogasjon bygger på en ulovfested konstitusjonell rett, sikrer ikke det tilstrekkelig forutberegnelighet og tilgjengelighet, noe Stortinget uttalte som et mål med grunnlovsrevisjonen i 2014, nemlig at de mest sentrale elementer i vår statsrett bør framgå av Grunnloven selv.

Med de flertallsmerknader som framgår av forslaget, svarer man ut NIMs oppfordring om at forslaget presiseres slik at det følger ulovfested konstitusjonell rett, hvilket vil si at det må være Stortinget som treffer beslutning om derogasjon som følge av prinsippene i beredskapsloven §§ 1–3, men at denne kompetansen i henhold til konstitusjonell nødrett kan tilfalle regjeringen hvis Stortinget er forhindret fra å møte, jf. de samme bestemmelsene i beredskapsloven og de prinsippene som kommer til uttrykk der.

Forslaget, sånn som det er fremmet, setter opp materielle skranker for hvilke rettigheter som kan fravikes, og i hvilke situasjoner, men sier ikke noe nærmere om hvor kompetansen til å derogere skal ligge. Flertallet presiserer at kompetansespørsmålet må avgjøres i henhold til ulovfested konstitusjonell rett, inklusive konstitusjonell nødrett, som innebærer at fravikelser fra rettigheter i kapittel E må besluttes av Stortinget. Kun i tilfeller der Stortinget er forhindret fra å møte, vil derogasjon kunne besluttes av regjeringen. Ordlyden i forslaget om at fravikelser kun kan skje i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig, innebærer at fravikelse må opphøre med en gang situasjonen ikke lenger krever det. Dette gjelder uavhengig av om det er Stortinget eller regjeringen som har vedtatt derogasjonen.

Det er framsatt fornuftige merknader som setter en god ramme for en slik bestemmelse. Dette burde et tilstrekkelig flertall av Stortinget stille seg bak. Det gjør det dessverre ikke, men det er sånn med grunnlovsforslag at det gjerne tar noen år, tiår eller århundrer før de kommer på plass.

Tobias Drevland Lund (R) [13:25:11]: Det finnes universelle rettigheter som gjelder alle og enhver, uan-

sett hvem du er, hva du tror på, hvor du bor, eller hvor du kommer fra. Det stammer helt tilbake fra antikken. Først etter andre verdenskrig ble disse ideene formulert til konkrete rettigheter som vi i dag kjenner som menneskerettighetene. FNs verdenserklæring om menneskerettigheter ble vedtatt i 1948 og har siden blitt utdypet gjennom en rekke andre konvensjoner som har blitt vedtatt i FN.

Menneskerettighetene våre er nedfelt i Grunnloven. De er i utgangspunktet alltid gjeldende og udelelige. Staten har en plikt til å beskytte menneskerettighetene til alle som befinner seg innenfor statens egne grenser, men kriser kan oppstå. Stater kan komme i en slik nødssituasjon at det anses som nødvendig å fravike enkelte lover, rettigheter og bestemmelser. Dette er den konstitusjonelle nødretten, som nevnt flere ganger på talerstolen før – den retten statsorganer kan ha i en nødssituasjon til å overskride de grensene som under normale omstendigheter gjelder for deres myndighet i henhold til lovverk og forfatning. Den konstitusjonelle nødretten har blitt brukt i Norge f.eks. da kong Haakon VII og regjeringen under andre verdenskrig styrte alene med tilsidesettelsen av Grunnlovens regler om Stortingets medvirkning.

Utfordringen er at ulovfestet konstitusjonell nødrett kan misbrukes. Dette var en erkjennelse man gjorde allerede da menneskerettighetskonvensjonen ble vedtatt. Nødretten kan undergrave borgernes rettigheter og deres menneskerettigheter. Derfor vedtok man derogasjonsbestemmelser som sier at i visse krisesituasjoner eller i nødssituasjoner kan staten fravike menneskerettighetene, men kun på bestemte og veldig strenge vilkår, og kun noen av menneskerettighetene. Det er innlemmet i menneskerettighetsregimene nettopp for å begrense statenes mulighet til å tilsidesette menneskerettighetene gjennom nødrettstiltak. Mange grunnlover og konstitusjoner har derogasjonsbestemmelser i krisesituasjoner, og det er Rødts mening at det er på tide at Norge innlemmer det i vår grunnlov også.

Menneskerettighetsutvalget foreslo at det burde tas inn en derogasjonsbestemmelse for mer enn ti år siden. Norges institusjon for menneskerettigheter støtter også dette. Jeg er helt enig med dem i at det må slås tydelig fast at det er enkelte menneskerettigheter som har en slik karakter at de aldri, aldri skal kunne fravikes – ikke om det blir krig, ikke om det blir nød, ikke om kjente eller ukjente farer truer riket.

Derfor støtter Rødt forslaget om å grunnlovfeste en bestemmelse som regulerer når og hvordan enkelte menneskerettigheter kan fravikes dersom det oppstår en nødssituasjon som truer vårt land og rike. Vi mener det er nødvendig at rammene for den konstitusjonelle nødretten som i dag er ulovfestet, er klare og tydelige, slik at denne nødretten ikke kan brukes til å undergrave menneskerettighe-

ne våre, selv om det oppstår en tilstand som truer riket. Vi støtter derfor grunnlovsforslag 34, alternativ 2.

Grunde Almeland (V) [13:28:46]: Hvis man går ut på gaten og spør en tilfeldig nordmann om det virker smart å grunnlovfeste en adgang til å fravike menneskerettighetene, tror jeg det første svaret vil være litt avvisende, og man er kanskje litt usikker på hvordan i alle dager dette henger sammen. Jeg kan godt forstå det, for det er ikke intuitivt at det å grunnlovfeste adgangen til det som heter derogasjon, rett og slett er utrolig viktig for å ivareta menneskerettighetene. Det er nettopp fordi man skal ha en klarere begrensning av når det er mulig å fravike helt grunnleggende menneskerettigheter, at også en derogasjonsbestemmelse blir så utrolig viktig.

Jeg synes det er synd at Stortinget tidligere ikke har klart å bli enig om en sann type bestemmelse som man ser igjen i flere andre land og også i internasjonal rett.

Hele tanken med grunnlovsreformen i 2014 var nettopp, som også representanten fra SV sa, at de mest sentrale elementene i vår statsrett bør framgå av Grunnloven. Det betyr at når en tilfeldig nordmann leser Grunnloven, skal man ikke være tvil om hvilke rettigheter man faktisk har, og i hvilken utstrekning de faktisk gjelder. Det skal ikke være sann at man må vite at det er et eget sett med skyggeregler parallelt med Grunnloven for at man skal forstå hvordan Grunnloven og rettighetene skal forstås. Derfor har man de siste ti årene siden grunnlovsreformen gjort ganske store tilføyelser i Grunnloven, nettopp fordi vi har sett det som utrolig viktig å presisere og sørge for at alt kommer tydelig fram.

Som flere har påpekt, har vi en konstitusjonell nødrett. Vi har en konstitusjonell sedvanerett som ivaretar mange av disse prinsippene, men for Venstres del mener vi dette burde festes tydelig i Grunnloven.

Derogasjon var lenge, i hvert fall for meg, en teoretisk form for øvelse. Det var noe man gjerne hadde hørt om på forelesning i rettsvitenskap, noe man diskuterte i litt mer akademiske sirkler, men noe som ikke hadde så stor praktisk betydning i hverdagen. I hvert fall tenkte man det sann.

Det var kanskje en ganske stor påminner for veldig mange at dette også har helt konkret betydning, og det så vi da pandemien slo til for fullt. I en situasjon der samfunnet stengte ned og man måtte begrense en rekke rettigheter for enkeltpersoner, måtte både storting og regjering gjøre en rekke ganske vanskelige valg. Den typen begrensninger på grunn av nødssituasjoner ser vi at også en rekke andre land har gjort og gjør, men kanskje med noe mer uheldig utfall, vil jeg påstå, enn i Norge. Jeg tror pandemien er en god påminner om at vi også bør se oss selv i kortene.

Vi har besluttet at Stortinget skal se på pandemi-håndteringen. Det kommer en egen kontrollsak på det, men for å forskuttere litt kan jeg si at det er en rekke konklusjoner jeg tror vi bør komme til der – i hvert fall en rekke diskusjoner vi bør løfte fram om hvordan vi håndterte helt grunnleggende rettigheter.

La oss f.eks. se på § 104 i Grunnloven, som handler om barns rettigheter. I annet ledd står det at barnets beste skal være nettopp et overordnet hensyn, et av de fire grunnleggende prinsippene også i internasjonal barnerett, men vi må si det var store svakheter i hvordan man behandlet den typen rettighet i en rekke av de vedtakene også Stortinget gjorde under pandemien. Jeg mener dette er et godt eksempel på hvorfor man trenger klare og tydelige regler også om derogasjon i Grunnloven, for det gir et utgangspunkt og en påminnelse om hvilke forpliktelser man har til å gjøre slike helt konkrete vurderinger når man stiller seg spørsmålet om det er riktig å fravike en helt grunnleggende rettighet, som rettighetene i kapittel E i Grunnloven.

Det burde virkelig også være et gode å få fastsatt noen klare prinsipper om hvilke rettigheter som er absolutte, og som ikke kan fravikes, bl.a. § 93, om retten til liv. Jeg tror det ville vært smart av dette stortinget faktisk å vedta paragrafen som den foreligger nå.

Som saksordføreren påpekte, er det kommet en rekke innvendinger til hvordan denne paragrafen skulle vært utformet – det jeg egentlig leser som en rekke ønsker om tilføyelser og påpekninger. Jeg mener ordlyden som foreligger i dag, tar høyde for alle disse innvendingene, gitt at det nødvendige flertallet hadde stilt seg bak de presiseringene som er gjort tydelig i innstillingen, enten det handler om hvor kompetansen skal ligge, eller det handler om hvor lenge en sånn midlertidig fravikelse av menneskerettighetene skal gjelde.

Hvis man bare ser på ordlyden som sier «i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig», vil nettopp de merknadene komiteens flertall har skrevet, om at den skal oppheves straks situasjonen ikke lenger begrunner det – uavhengig av om det er storting eller regjering som har tatt beslutningen om fravikelse – være dekkende. Kriteriet i den bestemmelsen er dekkende for den sentrale innvendingen, som er god, fra mange av de juridiske miljøene, men som jeg også må påpeke at veldig mange dyktige jurister og tunge juridiske miljøer, bl.a. NIM, har vært tydelige på at nettopp kan gjøres med presiseringer i merknader.

Med det synes jeg det er svært synd at vi ikke klarer å vedta en derogasjonsbestemmelse. Det er viktig for et såpass godt, utvidet menneskerettighetskapittel som vi har fått i Grunnloven, at vi også har en konkret derogasjonsbestemmelse. Da håper jeg virkelig at Stortinget klarer å samle seg om et nytt forslag, som faktisk kan

vedtas i neste periode, for det fortjener også menneskerettighetene.

Presidenten [13:36:33]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [13:36:39]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven) (Innst. 309 S (2023–2024), jf. Dokument 12:25 (2019–2020))

Frode Jacobsen (A) [13:37:22] (ordfører for saken): Jeg kan være ganske kort her og takke komiteen for godt samarbeid.

Innstillingen har et stort flertall som står bak forslaget om å avvise forslaget som er fremmet.

Bakgrunnen for forslaget er at Høyesterett i dag ikke på selvstendig grunnlag kan vurdere eller behandle spørsmål om hvorvidt et lovvedtak her i Stortinget er i strid med Grunnloven eller ikke. I dag kan en slik prøving først gjøres dersom noen tar ut sak for retten, og saken går gjennom domstolene og til slutt ender i Høyesterett.

Arbeiderpartiet og flertallet i komiteen mener det ikke er nødvendig med en slik endring. Vi har i dag en godt etablert prøvingsrett som pålegger alle domstoler, ikke bare Høyesterett, en rett og plikt til å prøve saker mot Grunnloven. Det er fornuftig at den er begrenset til saker for domstolene, slik at domstolene bruker sin kapasitet på praktiske og reelle juridiske problemstillinger.

Forslaget medfører at Høyesterett får en eksplisitt rett som går lenger enn de andre domstolenes rett og plikt. Arbeiderpartiet er urolige for at en slik endring vil undergrave den viktige rollen alle våre domstoler har i å prøve Grunnloven.

Det er også verdt å merke seg at domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 har vist til at en slik endring vil kreve en større utredning.

Jeg tilrår med dette flertallets innstilling og anbefaling om å avvise dette forslaget.

Carl I. Hagen (FrP) [13:39:20]: Som saksordføreren opplyste, har vi i dag grunnlovsbestemmelsen § 89, som lyder:

«I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.»

Forslaget mitt om et nytt annet ledd, som er fremmet av kollegaer i Fremskrittspartiets gruppe, da jeg ikke var medlem av Stortinget, lyder slik:

«Høyesterett kan på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en norsk borger prøve om en lov strider mot denne grunnlov.»

Det er altså ingen endring i den første delen av paragrafen, og domstolene vil fremdeles ha den samme plikten som de i dag har til å prøve om noen bestemmelser strider mot Grunnloven.

Komiteens flertall skriver i sin innstilling:

«Ut over de prinsipielle innvendingene» – som for så vidt er feilaktig fremført – «stiller flertallet seg (...) spørrende til hvilket konkret behov det er for en slik initiativrett.»

Jeg har både i forslaget og i min særmerknad gått igjennom det behovet som helt åpenbart var til stede på 1990-tallet, da Stortinget vedtok en lov som ga myndighetene, dvs. regjeringen, muligheten til å skrive aksjer til en verdi på null, altså overta fullstendig eierskapet bl.a. til banker. Og det skjedde. I Kreditkassen, som da ikke fylte reservekravene – altså om å ha nok reserver i forhold til det som var forskriftene – ble aksjonærenes verdier satt til null. Staten satte inn et administrasjonsstyre, styrte banken en god stund, og på mange av de lånene som var fullstendig avskrevet, altså erklært å ha null verdi, begynte en plutselig å betale renter og avdrag etterpå. I realiteten tjente staten hundrevis av millioner kroner på det som ble omtalt som at man reddet banker. Jeg kaller det fremdeles århundrets største bankran.

Jeg tillot meg å skrive om dette i min bok «Ærlig talt», som kom ut 2007/2008, at det var trist at Høyesterett godkjente at Stortinget ga en lov med tilbakevirkende kraft og tilranet seg aksjonærenes verdier. Da fikk jeg et håndskrevet notat fra daværende høyesterettsjustitiarius, som påpekte at Høyesterett ikke hadde behandlet spørsmålet om denne loven med tilbakevirkende kraft var i strid med Grunnloven, fordi ingen hadde gått til søksmål. Forutsetningen for at Høyesterett kan prøve om en lov strider mot Grunnloven, er at noen går til sak, og når ingen går til sak, kan ikke Høyesterett vurdere om en lov er i strid med Grunnloven. Det er det mitt forslag tar sikte på å endre, slik at hvis noen henvender seg til Høyesterett og ber Høyesterett vurdere om en lov er i strid med Grunnloven, kan Høyesterett prøve det. De må ikke, de kan foreta en rask vurdering, slik som de gjør i veldig mange saker når det gjelder om de slipper saker inn for Høyesterett, og vurdere det slik at her er det ingen sjanse for at man vinner frem, og bare avvise saken. Det er altså ingen praktiske problemer med dette. Det ville være meget sjelden at Høyesterett godkjente å vurdere om en lov strider mot Grunnloven, for det er jo re-

lativt sjelden at Stortinget lager den type lover, men det har altså skjedd i en del tilfeller.

Jeg synes det hadde vært betimelig om Høyesterett den gang, da det var en betydelig debatt i avisene om denne loven var gitt i strid med Grunnloven § 97 om tilbakevirkende kraft, hadde kunnet behandle det spørsmålet og avgjøre det. Det sies at det er ikke noe behov. Vel, hadde man hatt en slik bestemmelse på 1990-tallet, kunne kanskje Høyesterett ha stoppet det århundrets største bankran.

Jeg tar med dette opp forslaget i innstillingen.

Presidenten [13:43:57]: Då har representanten Carl I. Hagen teke opp det forslaget han viste til.

Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [13:44:10]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett) (Innst. 302 S (2023–2024), jf. Dokument12:3 (2019–2020))

Frode Jacobsen (A) [13:44:48] (ordfører for saken): Jeg kan være kort her også og takke komiteen for godt samarbeid.

Forslagsstilleren uttaler i sitt forslag et ønske om å unngå polarisering ved utnevning av dommere til Høyesterett. Det er et ønske som Arbeiderpartiet og flertallet i komiteen deler, men vi stiller oss skeptiske til at dette forslaget er veien å gå for å sikre nettopp det.

Å legge opp til en godkjenningsordning av dommere til Høyesterett her i Stortinget vil etter flertallets syn nettopp kunne føre til uønsket politisk innblanding og påvirkning av hvem som skal være dommere i Høyesterett.

Skulle dette forslaget ha blitt vedtatt, ville vi i Norge ha innført et system som i realiteten gir et politisk mindretall vetorett mot utnevnelser til Høyesterett. Dette vil øke faren for politisering.

Det er heller ikke tradisjon for at Stortinget godkjenner utnevnelser generelt sett. Stortinget fører kontroll med den utøvende makt og med de utnevnelser som gjøres, særlig gjennom behandlingen av statsrådets protokoller.

Det er også greit å nevne at domstolkommisjonen gikk mot forslaget i NOU 2020: 11.

Med dette tilrår jeg komitéflertallets innstilling.

Carl I. Hagen (FrP) [13:46:23]: La meg først ta opp forslaget som er inntatt i innstillingen. Jeg synes det er åpenbart at etter hvert som tiden nå har gått, har Høyesterett på en måte stadig fått en større grad av politisk

makt. Vi ser det i flere saker av stor prinsipiell og politisk karakter som nå er til behandling, hvor det er Høyesterett som avgjør.

Det har vært hevdet fra enkelte juridiske professorer at når man går igjennom mange høyesterettsdommer, ser man en slagside der det er oppnevnt medlemmer av Høyesterett fra offentlige posisjoner, fra tidligere departementer osv. De har en større tendens til å stemme for staten når staten er part i saker mot private, enn der man har oppnevnt dommere fra det private næringsliv, altså den private advokatstanden. Jeg bare viser til at det er hevdet. Det er omdiskutert i hvilken grad det er en slik slagside i Høyesterett, men det er i hvert fall en del av en offentlig debatt.

Derfor er forslaget fra representanten Wiborg i realiteten at utnevnelser av dommere i Høyesterett skal godkjennes av Stortinget med to tredjedels flertall. Det helt avgjørende er to tredjedels flertall, nemlig at det ikke skal være en ensidig flertallsbeslutning som skal kunne gjelde. Det er riktig at man da har en kontrollmekanisme hvis det kommer på tale for en regjering å utnevne kandidater til medlemmer av Høyesterett som står for hva man kan kalle en politisk slagside. Da må man finne en kandidat som er veldig, veldig objektiv og nøytral i spørsmål som gjelder forhold mellom myndigheter og privatpersoner eller private selskaper. Vi synes det hadde vært en fornuftig ordning, nettopp for å sikre at man ikke får en politisk slagside i Høyesterett.

Jeg er klar over at vi senere i dag sannsynligvis vil vedta andre bestemmelser i Grunnloven som vil sikre større sikkerhet for at man ikke utnevner sine egne til høyesterettsdommere ved at Innstillingsrådet blir grunnlovfestet. Det styrker i hvert fall sikkerheten for at overgrep som har skjedd i enkelte andre land, med utnevning av partipolitiske dommere, ikke skjer i Norge. Det vi skal vedta senere i dag, vil styrke det, men to tredjedels flertall for å få godkjent høyesterettsdommere vil også vært en god løsning.

Presidenten [13:49:16]: Representanten Carl I. Hagen har teke opp det forslaget han refererte til.

Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [13:49:24]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene) (Innst. 314 S (2023–2024), jf. Dokument 12:39 (2019–2020))

Frode Jacobsen (A) [13:50:10] (ordfører for saken): Det er svært gledelig at dette forslaget om et helhetlig grunnlovsværn for domstolene ligger an til å bli vedtatt

av Stortinget i dag – ja, kanskje til og med enstemmig. La meg starte med å takke komiteen for et veldig godt samarbeid. Siden vi tidlig erfarte at dette forslaget kunne bli vedtatt, har vi jobbet godt sammen om merknadene, som er enstemmige gjennom hele innstillingen. Merknadene og debatten vi nå skal ha, vil være viktige forarbeider for hvordan disse grunnlovsparagraferne skal forstås. Komiteen har også gjennomført en høring i forbindelse med arbeidet med denne saken. Representanter fra våre juridiske institusjoner og organisasjoner møtte opp, og høringsdeltakerne var samstemte i sin støtte til forslaget som nå er komiteens innstilling. Det var et godt utgangspunkt for komiteens arbeid at forslaget om et helhetlig grunnlovsværn for domstolene var godt utredet og vel begrunnet gjennom domstolkommisjonens arbeid.

Prinsippet om domstolenes uavhengighet ble ansett som en opplagt følge av maktfordelingsprinsippet Grunnloven bygde på da den ble vedtatt for 210 år siden. Internasjonalt har det dessverre i den senere tid blitt økt oppmerksomhet om betydningen av uavhengige domstoler. Det er vedtatt en rekke rekommandasjoner om dette, og utviklingen i en del europeiske land har illustrert betydningen av skranker mot inn gripen i domstolenes virksomhet.

I mai 2014 ble det vedtatt en bestemmelse i Grunnloven § 95 som slår fast at «Statens myndigheter skal sikre domstolenes og dommernes uavhengighet og upartiskhet». Det denne § 95 ikke angir, er hvordan domstolenes og dommernes uavhengighet skal sikres. Det gjør vi gjennom dagens vedtak.

Med utgangspunkt i utviklingen, også i en rekke europeiske land, hvor folkevalgte organer undergraver domstolens uavhengighet, har domstolkommisjonen i sin utredning, NOU 2020: 11, foreslått endringer som skal styrke vår tredje statsmakts uavhengighet mot eventuelle framtidige politiske strømninger som ønsker det motsatte. Grunnlovfesting vil hindre et knapt stortingsflertall i å undergrave domstolenes og dommernes uavhengighet. Gjennom grunnlovfesting synliggjøres det også i Grunnloven hvordan uavhengige domstoler er sikret i vår forfatning.

Den norske rettsstaten nyter høy internasjonal tillit med en god arbeidsfordeling mellom statsmaktene og en høy grad av gjensidig respekt. Denne tilliten vil bli styrket gjennom en synliggjøring og utdyping i Grunnloven av betydningen av domstolenes uavhengighet. Motsatt vil det sende et uheldig signal til verden rundt oss, hvor slike prinsipper er under press, hvis dette ikke blir vedtatt i dag.

La meg kort redegjøre for noen av de endringene vi i dag tar inn i Grunnloven.

Grunnlovfesting av de alminnelige domstoler, § 87: «De alminnelige domstolene er Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. De behandler og avgjør sivile saker og straffesaker.» Gjennom dette blir lagmannsrettene og tingrettene synliggjort i Grunnloven.

Grunnlovfesting av antallet dommere i Høyesterett, § 88 annet ledd: «Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst 4, høyst 21, andre medlemmer.» Dagens lov fastsetter at Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer. Ved å grunnlovfeste et maksimalt antall vil man kunne motvirke at lovgivende makt utvider antallet dommere for å minimere betydningen av eksisterende dommere som de er uenig med, for å sikre seg økt politisk kontroll. Dette har vi sett andre land gjøre, nå blir det vanskeligere i Norge. Skulle noen komme på tanken, vil det kreve to tredjedels flertall her i Stortinget og måtte behandles av to storting, hvor det skal være et valg imellom.

Grunnlovfesting av innstillingsrådets rolle, § 90 første ledd: «Dommere utnevnes av Kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.» Grunnlovfesting av innstillingsrådet sikrer, og er en garanti mot, forsøk på å utnevne sine meningsfeller til dommere, eller politisering av utnevningssprosessen. Dette bidrar, etter komiteens syn, til å sikre oss mot politisering av prosessene rundt utnevningene av dommere til Høyesterett, selv om det fortsatt er Kongen som skal utnevne dommerne til vår øverste rett.

Grunnlovfesting av dommernes stillingsvern, § 90 nytt annet ledd: «Før fylte 70 år kan dommere ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.» Grunnlovfesting av at dommere skal kunne sitte til de er 70 år, vil forhindre at pensjonsalderen senkes for å endre sammensetningen av dommerne. Vi har sett i andre land at det har vært gjort plutselige endringer i dommerens pensjonsalder for å kvitte seg med liberale og litt brysomme dommere. Dette trikset kan ikke brukes i Norge i framtiden.

Grunnlovfesting av en uavhengig administrasjon, § 91: «Statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene.» Den dømmende makt er i likhet med de andre statsmaktene separat og må ha en selvbestemmelse over egen drift og funksjon. Grunnlovfesting vil ikke bety en realitetsendring sammenlignet med dagens praksis, men vil hindre reversering av uavhengigheten. Siden akkurat denne delen av forslaget var en sentral del av komiteens høring, har komiteen lagt inn en presisering i vår innstilling:

«Komiteen vil derfor understreke at forslaget ikke vil endre rettstilstanden. Regjering og storting vil fortsatt ha anledning til å fastsette budsjett,

struktur, prosesslovgivning og administrasjonsordning.»

Det er viktig å understreke at de vedtak Stortinget gjør i dag, ikke vil gi domstolene mer makt. Forslagene grunnlovfester ordninger som har fungert lenge, og som det i dag er bred enighet om. Det nye er selve innskrivningen i Grunnloven, som vil hindre at domstolene blir offer for politiske stemningsbølger. Gjennom dette styrker vi rettsstatens uvurderlige plass i vårt liberale demokrati og maktfordelingen, som er demokratiets forutsetning. Når demokrati og rettsstatsverdier utfordres i Europa og andre steder, må vi her i Norge bidra til å styrke demokratiets stilling – her hjemme og i verden rundt oss – gjennom å støtte opp under uavhengige domstoler, frie medier, fagforeninger og øvrig sivilsamfunn. Når forslagene nå er fremmet, ville det å ikke vedta dem sende et uheldig signal til verden rundt oss hvor disse prinsippene er under press.

Domstolenes uavhengighet er verken under press eller truet i dagens Norge, men ingen vet hva framtiden bringer. Også her vil det kunne dukke opp autoritære krefter som vil ønske å kvitte seg med en brysom makt, som uavhengige domstoler kan være. Grunnlovsværn må bygges i rolige tider, hvor uavhengigheten ikke er truet. Derfor er jeg veldig glad for, på vegne av en enstemmig komité, å fremme denne innstillingen, der vi grunnlovfester et helhetlig vern for våre domstoler.

Peter Frølich (H) [13:58:20]: Domstolene er vårt vern mot urett og mot maktmisbruk, og det er det ytterste forsvaret for vårt demokrati. De forslagene vi har oppe til votering i dag, mener jeg handler om selve kjernen av hva Grunnloven skal handle om: sterke bestemmelser for å verne om statsmaktenes uavhengighet og integritet.

Underveis i denne behandlingen har det egentlig ikke vært så veldig mye uenighet i komiteen, men det kom en innvending som jeg synes var interessant, og som jeg synes er god. Det var påpekningen: Er det ikke urovekkende stor enighet blant høringsinstansene i denne saken? Vi hadde jo en høring her i huset hvor alle inviterte var skjønt enige om at disse endringene måtte til. Jeg sier at det er en god innvending, for det er en gammel regel at der alle tenker likt, der tenker ingen. I dette tilfellet tror jeg rett og slett bare at det er et uttrykk for at et samstemt juridisk miljø har sett de svakhetene som finnes i vår egen ellers fantastiske grunnlov, og man har sett utenfor landets grenser hvordan opportunistiske politikere, til og med kuppmakere, kan benytte konstitusjonelle svakheter og bruke domstolene som et virkemiddel til egen politisk vinning. I det øyeblikket det skjer, er rettsstaten vår i alvorlig fare. Nå er det blitt vanskeligere her i Norge. Med vedtaket som et samstemt

storting gjør i dag, kan ikke et enkelt flertall raskt kaste om på de reglene som gjelder for domstolene. Det er en ubetinget styrke at vi samler oss om dette enstemmig.

Jeg har lyst å gi honnør til domstolkommisjonen, som var de som jobbet med dette på et tidlig stadium, identifiserte svakhetene og kom med forslag. Jeg har lyst til å gi en ekstra takk til saksordføreren for å ha løst dette igjennom på en god, trygg og samlende måte. Jeg slutter meg til alt det gode som saksordføreren sa i innlegget sitt, de presiseringene som er gjort underveis. Og jeg har lyst å takke alle partiene, som slutter seg til forslaget og gir det nettopp den legitimiteten som denne typen regler trenger.

Masud Gharahkhani hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Nils T. Bjørke (Sp) [14:01:42]: Maktfordelinga ligg i botnen av folkestyret. Maktfordeling tyder eit klårt skilje mellom den lovgjevande, den utøvande og den dømmende makta. Inga makt må verta for stor sett opp mot ei anna makt. Balansen mellom dei uavhengige statsmaktene byggjer på folkesuvereniteten. Grunnlova er organisert med overskrifter som skil dei tre statsmaktene frå kvarande. Det definerer oss som demokrati at statsstyret set grenser for utøving av makt. Det er nett dette som skil Noreg frå dei landa i verda der maktutøving går framfor folkestyre.

Eg er samd i argumenta som har kome frå domstolkommisjonen om kvifor det trengst eit heilskapleg grunnlovsværn for domstolane i Grunnlova, sjølv om sjølvstendet for domstolane allereie er avklart i Grunnlova av i dag. Det skal ikkje vera tvil om sjølvstendet for domstolane i Noreg i ei tid der maktfordeling, folkestyre og demokrati er under press i stadig fleire land i verda. Grunnlova skal tryggja demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Det er viktig å presisera at sjølvstendet som er verna i Grunnlova, er den dømmende verksemda i domstolane. Ved ressurstildeling, fastsetjing av løns- og arbeidstilhøve, lokale, kontortenester og anna er domstolane avhengige av dei andre statsmaktene. Denne administrative verksemda ved domstolane er underlagd Stortingets kontroll.

Innstillinga presiserer at grunnlovsfesting av ein uavhengig administrasjon av domstolane ikkje endrar rettstilstanden, men er meint som eit hinder for nedbygging av nivået på det sjølvstendet administrasjon har i dag. Domstolkommisjonen har lagt til grunn at det er prinsippet om å sikra sjølvstendet til domstolane som får grunnlovsværn, uavhengig av korleis den administrative styresmakta er organisert. Det er framleis regjeringa og Stortinget som har makta til å fastsetja budsjettet, strukturen, prosesslovgjevinga og administrasjonsord-

ninga for domstolane. Lokalisering av den dømmende verksemda er eit døme på administrasjonsordning. Det er òg viktig å presisera at grunnlovsfesting av domstols-hierarkiet med Høgsterett, lagmannsrettane og tingrettane ikkje er til hinder for å oppretta spesialdomstolar.

I høyringa i komiteen var alle dei sentrale instansane i det juridiske miljøet samstemde i at framlegga frå domstolkommisjonen var eit gode for demokratiet og for rettsstaten. Eg var den einaste i komiteen som var litt skeptisk til at så mange juristar var så samstemde på ein gong. Eg registrerer at denne utsegna mi er kommentert i pressa, og at fleire juristar har engasjert seg i debatten i etterkant. Det meiner eg er viktig.

Grunnlovsframlegget frå Peter Frølich vart lagt fram den 30. september 2020. Det var same dag som domstolkommisjonen gav frå seg utgreiinga til Solberg-regjeringa. Det var soleis ingen offentleg debatt mellom kommisjonen si utgreiing og grunnlovsframlegget. Det har heller ikkje vore lagt til rette for eit offentleg ordskifte om framlegga før komiteen si høyring med inviterte deltakarar, som berre var frå det juridiske miljøet.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen handsamar no utvalet for å greia ut prosedyren for grunnlovsendingar. Eit av omsyna bak arbeidet er å sikra betre offentleg debatt om grunnlovsframlegg. Eg meiner det heilskaplege grunnlovsværnet av domstolane hadde stått seg betre over tid med ein breiare offentleg debatt før det vart vedteke. Slik hadde me fått fram maktfordelinga si betydning for demokratiet i ein større samanheng ved handsaminga.

Det er grunnleggjande for folkestyret at den dømmende statsmakta ikkje vert eit tema internt blant dei som arbeider der. Som uavhengig statsmakt er domstolane avhengige av truverd blant folk. Sjølvstendet må ikkje vera til hinder for ein debatt om korleis domstolane våre fungerer som samfunnsinstitusjon. Sjølvstendet til domstolane må ikkje lukka domstolane inne i ein debatt om seg sjølve. Domstolane er ein samfunnsinstitusjon som må ha ein naturleg plass i samfunnsdebatten. Difor hadde grunnlovsframlegga frå domstolkommisjonen fortent ein større debatt enn den me har hatt. Demokrati og rettsstat angår oss alle. I den internasjonale situasjonen som er i dag, vil Senterpartiet likevel – med dei gode presiseringane frå saksordføreren, som eg vil eg takka for godt arbeid – støtta forslaget som ligg føre.

Carl I. Hagen (FrP) [14:06:23]: Som medlem av domstolkommisjonen og som medlem av styret i Domstoladministrasjonen i åtte år må jeg si at dette er en stor dag og en stor sak. Her er det veldig mange som er godt fornøyd med at man nå enstemmig sikrer domstolenes uavhengighet, og at vi sikrer oss mot ting som også er skjedd i enkelte andre europeiske land, når det

gjelder politiske myndigheters litt overtakelse av den tredje statsmakt – domstolene. Det sikrer vi nå at ikke kan skje i Norge.

En av de tingene som domstolkommisjonen slo fast, er prinsippet om at en domstol er en organisasjon. Det er ikke et fysisk tinghus med mennesker inni, lokalisert til det ene tinghuset, men det er en administrasjon. Og sammenslåingen av en rekke tidligere domstolsorganisasjoner til større organisasjoner, men med bibeholdelse av rettsstedene, har vært en meget fornuftig gjennomføring.

Det er ofte lokale interesser for å bevare arbeidsplasser, og det skjønner jeg godt. Med domstolstrukturendringene ble arbeidsplassene stort sett beholdt ved at rettssteder ble værende der de var, men man kan effektivisere arbeidet når man har litt større organisasjoner. Vi har tidligere hatt en rekke domstoler med bare to–tre dommere og kanskje to–tre andre mennesker, altså en bitte liten organisasjon som styres etter de samme prinsippene som Oslo tingrett, som har 80–90 dommere og mange andre ansatte. Det er stor forskjell, så derfor har jeg lyst til å slå fast at en av de store tingene domstolkommisjonen gjennomførte, var å omorganisere og omdefinere en domstol til å være en organisasjon og ikke knyttet bare til én bygning og ett rettssted. Det håper jeg også justisministeren vil legge seg på sinne. Når det er snakk om domstoler, er det en organisasjon. Det er ikke et fysisk rettssted med mennesker inni.

Audun Lysbakken (SV) [14:09:07]: Forslaget om et helhetlig grunnlovsværn for domstolene kan framstå som en selvfølge i en norsk sammenheng. Det er ingen i denne salen som setter spørsmålsteget ved domstolenes uavhengighet. Vi politiserer ikke valget av dommere, vi manipulerer ikke antallet dommere, og vi kvitter oss ikke med brysomme dommere ved å endre aldersgrensene. Men dette skjer i andre land i Vesten, land som til dels står oss nær, land som inntil nylig ble regnet som mer eller mindre plettfrie demokratier, hvor en ny autoritær høyreside vokser fram. Det har skjedd i land som Polen, Ungarn og Israel, og det skjer også til dels gjennom en stadig tiltakende politisering av domstolene i USA.

En svekkelse av demokratiet skjer ofte når disse kreftene vinner fram gjennom en undergraving av maktfordelingsprinsippet, hvor mest mulig makt skal samles hos en sterk statsminister eller en sterk president. Sånn plukkes vesentlige deler av demokratiet fra hverandre. Det beholdes på overflaten, men innholdet endres. Det er det nye diktaturets metode – en demokratisk fasade, men en autoritær virkelighet. Det er naivt å tro at vi er immune mot en sånn utvikling i Norge. Hvis den tiltar i styrke i verden rundt oss, vil den også påvirke

oss. Derfor må vi sørge for at lovverket vårt tåler en sånn utvikling, og at vi beskytter demokratiet vårt så godt vi kan. Derfor mener jeg at lovverket vårt på alle punkter, ikke minst Grunnloven, må gjennom en hardere himmel-test: Er dette godt nok hvis vi om 5, 10 eller 20 år lever under en hardere himmel enn i dag? Tåler lovverket vårt en annen politisk situasjon enn dagens – en situasjon hvor det ikke er tverrpolitisk enighet om de grunnleggende bestanddelene i et demokrati? Mens vi ennå har en sånn situasjon, må vi bruke den og bygge det vernet som trengs.

Det denne saken har vist oss, er at domstolenes uavhengighet ikke har et godt nok vern i dag. Det vernet skaper vi sammen gjennom denne grunnlovsendringen, og jeg synes det er grunn til å glede seg over at det norske folkestyret på den måten viser kraft og styrke i dag. Så bør vi gjennomgå Grunnloven på flere andre punkter med det samme målet for øye: å redusere bruken av nødrett og styrke vernet mot misbruk. Det er flere andre forslag som er aktuelle, og som de som er på Stortinget i neste periode, bør komme tilbake til.

Med dagens forslag er vi – i tråd med det domstolkommisjonen har foreslått – ikke ute etter å grunnlovfeste alle sider ved domstolenes rolle eller funksjon, men nettopp de rollene og funksjonene som vi ser er under særlig press internasjonalt. Det handler om å gjenkjenne de grepene som autoritære krefter tar for å undergrave domstolenes uavhengighet og gi dem et særlig vern i Norge. Derfor er dagens vedtak sentrert rundt spørsmål som domstolhierarkiet, det høyeste antallet dommere i Høyesterett, prosedyren for utnevning av dommere, stillings- og forflytningsvernet og prinsippet om at det skal være en uavhengig administrasjon av domstolene.

Det kan kanskje også være verdt å nevne at komiteen har understreket at det siste, det med en uavhengig administrasjon, betyr at det som i dag opplagt er politiske vurderinger – en kan mene hva en vil om f.eks. lokalisering – selvfølgelig skal forbli politiske vurderinger. Det har også komiteen presisert i merknadene. Men det er et viktig steg vi tar sammen i dag, og i utarbeidelsen av andre grunnlovsforslag bør Stortinget på samme måte spørre seg om de bestemmelsene vi i dag har, tåler en sånn hardere-himmel-test.

Seher Aydar (R) [14:14:24]: Domstolenes uavhengighet er et viktig grunnlag for et velfungerende demokrati, og flere har vært på talerstolen og forklart veldig godt hvorfor. Det er også derfor vi støtter å styrke vernet for uavhengige domstoler og dommere.

Det er med bekymring vi har fulgt utviklingen i flere land der de med størst politisk makt, uansett om de har kalt seg statsminister, president eller hva enn det måtte

være, har klart eller forsøkt å undergrave domstolenes uavhengighet. Bedre grunnlovsværn for domstolene og dommerne kan være et godt virkemiddel for å forebygge en slik utvikling. Jeg er også enig med forrige taler i at dette er ett av kanskje flere nødvendige tiltak som må gjøres.

LO har uttrykt bekymring for grunnlovfesting på flere punkter, og når LO er bekymret, lytter vi. Det er også det komiteen egentlig har gjort i sin presisering av flere punkter i merknadene. En samlet komité stiller seg bak det. Jeg har tenkt å presisere særlig tre punkter som komiteen skriver om i sine merknader, og som også LO har uttrykt bekymring for.

Det har kommet spørsmål rundt betydningen av å grunnlovfeste dagens domstolhierarki og hva det har å si for spesialdomstolene. Her presiseres det at en grunnlovfesting ikke er til hinder for at saker kan gå direkte til lagmannsretten eller til hinder for å opprette spesialdomstoler, som f.eks. trygderetten. Det er en viktig presisering.

Når det gjelder utnevningssprosesser, er hensikten her å hindre politisering av utnevnelser, og det er viktig. Samtidig presiserer vi at det fortsatt vil være Kongen som utnevner dommere, og Kongen vil kunne fravike innstillingen uten at det er i strid med våre internasjonale forpliktelser. Domstolkommisjonen mener og skriver i sin rapport at Stortinget fortsatt kan fastsette nærmere regler i lov, så lenge dommerne er fullt ut uavhengige i sin dømmende virksomhet, i henhold til Grunnloven og internasjonale standarder, og det er nettopp det som er hensikten med å grunnlovfeste dette.

Det siste punktet jeg vil gå nærmere inn på, er uavhengig domstoladministrasjon. Domstolkommisjonen har formulert det slik i sin utredning:

«Stortingets overordnede styring av domstolene ligger fast, både gjennom lov og gjennom budsjettet.»

Dette innebærer at den administrative virksomheten ved domstolene er underlagt Stortingets kontroll. Regjering og storting vil fortsatt ha anledning til å fastsette budsjett, struktur og prosesslovgivning. Det er også nærmere presisert i komiteens merknader, og med disse presiseringene er det ikke i det hele tatt noe problem for Rødt å stemme for disse forslagene. Tvert imot: Det er viktig for oss å gjøre det.

Vernet av uavhengige domstoler ble mer personlig for meg i forrige uke, og jeg har tenkt å forklare hvorfor for å vise hva en hardere himmel kan bety i praksis. Jeg er født i et annet land, et land der ideen om en rettsstat er en drøm for dem som våger å utfordre makthaverne. I forrige uke ble 23 personer dømt i en retts sak som på mange måter er et skrekkeeksempel som vi i dag vil sikre oss mot.

La meg forklare. I 2014, da IS var på frammarsj og prøvde å ta kontrollen over byen Kobane, som etter hvert ble den første byen IS tapte i, var det store demonstrasjoner over hele verden. Vi demonstrerte også i Norge, men disse demonstrasjonene var naturligvis massive i flere byer i Tyrkia. Mens kampene pågikk, sa Tyrkias autoritære leder, Erdogan, at Kobane kommer til å falle. Dette er altså en del av bakteppet. Mens protestene pågikk, ble 46 sivile – der 34 av dem var medlemmer av eller støttespillere til HDP, Folkets demokratiske parti – drept av IS-støttede grupper. I denne situasjonen var det verken de som drepte, eller de som utøvde volden, som ble stilt for retten i forrige uke. Det var lederne og folkevalgte for HDP, et venstreorientert parti som også kalles prokurdisk. De ble tiltalt fordi de hadde støttet folket i å demonstrere mot IS' angrep mot Kobane.

Sannheten er at de ble tiltalt fordi de var en sterk opposisjon til en autoritær leder, og fordi de våget å si det motsatte av Erdogan. Når Erdogan sa at Kobane kommer til å falle, sa de «Kobane faller ikke». Kobane falt ikke. Det var IS som tapte, men det var HDPs egne medlemmer og aktivister som ble drept. Likevel var det HDP som sto på tiltalebenken i forrige uke.

De som talte mot IS' fascisme i Tyrkia, ble fengslet, til tross for avgjørelsen fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol som gjorde det klart at HDP ikke kunne anses som ansvarlig. Likevel fortsatte regjeringen rettsaken mot HDPs medlemmer, inkludert de daværende med lederne Figen Yüksekdag og Selahattin Demirtas. Retten gikk videre med retts sakene, mot avgjørelsene fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol og under tydelig politisk påvirkning. Det var ikke en rettslig retts sak, men en politisk. Det var ikke bare politikere som ble urettmessig dømt til mellom 9 og 42 års fengsel.

Grunnen til at jeg tar det opp her, er ikke bare at det kom i stand på bakgrunn av grunnløse påstander, men fordi det er i kjernen av nettopp det vi snakker om, nemlig å beskytte demokratiet. Jeg gjør det også fordi dette er bildet av hvordan en politisk styrt domstol mister legitimitet, der hvem som blir fengslet, ikke handler om hvem som er skyldig, men om hva de mener. Når jeg ser på dagens Tyrkia og det manglende rettsvernet, tenker jeg: Vi må aldri komme dit. Ytringsfriheten og demokratiet vil tape hvis ikke domstolene er uavhengige.

Med denne historien, der mennesker jeg har møtt, er blitt ofre for et politisert rettsvesen, ser jeg fram til i dag å stemme for å ta inn domstolenes uavhengighet i Grunnloven. Aldri før har det følt så godt å stemme for en endring i Grunnloven som det kommer til å gjøre i dag.

Grunde Almeland (V) [14:20:51]: Jeg er glad for at også Venstre kommer til å støtte dette veldig gode for-

slaget om et bedre grunnlovsværn for domstolene. Det er et viktig, et riktig og ikke minst et veldig godt forslag som påminner oss om den tiden vi lever i, der nettopp de verdiene som vi egentlig har diskutert store deler av dagen i dag, er under press i land etter land. Jeg mener vi fikk et veldig godt konkret eksempel på det fra forrige taler.

Det er ikke så mye jeg tror jeg trenger å legge til, når Stortinget tross alt er så enige som vi er i denne saken og i disse konkrete grunnlovsendringene, og så er det mye som allerede er blitt talt vel om. Det er likevel et par ting jeg ønsker å si. Til tross for at vi nå gjør veldig viktige og gode endringer i Grunnloven, er det ikke nødvendigvis slik at det – bare på grunn av at vi har mer konkrete presiseringer av prosedyrer og hvordan ting skal gjøres – gir oss et absolutt vern mot at reglene kan utnyttes, også etter disse endringene. I mange land ser vi at det, til tross for at de har omstendelige regler om f.eks. utnevning av dommere, likevel er et system som ikke sikrer den nødvendige uavhengigheten. Og man ser gang på gang at man til tross for gode regler sitter igjen med det som reelt sett ikke er uavhengige domstoler.

Så jeg tror det er en viktig påminner for oss at man aldri skal hvile med tanke på at man har gode nok regler, man må alltid teste om uavhengigheten reelt sett er til stede. Jeg mener at det er Stortingets klare oppgave å alltid være en garantist for det og alltid påse at det faktisk gjøres, gjennom de ulike verktøyene vi har tilgjengelig for nettopp det.

Til de konkrete forslagene: Det er en rekke gode forslag her, og jeg vil knytte noen kommentarer til to av de konkrete endringene.

Det første er det som går på stillingsvernet og alderen 70 år. Dette er kanskje det som jeg personlig, i hvert fall, har tvilt mest på om var riktig å formulere i Grunnloven slik som vi gjør det, at det står en konkret alder i Grunnloven. Det er ikke nødvendigvis riktig alder om 10 år, om 15 år eller om 20 år, selv om det er riktig i dag. Det skal i hvert fall ikke legges opp til at Grunnloven er et dokument som skal endres hyppig. Derfor har jeg tvilt meg fram til at det er riktig å fastsette en konkret aldersbestemmelse for dommere. Når Venstre og jeg er med på å aldersfeste dette, handler det om det som flere har vært inne på før i dag, at det er grunnleggende viktig at man sikrer stillingen dette særlige vernet, et vern som unngår at myndigheter med andre hensikter enn det vi felles har i dag, benytter en anledning til f.eks. å senke pensjonsalderen for å kvitte seg med dommere som man ikke deler syn med.

Så vil jeg også si et par ord om det som går på uavhengig administrasjon. Venstre er med på de presiseringene som det er talt vel om i salen fram til nå, om at det som i dag ligger til de politiske beslutningene, fortsatt

skal gjøre det senere. Blant annet når det kommer til budsjett, er det helt naturlig at det er Stortinget som til slutt vedtar et budsjett. Jeg vil likevel presisere noe. Flere representanter har vært oppe på talerstolen i dag og snakket om hvor viktig nettopp den typen myndighet er, men når vi nå grunnlovfester det, setter vi også et klart prinsipp om at vi gjennom f.eks. budsjettvedtak ikke kan strupe en uavhengig administrasjon. Altså: Hvis en administrasjon ikke klarer å gjøre den jobben den skal for at man har en uavhengig domstol, vil et budsjettvedtak fra Stortinget – nettopp med den hensikt å strupe – ikke være grunnlovsmessig. Så vi setter også noen reelle skranker, noen reelle begrensninger, for oss selv. Det er viktig å si, for hvis en domstoladministrasjon og en domstol skulle frykte at man mistet sine bevilgninger fra Stortinget hvis man gjorde en rekke upopulære vedtak, ville vi kommet i en type situasjon som flere her har sagt at vi ønsker å verne oss mot. Så når vi gjør den presiseringen i merknaden, gjelder fortsatt dette. Det tror jeg alle representantene er enige om, men jeg mener det er verdt å si det, nettopp fordi vi nå gjør en såpass grunnleggende endring i Grunnloven.

Hadia Tajik (A) [14:26:12]: I disse dagar snakkar ein mykje om beredskapsevna til landet, og då siktar ein ofte til Forsvaret og dei sivile beredskapsetatane sin evne til å handtera det uføresette. Men denne saka handlar om vår demokratiske beredskapsevne, altså at me ikkje glepp taket i våre grunnleggjande prinsipp for samfunnsstyring og maktfordeling dersom det utenkjelege først skulle skje. Representanten Aydar, som hadde ordet nettopp, heldt eit sterkt og aktuelt innlegg med eksempel på korleis dette ser ut når det faktisk føregår.

Tidlegare i år vart ein tysk ekspert i konstitusjonell rett sitert i POLITICO. Han sa at det for tida er influensaseson for demokratiet. Eksperten, som heiter Ulf Buermeyer, la til at han meinte ting er i ferd med å verta farleg, og difor tenkjer fleire no på demokratiets immunsystem. Det han då sikta til, var at òg i Tyskland hadde ein etter kvart sett utviklinga i Polen og i Ungarn, som òg andre talarar i dag har referert til, og at ein i tysk samanheng hadde begynt å sjå behovet for at ein tydeleg og konstitusjonelt må forankra at domstolane er – og reelt sett skal vera – uavhengige, uavhengig av kven som sit i regjering, eller kva planar ein har for samfunnsstyringa framover.

Den uroa som dei har erfart i Tyskland no over tid, har bl.a. handla om at dei har sett framveksten av eit sterkt høgrepopulistisk parti som kallar seg Alternative für Deutschland, der det berre for nokre få månader sidan vart avslørt at framståande politikarar i november i fjor hadde eit møte i Potsdam for å planleggja for korleis dei skulle deportera millionar av tyskarar som dei mein-

te var utlendingar, eller som dei meinte ikkje var tilstrekkeleg assimilerte i det tyske samfunnet. Dette er ei avsløring som vart omtalt av den tyske nyheitsnettstaden Correctiv, som driv undersøkjande journalistikk.

I dag gjer me det som tyskarane no diskuterer. Me sikrar oss betre mot populistiske og samfunnsøydeleggjande krefter gjennom ei grunnlovsending som sikrar domstolane reell uavhengigheit, uavhengig av kven det er som har makt til å styra dette landet.

Noreg er ikkje immun mot dei strøymingane som finst elles i verda, og i veldig mange europeiske land har ein sett framveksten av sterkt høgrepopulistiske parti som fører ein politikk som er eigna til å splitta samfunnet. I førre veke kunne me lesa i den britiske avisa The Guardian om det som vart omtalt som ein «great patriotic convention», som vart organisert av det spanske ytre høgrepartet Vox i Madrid. Dit kom bl.a. Marine Le Pen frå Frankrike, Viktor Orban frå Ungarn, Giorgia Meloni frå Italia og Javier Milei frå Argentina, berre for å nemna nokre eksempel. Me kjenner sjølvsagt ikkje detaljane i alt dei diskuterte, men ifølgje avisa var det alt frå bekymringane for woke-ideologi og velferdsstaten. Det er uansett bekymringsfullt når ein ser at desse aktørane samlar seg. Ein ser at dei er i ferd med å verta europeiske leiestjerner for enkelte politiske aktørar, og at dei kan inspirera kvarandre, særleg når ein òg veit at enkelte av dei har teke initiativ til eller ønskjer å demontera uavhengigheita til domstolane.

No er det heldigvis få fascistar og andre antidemokratar i Noreg. Det vil likevel vera naivt å tru at ikkje òg me kan oppleve at personar som ønskjer å riva demokratiet vårt i fillebitar, fører eit språk som framstår som liberalt og demokratisk, men som i sitt innhald er eigna til å riva samfunnsinstitusjonane våre i fillebitar. Difor må òg den samfunnskritiske funksjonen som uavhengige domstolar skal ivareta, anerkjennast, og det må forankrast i Grunnlova, slik me skal gjera i dag. Difor er det òg ein enorm styrke at dei endringane som skal vedtakast i denne saka, vert vedtekne samrøystes. Ofte kan nokre parti vera kritiske til grunnlovsfesting av ulike forhold, og det kan vera mange gode grunnar til iblant å vera kritisk, men i denne saka verkar det som alle partia ser at ei tydelegare grunnlovsfesting av uavhengigheita til domstolane er nettopp kjernen i føremålet til Grunnlova. Det er ikkje ei utviding av dei områda som får dette heilt spesielle vernet. Det er ei stadfesting av maktfordelingsprinsippet som eit berande element i det samfunnssystemet som me ønskjer å ha i Noreg, i gode og i vonde dagar.

Det bør òg vera eit mål for oss framover at me søkjer å identifisera fleire demokratiske svakheiter, og at me kompenserer for dei no, mens me framleis kan gjera det med låge skuldrer og heilt utan moralsk panikk. Det vil

styrkja vår eiga demokratiske forståing, men forhåpentlegvis vil det òg gjera at me står sterkare som samfunn.

Til slutt vil eg gjerne takka forslagsstillarane og saksordføraren for eit samlande arbeid med saka.

Presidenten [14:31:38]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 11.

Det ringes inn til votering.

Votering

Presidenten [14:40:21]: Stortinget er da klar til å gå til votering i sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovsfesting av allemannsretten) (Innst. 307 S (2023–2024), jf. Dokument 12:8 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:8 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovsfesting av allemannsretten) – bifalles.

Presidenten: Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 87 mot 81 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.41.06)

Votering i sak nr. 2, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsframlegg fra Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark) (Innst. 306 S (2023–2024), jf. Dokument 12:21 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 12:21 (2019–2020) – Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark) – vert ikkje vedteke.

Presidenten: Under debatten har Nils T. Bjørke satt fram et forslag på vegne av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne. Forslaget lyder:

«Dokument 12:21 (2019–2020) – Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark) – vert vedteke.»

Kristelig Folkeparti har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne ble med 114 mot 54 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.41.57)

Presidenten: Som følge av voteringen over mindretallsforslag nr. 1 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 3, debattert 21. mai 2024

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser) og Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsammfunnene til gode) (Innst. 303 S (2023–2024), jf. Dokument 12:9 (2019–2020) og Dokument 12:40 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

I

Dokument 12:9 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser) – vert ikkje vedteke.

II

Dokument 12:40 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsammfunnene til gode) – vert ikkje vedteke.

Presidenten: Under debatten er det satt fram to forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Nils T. Bjørke på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Venstre
- forslag nr. 2, fra Birgit Oline Kjerstad på vegne av Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne

Det voterer over forslag nr. 2, fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne. Forslaget lyder:

«Dokument 12:40 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsammfunnene til gode) – bifalles.»

V o t e r i n g:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne ble med 143 mot 25 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.43.04)

Presidenten: Det voterer over forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Venstre. Forslaget lyder:

«Dokument 12:9 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser) – vert vedteke.»

Kristelig Folkeparti har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Venstre ble med 85 mot 83 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.43.27)

Presidenten: Grunnlovsforslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed forkastet.

Som følge av voteringene over mindretallsforslagene nr. 1 og 2 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 4, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig) (Innst. 308 S (2023–2024), jf. Dokument 12:15 (2019–2020))

Presidenten: Under debatten har Seher Aydar satt fram et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti og Rødt. Forslaget lyder:

«Dokument 12:15 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig) – alternativ 2 – bifalles.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt ble med 147 mot 21 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.44.06)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:15 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig) – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble vedtatt med 143 mot 24 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 14.44.38)

Votering i sak nr. 5, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen) (Innst. 305 S (2023–2024), jf. Dokument 12:33 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:33 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen) – bifalles ikke.

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen satt fram et forslag på vegne av Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:33 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen) – bifalles.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Fremskrittspartiet ble med 147 mot 21 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.45.19)

Presidenten: Som følge av voteringen over mindretallsforslag nr. 1 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 6, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet) (Innst. 301 S (2023–2024), jf. Dokument 12:2 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:2 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet) – bifalles.

Presidenten: Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 101 mot 67 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.45.59)

Presidenten: Grunnlovsforslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed forkastet.

Votering i sak nr. 7, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågsli og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene) (Innst. 304 S (2023–2024), jf. Dokument 12:36 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:36 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene) – bifalles ikke.

Presidenten: Under debatten har Frode Jacobsen satt fram et forslag på vegne av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre. Forslaget lyder:

«Dokument 12:36 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene) – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre ble med 99 mot 69 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.46.38)

Presidenten: Som følge av voteringen over mindretallsforslag nr. 1 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 8, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene) og Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon) (Innst. 300 S (2023–2024), jf. Dokument 12:34 (2019–2020) og Dokument 12:37 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

I

Dokument 12:34 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene) – alternativ 2 – bifalles.

Presidenten: Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble med 86 mot 82 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.47.20)

Videre var innstilt:

II

Dokument 12:37 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon) – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Votering i sak nr. 9, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven) (Innst. 309 S (2023–2024), jf. Dokument 12:25 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:25 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven) – bifalles ikke.

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen satt fram et forslag på vegne av Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:25 (2019–2020) – Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven) – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Fremskrittspartiet ble med 147 mot 21 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.48.19)

Presidenten: Som følge av voteringen over mindretallsforslag nr. 1 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 10, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett) (Innst. 302 S (2023–2024), jf. Dokument 12:3 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 12:3 (2019-2020) – Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett) – bifalles ikke.

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen satt fram et forslag på vegne av Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:3 (2019-2020) – Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett) – bifalles.»

V o t e r i n g:

Forslaget fra Fremskrittspartiet ble med 148 mot 20 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 14.48.53)

Presidenten: Som følge av voteringen over mindretallsforslag nr. 1 bortfaller votering over tilrådingen.

Votering i sak nr. 11, debattert 21. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene) (Innst. 314 S (2023–2024), jf. Dokument 12:39 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

I

§ 86 nytt femte ledd skal lyde:

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

–

De nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

II

I § 87 gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 87 skal lyde:

De alminnelige domstolene er Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. De behandler og avgjør sivile saker og straffesaker.

–

Dei allmenne domstolane er Høgsterett, lagmannsrettane og tingrettane. Dei behandlar og avgjer sivile saker og straffesaker.

III

§ 88 første ledd skal på bokmål lyde:

Høyesterett dømmer i siste instans. Begrensninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse kan bestemmes ved lov.

IV

§ 88 annet ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst 4, høyst 21, andre medlemmer.

–

Høgsterett skal vere samansett av ein justitiarius og minst 4, høgst 21, andre medlemmer.

V

§ 88 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før fylte 30 år.

–

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før dei har fylt 30 år.

VI

§ 88 nytt tredje ledd skal lyde:

Høyesteretts dommer kan ikke i noe tilfelle påankes.

–

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

VII

I § 90 første ledd gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 90 første ledd skal lyde:

Dommere utnevnes av Kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.

–

Dommarar blir utnemnde av kongen etter tilråding frå eit uavhengig råd. Nærare føresegner om dommarutnemningar blir fastsette i lov.

VIII

§ 90 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Før fylte 70 år kan dommere ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

–

Før dei har fylt 70 år, kan dommarar ikkje avsetjast utan etter dom og heller ikkje overflyttast mot sin vilje.

IX

I § 91 gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 91 skal lyde:

Statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene.

–

Dei statlege styresmaktene skal sikre ein uavhengig administrasjon av domstolane.

Presidenten: Presidenten vil la voteringen skje ved navneopprop.

Oppropet starter med representant nr. 4 fra Aust-Agder.

De som stemmer for innstillingen, svarer ja, og de som stemmer mot innstillingen, svarer nei.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt med 168 stemmer.

De 168 representantene som stemte for forslaget, var:

Marius Arion Nilsen, Ingunn Foss, Kari Henriksen, Kjell Ingolf Ropstad, Gisle Meininger Saudland, Anja Ninasdotter Abusland, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Tore Grobæk Vamraak, Tobias Hangaard Linge, Tone Wilhelmsen Trøen, Tuva Moflag, Hans Andreas Limi, Sigbjørn Gjelsvik, Henrik Asheim, Åsmund Aukrust, Abid Raja, Kirsti Bergstø, Anne Kristine Linnestad, Mani Husaini, Himanshu Gulati, Une Bastholm, Turid Kristensen, Else Marie Rødby, Ragnhild Male Hartviksen, Marie Sneve Martinussen, Hårek Elvenes, Masud Gharahkhani, Trond Helleland, Per Olaf Lundteigen, Lise Christoffersen, Morten Wold, Sandra Bruflot, Even A. Røed, Kathy Lie, Runar Sjøstad, Geir Adelsten Iversen, Sigurd Kvammen Rafaelsen, Irene Ojala, Bengt Rune Strifeldt, Anette Trettebergstuen, Per Martin Sandtrøen, Nils Kristen Sandtrøen, Margrethe Haarr, Anna Molberg, Lise Selnes, Tor André Johnsen, Erna Solberg, Marte Mjøs Persen, Helge André Njåstad, Ove Trellevik, Odd Harald Hovland, Nils T. Bjørke, Audun Lysbakken, Peter

Frølich, Eigil Knutsen, Silje Hjemdal, Liv Kari Eskeland, Sofie Marhaug, Hans Inge Myrvold, Linda Monsen Merkesdal, Sveinung Rotevatn, Sylvi Listhaug, Berit Tønnesen, Jenny Klinge, Helge Orten, Frank Edvard Sve, Åse Kristin Ask Bakke, Geir Inge Lien, Birgit Oline Kjerstad, Bjørnar Skjæran, Siv Mossleth, Bård Ludvig Thorheim, Mona Nilsen, Dagfinn Henrik Olsen, Hans Gunnar Holand, Øystein Mathisen, Mona Fagerås, Geir Jørgensen, Rigmor Aasrud, Marit Knutsdatter Strand, Rune Støstad, Kari-Anne Jønnes, Bengt Fasteraune, Carl I. Hagen, Ine Eriksen Søreide, Kamzy Gunaratnam, Kari Elisabeth Kaski, Nikolai Astrup, Trine Lise Sundnes, Guri Melby, Lan Marie Nguyen Berg, Bjørnar Moxnes, Heidi Nordby Lunde, Frode Jacobsen, Marian Hussein, Christian Tybring-Gjedde, Mudassar Kapur, Ola Elvestuen, Siri Gåsemyr Staalesen, Rasmus Hansson, Seher Aydar, Andreas Sjalg Unneland, Mathilde Tybring-Gjedde, Grunde Almeland, Tina Bru, Hadia Tajik, Roy Steffensen, Sveinung Stensland, Torstein Tvedt Solberg, Lisa Marie Ness Klungland, Olaug Vervik Bollestad, Terje Halleland, Margret Hagerup, Tove Elise Madland, Ingrid Fiskaa, Tor Inge Eidesen, Aleksander Stokkebo, Mímir Kristjánsson, Aleksander Øren Heen, Torbjørn Vereide, Olve Grotle, Alfred Jens Bjørlo, Lene Vågslid, Åslaug Sem-Jacobsen, Emilie Schäffer, Jone Blikra, Bård Hoksrud, Tobias Drevland Lund, Nils-Ole Foshaug, Sandra Borch, Per-Willy Amundsen, Erlend Svardal Bøe, Tom Einar Karlsen, Torgeir Knag Fylkesnes, Ingvild Kjerkol, Marit Arnstad, Terje Sørvik, Per Olav Tyldum, Torgrim Hogstad Hallem, Eva Kristin Hansen, Linda Hofstad Helleland, Ola Borten Moe, Jorodd Asphjell, Lars Haltbrekken, Sivert Bjørnstad, Kirsti Leirtrø, Mari Holm Lønseth, Heidi Greni, Hege Bae Nyholt, Maria Aasen-Svensrud, Henning Wold, Truls Vasvik, Morten Stordalen, Lene Westgaard-Halle, Kathrine Kleveland, Grete Wold, Elise Waagen, Ingjerd Schie Schou, Stein Erik Lauvås, Ole André Myrvold, Erlend Wiborg, Tage Pettersen, Solveig Vitanza, Kjersti Wøyen Funderud, Freddy André Øvstegård, Tellef Inge Mørland, Svein Harberg og Gro Anita Mykjåland.

Følgende representant var fraværende:
Dag-Inge Ulstein.

Presidenten: Innstillingen har oppnådd det grunnlovsmessige flertall og er dermed vedtatt.

Sak nr. 12 [14:55:09]

Referat

- (369) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Dagfinn Henrik Olsen, Gisle Meininger Saudland, Frank Edvard Sve, Erlend Wiborg og Silje Hjemdal om en rask etablering av en

kompensasjonsordning for oljearbeidere fra pionertiden (Dokument 8:161 S (2023–2024))

Enst.: Sendes arbeids- og sosialkomiteen.

2. (370) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Hans Andreas Limi, Frank Edvard Sve, Morten Stordalen, Bård Hoksrud, Christian Tybring-Gjedde, Himanshu Gulati, Morten Wold, Erlend Wiborg og Tor Andre Johnsen om å gjenåpne veisystemet i og rundt Oslo (Dokument 8:160 S (2023–2024))

Enst.: Sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.

3. (371) Representantforslag frå stortingsrepresentantane Ingrid Fiskaa, Andreas Sjalg Unneland, Audun Lysbakken og Kirsti Bergstø om rammene for Etterretningstenesta (Dokument 8:162 S (2023–2024))

Enst.: Sendes utenriks- og forsvarskomiteen.

Presidenten [14:55:26]: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 14.56.

